

Sosiaalityön tutkimus ja alkuperäiskansatutkimus
-eettiset ja metodologiset painotuserot ja yhtäläisyydet

Maria Jeminen
Pro Gradu
2016
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sosiaalityön tutkimus ja alkuperäiskansatutkimus -eettiset ja metodologiset painotuserot ja yhtäläisyydet

Tekijä: Maria Jeminen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Sivulaudaturtyö__ Licensiaatintyö__

Sivumäärä: 77

Vuosi: Syksy 2016

Tiivistelmä

Pro graduni tarkoituksena ja päätutkimuskysymyksenä on tuottaa tietoa sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen välisistä painotuseroista ja yhtäläisyyksistä. Toinen tutkimuskysymykseni koskettaa sitä, miten sosiaalityötä ja alkuperäiskansaa yhdistävää tutkimusta tulisi tehdä. Keräsin aineiston haastattelemalla kolmea henkilöä, joiden tekemissä tutkimuksissa yhdistyvät sosiaalityö, tai sosiaalityöhön läheisesti liittyvä aihe, sekä alkuperäiskansa. Aineistossani alkuperäiskansana ovat saamelaiset. Aineiston analyysin olen tehnyt vuorottelemalla hermeneuttista kehää ja fenomenologista reduktiota pääpainon ollessa hermeneuttisen kehän käytössä.

Lähdekirjallisuuden perusteella tuloksissani sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen erot näkyvät erilaisina lähtökohtina ja erilaisissa ymmärtämyksissä maailmasta ja tiedosta. Alkuperäiskansojen kokemukset kolonisaatiosta tulee ymmärtää tutkimuksen tekemiseen vaikuttavaksi asiaksi. Erilaiset lähtökohta ja ymmärrys konkretisoituvat tutkimuksen tekemisen käytännöissä monella tavalla, jotka näkyvät aineistossani. Lähdekirjallisuuden perusteella sosiaalityön tutkimuksessa ja alkuperäiskansatutkimuksessa yhtäläisyyksiä löytyy tutkimusetiikkaan liittyen tutkittavien itsemäärittämisoikeuteen ja toiseuden tuottamisen välttämiseen liittyen. Yhtäläisyyttä löysin myös dekolonisoivan tutkimustavan ja rakenteellisen sosiaalityön tavoitteista ja menetelmistä.

Aineiston perusteella sosiaalityötä ja saamelaisia koskettavassa tutkimuksessa painottuu tutkijan paikka koko tutkimukseen vaikuttavana asiana. Tutkijan valta ohjaa tuotetun tiedon valintoja. Tutkijan valta sijaitsee valintojen ohella tutkijassa itsessään. Tutkimuksen tekemiseen liittyviä tärkeitä asioita ja käsitteitä olivat aineiston perusteella kolonisaatio, dekolonisaatio, käsitteiden valinta ja käyttö, kieli ja tutkittavien arvostaminen.

Lähdekirjallisuuden ja tulosten perusteella tein johtopäätöksen, jonka mukaan sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen tiedon tuottamisen lähtökohdat ovat erilaisia. Lähtökohtien erilaisuus näkyy tutkimusetiikassa ja tutkimuksen metodologiassa. Tutkimusalojen välillä löytyi painotuseroja ja yhtäläisyyksiä liittyen tutkijan paikkaan, tutkijan valtaan, tutkimuksen lähtökohtiin ja käsitteiden käyttöön. Painotuseroja löytyi kolonisaation huomioimisesta, kielen valinnasta ja ymmärryksessä tiedosta. Yhtäläisyyksiä löytyi yhteiskunnallisen vallan ja rakenteiden muutokseen liittyen dekolonisaation ja rakenteellisen sosiaalityön väliltä, itsemäärittämisoikeuteen liittyen ja tutkimuseettisistä kysymyksistä.

Avainsanat

sosiaalityön tutkimus, alkuperäiskansatutkimus, tutkimusetiikka, metodologia

Muita tietoja

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_x_

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Tutkimusetiikka sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen rajapintana	4
2.1 Tutkijan paikka tuotetun tiedon lähtökohtana	4
2.2 Tiedon muodostamiseen liittyvät eettiset kysymykset.....	7
2.3 Tutkimuksen tekemistä ohjaava etiikka	12
3 Metodologia alkuperäiskansatutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen rajapintana	18
3.1 Tämän tutkimuksen metodologiset valinnat sosiaalityön näkökulmasta	18
3.2 Dekolonisaatio ja rakenteellinen sosiaalityö tutkimuskäytäntöinä	21
3.3 Alkuperäiskansatutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen metodologiset lähtökohdat ..	26
4 Tutkimuksen toteutus	32
4.1 Aineiston keruun valinnat	32
4.2 Aineiston analyysin valinnat.....	36
5 Tulokset	41
5.1 Tutkijan sijainti vaikuttaa koko tutkimukseen	41
5.2 Tutkijan valta sijaitsee valinnoissa ja tutkijassa itsessään	44
5.3 Dekolonisaatio, käsitteet ja kieli ohjaavat tutkimuksen toteutusta	47
5.4 ”Osoittaa arvostavansa sitä tutkittavaa yhteisöä”	51
6 Pohdinta	57
7 Johtopäätökset.....	68
Lähteet	73
Liitteet	76

1 Johdanto

Olen tutkimuksessani etsinyt ja hahmotellut sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen välisiä painotuseroja ja yhdistäviä asioita. Tarkoitukseni ei ole ollut asettaa näitä kahta tutkimusalaa vastakkain suhteessa toisiinsa, vaan rakentaa ymmärrystä molemmista rinnakkain. Sosiaalityön tutkimuksen perustehtäväksi olen suomalaisen sosiaalityön kirjallisuuden perusteella ymmärtänyt olevan ihmisen ja hänen ympäristönsä välisten suhteiden tarkastelu erityisesti yksilön hyvinvoinnin kannalta. Ensisijaisena tarkastelun näkökulmana toimii ihmisen toiminnan taso. Sosiaalityön tutkimuksen perusta sijaitsee akateemisessa tieteellisessä maailmassa, josta on käytetty käsitettä länsimainen tutkimus. Länsimainen tutkimus käsitteenä tarkoittaa tässä tutkimuksessa ympäröivän maailman ymmärtämisen ja sen tulkitsemisen pohjalla olevia tapoja, arvoja ja maailmankuvia, jotka heijastuvat tutkimuksen tekemisen ja tuotetun tulkinnan arvoihin, filosofioihin ja tapoihin. Alkuperäiskansatutkimuksessa tiedon muodostamisen tavat, arvot ja ymmärrys maailmasta eroavat länsimaisista tutkimuksen lähtökohdista. Ymmärrys näiden erojen olemassaolosta motivoi minua tutkimaan ja tuomaan esiin niitä kohtia, joissa asiat painottuvat kahden tutkimusalan välillä eri tavalla. Tutkimusta tehdessäni löysin myös yhdistäviä ja toisiaan hyvin lähellä olevia asioita. Päättökysymykseni on: mitä ovat sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen painotuserot ja yhtäläisyydet?

Tutkimukseni taustalla on tavoite ymmärtää paremmin sosiaalityön asiantuntijuutta rakentavaa tietoa. Olen pohtinut uudenlaista käsitettä ”sosiaalityön kulttuurinen asiantuntijuus”, jossa asiantuntijuus muodostuu Anitta Sipilän (2011) muodostamalla tavalla tarkastelemassa sitä tiedon, taidon ja etiikan kautta. Kulttuurisella olen tarkoittanut kaikkea sellaista tutkimusta, jossa eri kulttuurien kohtaaminen on aiheessa läsnä. Käytännön tasolla se on vuorovaikutusta, jossa sosiaalityöntekijä tunnistaa sen kulttuurin, jota itse edustaa ja peilaa tätä ymmärrystä asiakkaan maailmankuvaan, tapoihin ja arvoihin. Tieto ja käytäntö kietoutuvat toisiinsa metodien ja etiikan kautta. Valitsin tässä tutkimuksessa peilata sosiaalityön tutkimusta alkuperäiskansatutkimukseen siitä syystä, että painotuserot menevät syvälle filosofiaan, metodologioihin ja eettisyyteen. Painotuserojen avulla olen etsinyt niitä tekijöitä, jotka tekevät tutkimuksesta juuri sosiaalityön tai alkuperäiskansan tutkimusta, eli ovat niiden olennaisuuksia. Olen etsinyt olennaisuuksia erityisesti teoriakirjallisuuden kautta ja hakenut niiden kautta ja aineistoni

avulla vastausta toiseen tutkimuskysymykseeni: miten sosiaalityötä ja alkuperäiskansaa yhdistävää tutkimusta tulisi tehdä?

Tämän tutkimuksen teoriaosuus nojaa alkuperäiskansatutkimuksen osalta pitkälti kansainväliseen kirjallisuuteen. Sosiaalityötä käsittelevä teoria on pääasiassa lähtöisin suomalaisesta sosiaalityön tutkimusta koskevasta kirjallisuudesta. Empiria on tässä tutkimuksessa kerätty alkuperäiskansoista saamelaisiin liittyen. Aineistoni olen kerännyt haastattelemalla sellaisia henkilöitä, jotka ovat tehneet johonkin suomalaiseen korkeakouluun opinnäytetyön tai Pro gradun, joka koskettaa sosiaalityötä ja saamelaisuutta. Empirian keruun tavoitteena on ollut tuottaa tietoa niistä merkityksestä, joita vastaajat liittävät sosiaalityötä ja saamelaisuutta yhdistävään tutkimustietoon. Tutkimukseni metodologisena perustana toimivat hermeneutiikka ja fenomenologia, jolloin tiedon tuotannossa korostuvat kokemukset ja merkityksenanto. Kerätyn aineiston analyysissä olen käyttänyt hermeneuttista kehää sekä fenomenologista reduktiota, jolloin analyysin tekemisessä vuorottelivat tietoinen esiymmärryksen läsnäolo ja ennakkoluuloton havainnointi, jossa aineisto nähdään ikään kuin ensimmäistä kertaa olennaisuuksia etsien.

Kysymys siitä, miten tutkimusaloja yhdistävää tutkimusta tulee tehdä, on tärkeä. Alkuperäiskansat ovat kokeneet kolonisaatiota ja olleet sellaisten tutkimusten kohteena, joilla heistä on tehty ”muuta”. Tämän tutkimuksen tavoitteena on rakentaa ymmärrystä kolonisaation vaikutuksesta nykypäivän tutkimukseen. Vaikutuksia esiin tuomalla on mahdollista pohtia käytäntöjä, joiden kautta kolonisaation kokemuksia voidaan tuoda esiin ja olemassa olevia valtasuhteita purkaa, toisin sanoen toteuttaa dekolonisaatiota. Alkuperäiskansatutkimus on nuori tutkimusala, joka muovaantuu jatkuvasti. Lähdekirjallisuudessa korostuvat dekolonisaatio, tutkijan paikka ja tulosten käyttäminen. Sosiaalityön tutkimuksen hyvinvointiin liittyvien asioiden esiin tuomisen ja tarkastelun tehtävä tarvitsee tuekseen ymmärrystä alkuperäiskansojen historiasta, arvoista ja tavoista silloin, kun valittu aihe koskettaa jotain alkuperäiskansaa. Hyvinvoinnin tarkastelun tulee lähteä liikkeelle alkuperäiskansojen omista tarpeista.

Olen lähestynyt sosiaalityön tutkimusta ja alkuperäiskansatutkimusta tutkimusetiikan ja -metodologian näkökulmista. Tutkimusetiikkaan liittyen teemoiksi nousivat *tutkijan paikka* ja tiedon tuottamiseen liittyvä *valta*. Tutkijan paikka kertoo sen sijainnin tai paikan, josta käsin tutkimus on tehty ja ohjaa lukijaa ymmärtämään tuotetun tiedon

lähtökohtia. Tutkijan paikka ja tutkimustulosten käyttäminen ovat eettisiä asioita, jotka korostuvat alkuperäiskansatutkimuksessa. Sijoitin tutkijan paikan tarkastelun ja oman paikkani avaamisen ensimmäiseksi lukuun 2.1. Valintani tehdä näin ohjaa lukijan ymmärrystä siitä, mistä lähtökohdista tietoa on tuotettu. Tiedon muodostamiseen liittyviä eettisiä asioita nostin esiin luvussa 2.2. Luku 2.3 käsittelee tutkimusetiikan käytäntöjä. Nämä kolme alalukua muodostavat ensimmäisen teorialuvun, jossa sosiaalityön tutkimusta ja alkuperäiskansatutkimusta käsitellään tutkimusetiikan näkökulmasta painotuseroja etsien.

Toinen teorialuku, luku 3, keskittyy metodologisten painotuserojen hahmottamiseen. Ensimmäiseksi olen avannut omat metodologiset lähtökohtani tässä tutkimuksessa. Tutkimukseni liittyy *hermeneuttiseen* ja *fenomenologiseen* tutkimusperinteeseen, joita olen avannut ja pohtinut sosiaalityötä vasten luvussa 3.1. Metodologisten perusteiden avaaminen ohjaa lukijaa ymmärtämään tuotetun tiedon rakentumisen prosessia ja ohjaa lukijan tulkintaa. Luvussa 3.2 olen tarkastellut sosiaalityön käsitettä *rakenteellinen sosiaalityö* alkuperäiskansatutkimuksen käsitettä *dekolonisaatio* vasten. Käsitteet yhdessä rakentavat ymmärrystä tutkimuksen tekemisen käytännöstä, jossa sosiaalityön tutkimus ja alkuperäiskansatutkimus toteutuvat rinnakkain molempien metodologia huomioiden. Luvun tarkoituksena on tarkastella metodologiaa lähellä käytäntöä. Luvussa 3.3 olen pohtinut sosiaalityön tutkimuksen metodologisia lähtökohtia suhteessa alkuperäiskansatutkimukseen vertaamalla niitä käsitteisiin *ryhmä*, *etnisyys* ja *vähemmistöihin* liittyvä tutkimus.

Luvussa 4 olen kirjoittanut auki ja perustellut tämän tutkimuksen empirian keruuseen ja analysointiin liittyvät valintani. Toteutin aineistonkeruun haastatteleamalla ja analyysissa olen käyttänyt *hermeneuttista kehää* sekä *fenomenologista reduktiota*. Luku 5 esittelee aineiston analyysin tulokset neljässä alaluvussa aineistosta nousseiden teemojen mukaan. Teemoja olivat tutkijan paikka, tutkijan valta ja tutkimuksen käytännön toteutus. Luvussa 5.4 olen tarkastellut näitä teemoja painotuserojen näkökulmasta. Aineiston pohdinta ja peilaaminen teoriaan on tehty pohdinta-luvussa. Johtopäätökset-luvussa etsin vastauksia tutkimukseni otsikkoon ja esittämiini tutkimuskysymyksiin teoriakirjallisuuden ja aineiston avulla.

2 Tutkimusetiikka sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen rajapintana

2.1 Tutkijan paikka tuotetun tiedon lähtökohtana

Ymmärsin tutkijan paikan, sen sijainnin josta hän tutkimustaan tekee, tärkeäksi avata alkuperäiskansatutkimuksessa. Sijainti vaikuttaa tiedon tuottamiseen monella tasolla: sen lähtökohtiin, tutkimuksen toteutukseen ja tulosten käyttämiseen. Tutkijan paikka on myös eettinen kysymys, sillä jokaisessa paikassa, sisäpuolella, reunalla tai ulkopuolella, on eettisiä huomioon otettavia asioita. Tutkijan paikan lisäksi ymmärsin tärkeäksi pohdinnan itse tutkijasta. Kuka hän on ja miksi hän on päätenyt tekemään juuri tällaista tutkimusta? Sosiaalityön tutkimuksessa on tärkeää pohtia tutkijan paikkaa osana tutkimusprosessia, mutta se ei korostu samalla tavalla kuin alkuperäiskansatutkimuksessa. Olen tarkastellut tutkijan paikkaa tässä luvussa sosiaalityöstä käsin tutkijasubjektiuden ja tutkijan position käsitteiden avulla. Lisäksi olen nostanut käsitteet itsensä sijoittaminen ja kulttuuriset perustiedot sellaisiksi apuvälineiksi, joiden avulla tutkija voi pohtia omaa paikkaansa alkuperäiskansakontekstia vasten. Olen tuonut esiin tutkijan paikan merkityksen ja avannut oman paikkani. Valintani ohjaavat lukijaa ymmärtämään tässä tutkimuksessa tuotetun tiedon lähtökohtia ja lukemaan saatuja tuloksia tuon ymmärryksen kautta.

Alkuperäiskansatutkimukseen kuuluu olennaisesti tutkijan asettuminen sisäpuolelle tai ulkopuolelle suhteessa tutkittavaan aiheeseen ja yhteisöön. Tapoja olla sekä sisä- ja ulkopuolella on tunnistettu useita. (Smith 2005, 173.) Tässä tutkimuksessa sisä- ja ulkopuolella olemisen rinnalla käytän termiä ”reunalla oleminen”. Reunalla olemista voi toisin sanoen kuvailla niin, että joissain asioissa ollaan lähellä sisäpuolisuutta ja joissakin asioissa taas lähellä ulkopuolisuutta. Reunalla oleminen ilmaisee ja kuvailee sitä sijaintia, jossa ei olla sisäpuolella eikä ulkopuolella. Muodostin reunalla olemisen käsitteen oman pohdintani tuloksena.

Tuula Helne (2002) on tarkastellut syrjäytymistä ja marginalisaatiota osana sosiaalityön tutkimusta ja toteuttamista. Syrjäytymisen hän liittää siihen, että ihminen työnnetään rajojen yli toiselle puolelle. Ihminen suljetaan ulos tehden hänestä ”toinen”. Marginalisaation Helne liittää siihen, että ihminen on reunalla, ei siis selvästi sisä- eikä ulkopuolella. Reunalla olevien tilanne on suhteellinen ja kahtiajakoinen ja sijoittaminen

riippuu tarkastelun näkökulmasta. Marginaalinen-sana viittaa asiaan, jonka luokittelu ei ole yksiselitteistä ja joka häilyy kahden luokan tai kategorian rajalla. Helne mainitsee esimerkkinä maahanmuuttajat, jotka pysyvät kulttuurillisesti ulkopuolisina myönnetystä kansalaisuudesta huolimatta. (Helne 2002, 170–172, 174–175, 177–178.) Sosiaalityössä reunalla olemisen käsite on liitetty tutkittavaan ilmiöön ja ihmisiin, jotka ovat kosketuksissa siihen. Oma pohdintani koskettaa tutkijan paikkaa reunalla, joka on samalla tavalla suhteellinen ja näkökulmasta riippuvainen kuin marginalisaation liittyvä reunalla oleminen. Tässä tutkimuksessa liikun kahden kulttuurin rajalla ja maahanmuuttajaan liittyvän esimerkin lailla en siirry koskaan täysin jommallekummalle puolelle rajaa.

Alkuperäiskansatutkimuksessa korostuu, että molemmissa paikoissa, sekä sisä- että ulkopuolella, on tehtävä tutkimusprosessin, suhteiden sekä aineiston laadun ja kattavuuden kriittistä tarkastelua. Sisäpuolella olevan tutkijan on elettävä tutkimuksen seurauksien kanssa päivästä toiseen. Seuraukset koskettavat myös hänen perhettään ja yhteisöään. Tämän takia sisäpuolella olevien tutkijoiden on kiinnitettävä erityistä huomiota yhteisöön liittyviin suhteisiin sekä yhteisön tukemiseen. Sisäpuolella olevan on käsiteltävä omia kokemuksiaan ja niiden vaikutusta hänen tutkimukseensa. Hänen on myös kyseenalaistettava yhteisöönsä liittyviä asioita, jotka ovat olleet hänelle itsestään selviä kasvatuksen myötä tulleita asioita. Ulkopuolinen tutkija on koettu ja koetaan edelleen ongelmallisena alkuperäiskansan parissa, sillä ulkopuolisen tutkijan koetaan usein hakevan hyväksyntää ensisijaisesti omilta kollegoiltaan ja omalta tutkimusorganisaatioltaan tai joltain yhteiskunnalliselta toimijalta. Alkuperäiskansan parissa hyväksynnän hakeminen ulkopuolelta herättää huolta, koska se saattaa johtaa tilanteeseen, jossa alkuperäiskansan ääni vaiennetaan ja heistä tehdään ”muuta”. (Smith 2005, 139, 173.)

Mielenkiintoinen esimerkki siitä, kuinka sisä- ja ulkopuolella oleminen ei ole alkuperäiskansojen tutkimuksessa selvärajaista ja muuttumatonta on Linda Tuhiwai Smithin (2005, 138–139) kertomus omasta tutkimusprosessistaan, jossa hän maori-äitinä haastatteli toisia maori-äitejä. Hänen ohjaajansa yliopistolta pitivät häntä sisäpuolella olevana tutkijana. Tehdessään haastatteluita hän kuitenkin tunsu ja huomasi, kuinka hänen haastattelemansa äidit olivat esimerkiksi siivonneet kotinsa tahrattomaksi ja laittaneet ruokaa erityisesti häntä varten. Nämä olivat kunnioitusta osoittavia asioita, jotka tehtiin silloin kun vieras ihminen tulee taloon. Ennen tätä kokemusta hän ei ollut huomannut, kuinka yhteisössä sijaisi käytäntöjä ja tapoja, joilla peitettiin asioita ulkopuolisilta

tutkijoilta. Mielenkiintoista on, että hän kertoi saaneensa takaisin oman asemansa sisäpuolella olevana vasta tutkimuksen loputtua. Esimerkissä tutkijan sijainti häilyy edestakaisin, ja hän itse kokee paikkansa erilaiseksi kuin miltä se tiedemaailmasta käsin näyttäytyy. (mt., 138–139.)

Sosiaalityön tutkimuksessa puhutaan esimerkiksi tutkijasubjektuudesta ja tutkijan positiosta. Tutkijasubjektius on määritelty tarkoittamaan tutkijan läsnäoloa siinä prosessissa, jossa tieteellinen tieto syntyy menetelmien ja logiikan lisäksi tutkijan oivallusten, valintojen ja ymmärryksen kautta. Tämä läsnäolo (subjektius) on järkevää pitää mukana tieteessä. Tutkijan paikasta, roolista ja omasta esiymmärryksestä aihetta kohtaan syntyy yhdistelmiä, joita voidaan analysoida position käsitteen avulla. Positio käsittää tutkijan suhteen tutkittaviin sekä sen roolin, jonka tutkija on tietoisesti valinnut. Positio voi muodostua tai muuttua tutkimusprosessin aikana. Tutkimuksen informantit sijoittavat tutkijaa omasta positiostaan käsin, jolloin tutkijan paikasta muodostuu monimutkainen keskustelu osana valintoja ja tuotettua tietoa. Position käsite rinnastetaan tutkijan paikkaan ja paikantumiseen. Tutkijasubjektius on ammatillinen rooli, joka tuo mukanaan tietynlaisen toiminnan ja ajattelun. Tutkimuksen valintoja perusteltaessa on näiden perusteluiden oltava tiedeyhteisössä hyväksyttyjä. Tutkimuksen valintoja, lähtökohtaa tai tuloksia ei voi perustella omilla kokemuksilla tai mieltymyksillä. Ensisijaisena on valintojen tieteellinen sopivuus tutkimuskysymykseen. Tavoitteena on, että tutkijan ääni kuuluu osana tieteellistä keskustelua ja tutkijasubjektin tekemät valinnat selitetään ja näytetään tekstissä. On kuitenkin varottava, ettei tutkija korostu liikaa, jolloin tutkimuskysymys tai tutkimuskohde ei olekaan etusijalla. (Ronkainen ym. 2013, 70–74.)

Alkuperäiskansatutkimuksessa käytetty käsite itsensä sijoittaminen (self-location) tutkijana on oman itsensä kulttuurista identifikaatiota. Itsensä sijoittamisen avulla on mahdollista nostaa esiin valtasuhteita, tuoda esiin tutkijan intuition ja kokemusten vaikutuksia muodostettuun tietoon sekä ymmärtää, kuinka kysymykset tiedosta palaavat aina meihin itseemme. Itsensä sijoittaminen liittyy tutkijan tiedon hänen kokemuksiinsa. Kokemukset tuottavat tulkintoja. Kulttuuriset perustiedot (cultural grounding) tarkoittavat alkuperäiskansatutkimuksessa tutkijan suhdetta kulttuuriin. Kulttuuriset perustiedot ruokkivat tutkijan prosessia. (Kovach 2009, 110–111, 116.) Itsensä sijoittaminen kulttuurisesti ja omien kulttuuristen perustietojen pohtiminen toimivat käsitteinä silloin, kun omaa paikkaa tutkijana muodostetaan, erityisesti ulkopuolelta päin.

Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun sosiaalityöstä käsin tehdään saamelaisia koskettavaa tutkimusta.

Pro gradussani tutkijan paikkani sijaitsee reunalla. Jos kuvitellaan 10 metrin matka, jonka toisessa päässä on sisä- ja toisessa ulkopuoli, tässä tutkimuksessa tutkijan paikkani liikkuu neljän ja kuuden metrin välillä olevan kahden metrin matkalla edestakaisin. Aiemmin paikkani olisi sijainnut ulkopuolella, mutta viimeisen 10 vuoden aikana se on siirtynyt reunalle. Suhteeni saamelaisuuteen on muodostunut saamelaisalueella asumisesta, kahden saamelaisen lapsen kasvattamisesta, kielen opettelemisesta sekä kulttuurisen tiedon muodostumisesta sosiaalisten suhteiden ja perinteisten elinkeinojen kautta. Tutkijan paikkani ei tule kuitenkaan koskaan sijaitsemaan reunalla olemista lähempänä. Reunalla sijaitseminen ei sulje pois sisä- tai ulkopuolisuuteen liitettyjä eettisiä velvollisuuksia. Päinvastoin, reunalla on otettava huomioon molemmat. On mietittävä, millä tavalla tutkimus vaikuttaa omiin ja lasten suhteisiin alkuperäiskansaansa, minkälaisia seurauksia tutkimuksella voi olla ja on varmistettava, että tutkijana en vaimenna alkuperäiskansan omaa ääntä.

Minulle muodostuneet kulttuuriset perustiedot mahdollistavat ymmärtämisen erityisesti sellaisia kulttuurisia eroja kohtaan, jotka eivät ole selviä ja näkyviä, vaan sijaitsevat ajatusmaailmassa ja tavoissa katsoa maailmaa. Tämän tutkimuksen tieto on tuotettu paikasta, jossa tutkijana olen reunalla ja minulla on kulttuurisia perustietoja saamelaisuudesta. Reunalla olemiseen liittyvien kokemusten tuottama ymmärrys ovat osa sitä esiymmärrystä, jota olen käyttänyt tämän tutkimuksen kaikissa vaiheissa suunnittelusta analyysiin ja pohdintaan asti. Tekemäni tulkinnat perustuvat siihen tietoon ja niihin kokemuksiin, joita minulle on omassa elämässäni ja sosiaalityön opinnoissani kertynyt.

2.2 Tiedon muodostamiseen liittyvät eettiset kysymykset

Tieteen, eli tieteellisen tiedon tuottaminen, koskettaa metodologian lisäksi eettisyyttä. Olen ymmärtänyt tutkimuksessani tiedontuotantoon liittyviksi eettisiksi kysymyksiksi erityisesti kysymykset siitä, kenen lähtökohdista tutkimusta tehdään ja kuka hyötyy tuotetusta tiedosta. Tässä tutkimuksessa olen ymmärtänyt sosiaalityön tutkimuksen ensisijaisen tehtävän olevan hyvinvoinnin edistäminen erityisesti holistisen ihmiskuvan

mukaisella toiminnan tasolla. Keskusteluun siitä, miten ja millaista tietoa sosiaalityön käytäntöä varten tulisi olla, en ota kantaa, vaan pitäydyn tutkimuksen rajauksen sisällä ja tarkastelen tutkimuksen perustehtävää hyvinvoinnin lisäämisestä. Sosiaalityön tutkimuksen tehtävän perusteluksi olen ymmärtänyt sen, että kun hyvinvointia edistäviä tai estäviä tekijöitä tuodaan yhteiskunnan tietoon, niihin voidaan vaikuttaa. Olen nostanut tässä luvussa esiin hyvinvoinnin tutkimiseen liittyvinä eettisinä asioina pohdintoja siitä, kuka tutkii (tutkijan paikka), millä tavalla (metodit), keiden hyvinvointia (valittu ilmiö) ja mitä tutkija nostaa tuloksistaan esiin (tutkimuksen valinnat).

Tutkimukseni lähti liikkeelle siitä ymmärtämyksestä, että alkuperäiskansatutkimuksessa tieto muodostuu eri tavalla kuin sosiaalityön tutkimuksessa. Olen tässä luvussa nostanut esiin tiedon muodostamisen eettisyyteen liittyviä painotuseroja. Historiallisesti alkuperäiskansoja on tutkittu länsimaisten tieteenmenetelmien kautta, usein korostaen ”heidän” erojaan ”meistä”. (Simpson & Smith 2014, 6). Vastavoimaksi tälle asetelmalle on noussut dekolonisoiva tutkimus, jossa tarkastellaan kolonisaation vaikutuksia nykypäivänä. Kolonisaatio sijaitsee edelleen yhteiskunnan rakenteissa ja prosesseissa (Bell 2014, 6; Kuokkanen 2009, 24, 37). Olen ymmärtänyt tässä luvussa tiedon muodostamisen eettisyyden liittyvän ensisijaisesti tutkimusaloille asetettuihin tehtäviin. Alkuperäiskansatutkimuksen yhdeksi tehtäväksi olen ymmärtänyt reagoimisen kolonialismiin. Sosiaalityön tutkimuksen tehtäväksi olen ymmärtänyt ihmisen ja yhteiskunnan välisten suhteiden tarkastelun hyvinvoinnin lisäämisen näkökulmasta.

Tutkimuksen perustehtävänä on tuottaa luotettavaa tietoa, joka sisältää tulkinnan, kuvailun ja selittämisen. Luotettavuus syntyy kriittisesti perustellusta informaatiosta. Kriittisyys tarkoittaa niitä menetelmiä, joilla muodostetaan teorioita ja käsitteitä, analysoidaan sekä oikeutetaan tutkimusta. Tämä luotettava tieto tulee siirtää muille ihmisille, eli välittää tietoa. (Pietarinen 2002, 59.) Tiedon tuottamisella on valtaa määritellä poikkeavuuksia. Mitä dokumentoidaan ja mitä jätetään pois tarkoittaa sitä, mikä on arvokasta tietoa ja mikä ei. (Juhila 2009, 60–61.) Tiedon tuottaminen luotettavasti, sen välittäminen ja siihen liittyvä valta eettisinä asioina ulottuvat molempiin tässä tutkimuksessa käsiteltyihin tutkimusaloihin. Sosiaalityön tutkimuksessa luotettavuus syntyy ensisijaisesti noudattamalla tutkimusmetodologiaa sekä eettisiä periaatteita. Alkuperäiskansatutkimuksessa eettiset periaatteet koskettavat ensisijaisesti tutkijan paikan avaamista, tutkimuksen motiivien ja käyttötarkoituksen avaamista.

Yksi tapa perustella sosiaalityötä hyvinvointityönä perustuu holistiseen ihmiskäsitykseen. Holistinen ihmiskäsitys ohjaa tarkastelemaan ihmistä fyysisenä, psyykkisenä ja situationaalisenä olentona (Rauhala 1983). Pauli Niemelä (2009, 213) puhuu situaatiosta toiminnan tasona. Toiminta on ihmisen omaa toimintaa sekä yhteisöllistä ja yhteiskunnallista toimintaa. Tässä tutkimuksessa sosiaalityön teoreettisen perustan lähtökohdat on ymmärretty Niemelän auki kirjoittamalla tavalla. Hänen mukaansa sosiaalityön tarkastelukulmana on ihmisen toiminnallisuus ja sosiaalityöstä voidaan puhua hyvinvointityönä. Tiedonmuodostamisessa tavoitteena on ymmärtää sosiaalityön syvintä olemusta sekä tuottaa tietoa siitä, miten sosiaalityön toteuttaminen onnistuu. Sosiaalityön tarkastelukohteena ovat ihmisen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutussuhteet. Sosiaalityön tutkimuksen tehtävänä on tarkastella niitä tekijöitä, jotka edesauttavat tai estävät ihmisen hyvinvoinnin tilaa. Tutkimuksessa etsitään ja kehitetään sellaista toimintaa, joka korjaa ja parantaa tätä hyvinvointia. (Niemelä 2009, 209–211, 224.)

Eettisyyden tulee ulottua sosiaalityön tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin ja sen tulee olla läsnä kaikissa tutkimukseen liittyvissä valinnoissa. Tutkimusta tehdessä ei tule vain välttää vahingon aiheuttamista. Sen sijaan tutkimisen tulee pyrkiä aktiivisesti olemaan hyödyllistä sekä rakentavaa sekä tietoarvoltaan että toteuttamistavaltaan. (Rauhala & Vironkannas 2007, 238; Pohjola 2003, 58; ks. myös Heikkilä 2002.) Erityisesti sosiaalityön tutkimuksessa, jossa tutkimusaiheet koskettavat ihmistä ja hänen elämäänsä on tutkijan vastattava tutkimuksessaan kysymyksiin mitä, miksi, miten ja millä seurauksilla. Toisin sanoen hänen tulee pohtia tutkimustaan koskettavia ontologisia (mitä) ja epistemoologisia (miten) kysymyksiä myös eettisyyden kannalta. Tutkijan ymmärrys siitä maailmasta, mitä hän tutkii, ohjaa häntä tekemään valintoja, jotka ulottuvat tutkimuksen näkökulmaan, käsitteellistämiseen ja siihen millä tavalla hän suhtautuu informantteihinsa, ihmisiin. (Pohjola 2007, 17–18.)

Jotta tutkimuksella saatua tietoa voidaan hyödyttää, saatu tieto tulee tuoda julki yhteiskunnassa, kenties ottaa kantaa johonkin hyvinvoinnin epäkohtaan. Johanna Hurtig ja Merja Laitinen (2007, 88–90) pohtivat sosiaalityön tutkimuksen kantaaottavuutta. He korostavat tutkijan eettisiä sitoumuksia asioina, joista tutkijan tulee olla tietoinen ja avata ne lukijalle. Tällöin lukija pystyy ymmärtämään ne arvot ja kokemukset, minkä kautta joku asia on nimetty epäkohdaksi, vääräksi ja tuomittavaksi asiaksi. Erityisesti sensitiiviset ja arvolatautuneet tutkimusaiheet voivat olla sellaisia, että on eettisesti oikein

ottaa kantaa yhteiskunnassa vallitsevaan tilaan. Anneli Pohjola (2007, 29) kysyykin aiheeseen liittyvässä pohdinnassaan, onko tutkimuksessa oikeutta vain todeta tulokset ilman, että niihin otetaan kantaa. Tämä korostuu erityisesti, jos kyse on sellaisesta ryhmästä ihmisiä, jolla itsellään ei ole mahdollista saada ääntään kuuluviin. (mt., 29.)

Alkuperäiskansoja tutkittaessa tulisi löytää sellainen lähestymistapa tutkimukseen, joka kunnioittaa alkuperäiskansan jäsenten maailmankuvaa sekä on ymmärrettävissä alkuperäiskansatutkimuksessa. Tutkimusta tehtäessä on huomioitava ne filosofiset, ideologiset ja metodologiset eroavaisuudet, joita länsimaisen tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen välillä on. (Kovach 2009, 29.) Alkuperäiskansoja on tutkittu monien länsimaisesti muodostettujen teorioiden kautta jo pitkään. Teorioita on käytetty selittämään esimerkiksi sitä, miksi alkuperäiskansa on primitiivistä, tai miksi sen jäsenten ei tulisi kasvattaa itse lapsiaan. Tällainen teoretisointi korostaa ”meitä”, jolloin ”muista” tulee teorian kohteita, joilla ei ole itsellään sanavaltaa. Teorian tekemisen tulisi palvella teorian kohteena olevia ihmisiä. Sen tulisi tuoda esiin heidän vointiaan kriittisesti ja monipuolisesti sekä akateemisessa maailmassa että sen ulkopuolella. (Simpson & Smith 2014, 6–7.)

Alkuperäiskansan kokeman historian vuoksi heille jo sanassa ”tutkimus” kaikuvat imperialismin ja kolonialismin kokemukset. Kokemukset liittyvät siihen, kuinka läntinen maailma on ominut alkuperäiskansojen tietoa antamatta mitään takaisin. Länsimaisen tutkimuksen tekemisen koetaan orientoituvan oman kulttuurinsa kautta. Tällöin se lähestyy alkuperäiskansaa ja sen tutkimista omien arvojensa, erilaisen ymmärtämyksensä, erilaisen aika- ja tilakäsityksen, erilaisen tieto-opin, eri kielen, eri rakenteiden ja vallan kautta. (Smith 2005, 1–2, 42.) Länsimainen tutkimus on tässä tutkimuksessa ymmärretty käsitteenä samalla tavalla kuin Rauna Kuokkanen (2009, 15) on omassa tutkimuksessaan sitä käyttänyt. Länsimainen tutkimus ei viittaa maantieteellisesti tiettyyn alueeseen vaan sillä viitataan erilaiseen maailmankuvaan, ymmärrykseen, tapoihin ja arvoihin, joiden pohjalta maailmaa ymmärretään ja tulkitaan. Kumpikaan, länsimainen tutkimus tai alkuperäiskansatutkimus, eivät ole sisällöltään yhteneväisiä kokonaisuuksia. Kun etsitään painotuseroja näiden kahden välillä, voidaan esimerkiksi analysoida jotain asiaa molemmista käsin ja tällöin saada esiin analysoinnin tuloksena eroja. (mt., 16–17.)

Tutkimusta tehtäessä on huomioitava valtaväestön ja alkuperäiskansan väliset muuttuvat voimasuhteet sekä tutkimuksen tarpeet ja hyödyllisyys, eli se, kenen lähtökohdista tutkimusta toteutetaan. Alkuperäiskansan jäsenet tulee ottaa tutkimukseen mukaan tasavertaisina kumppaneina, neuvonantajina ja osallistujina, jotka tietävät itse parhaiten mitkä ovat heidän kannaltaan parhaita päätöksiä. Myös tiedon omistamiseen ja sen palauttamiseen alkuperäiskansalle liittyvät kysymykset on käytävä läpi ja pyrittävä siihen, että tieto on hyödyllistä. (Porsanger 2008, 14; Battiste 2008, 503.) Alkuperäiskansatutkimuksessa on länsimaisen tutkimuksen kanssa yhteneviä asioita, mutta myös sellaisia elementtejä, jotka eroavat suuresti. Alkuperäiskansoista itsestään on noussut tutkimustapoja, joiden he kokevat olevan sopivia. Tutkimuksen tulisi olla sitoutunut dialogisuuteen, yhteisöön sekä itsemääräämisoikeuteen, eikä sen pidä rajoittua vain yhteen paradigmaan tai pelkästään tulkinnalliseen paradigmaan. Tutkimuksen tulokset on esitettävä alkuperäiskansan jäsenille rehellisesti heidän tietämystään, tapoja ja rituaaleja kunnioittavasti. Tutkijoiden tulee olla vastuussa omasta työstään yhteisöjen jäsenille. Kansan jäsenet ovat oikeutettuja näkemään tutkimustulokset ensimmäisenä ja heidän tulisi pystyä kontrolloimaan tutkimuksesta syntyvän tietämisen jakamista. (Smith 2005, 107; Denzin & Lincoln 2008, 2.)

Kolonisaatio ei ole jotain, joka tapahtui aiemmin, vaan se sijaitsee rakenteissa ja politiikassa materiaalisina sekä symbolisina valtaväestön etuoikeuksina, jotka ovat syntyneet kolonisaation tuotoksena (Bell 2014, 6). Kolonisaation vaikutusta tarkasteltaessa on otettava huomioon molempien, valtaväestön ja alkuperäiskansan, aiempi historia, filosofia, lait, arvot ja käytännöt. Yhteisöt ja niiden sisällä kulkevat vanhat myytit, tarinat ja tavat tutkia sukua muuttuvat, mutta se tapahtuu aina suhteessa paikalliseen yhteyteen. Alkuperäiskansan omat lakien lähtökohdat, arvot sekä käytännöt jotka jatkuvat kolonialistisessa yhteiskunnassa, yritetään tuoda esiin valtaväestön käyttämällä käsitteillä. Valtaväestön oma historia, lait, arvot ja käytännöt ohjaavat käsitteiden käyttöä ja ymmärtämistä. Tämä jännite on tärkeää huomata silloin, kun tarkastellaan alkuperäiskansan ja valtaväestön suhteita. (Bell 2014, 10–11.)

Länsimaisella tutkimuksella on aina oma kulttuurinen orientoituminen, arvot, erilainen ymmärtämys esimerkiksi ajasta ja tilasta, erilaiset teoriat tiedosta, tarkat kielen muodot, rakenteet ja valta, joiden kautta se lähestyy alkuperäiskansaa ja sen tutkimista (Smith 2005, 42). Universalismia tieteellisen tiedon tuottamisen eettisenä periaatteena on kritisoitu alkuperäiskansan tutkimuksen parissa. Sen nähdään ilmentyvän eri

kategorioiden kautta ajatuksia ohjaavana, usein niin, että uusi tieto sulautetaan jo vallitsevaan tietoon. Tällöin tietoa yritetään yhdenmukaistaa. Yhdenmukaistaminen ja universalismi yhdessä voivat luoda tilanteen, jossa vallitsevan ryhmän tieto, kokemukset, kulttuuri ja kieli ovat universaaleja normeja. (Battiste 2008, 504.) Sosiaalityössä universalismi saattaa tuottaa tilanteen, jossa oletetaan kaikkien ihmisten tarpeiden olevan yhtenäiset ja tarpeiltaan erilaiset ihmiset ajautuvat helposti marginaaliin. (Juhila 2002, 11).

Olen tässä luvussa käsitellyt tiedon muodostumisen eettisyyttä tutkimuksen tehtävän kautta. Sosiaalityön tutkimuksen tehtävänä oleva ihmisten hyvinvoinnin tilaan liittyvän tiedon tuottaminen asettaa eettisiksi velvoitteiksi tuotetun tiedon tarkastelun paikkansapitävyyden sekä käytettyjen valintojen avaamista metodologisesti ja eettisesti. Erityisesti silloin, kun tutkitaan herkkiä, yhteiskunnallisiin epäkohtiin liittyviä ilmiöitä, eettinen velvollisuus voi olla ottaa kantaa tutkittavaan ilmiöön liittyen. Kantaa otettaessa tutkijan omien sitoumuksien avaaminen on ensisijaista. Alkuperäiskansatutkimuksen tutkimuksen tehtävänä on tuottaa sellaista tietoa, joka on kansasta itsestään lähtöisin olevaa ja hyödyttää sitä, eli toisin sanoen tehdä päinvastoin kuin koetussa kolonialistisessa tutkimustavassa, jossa kansoista tehdään tutkimuksen kohteita. Eettisyyden kannalta on pohdittava sitä, kuka tutkimusta tekee, mistä lähtökohdista ja mihin tuloksia käytetään. Alkuperäiskansatutkimuksessa eettisyyden kannalta on tärkeää avata tutkijan sitoumukset, aivan kuten sosiaalityön tutkimuksessakin.

2.3 Tutkimuksen tekemistä ohjaava etiikka

Aiemmissa luvuissa tarkastelin tutkijan paikan vaikutusta tutkimuksen kokonaisuuteen sekä tutkimuksessa syntyvän tiedon muodostumiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksen tekemisen etiikkaa, johon kuuluvat yleiset ääneen lausutut periaatteet ja ohjeet. Näiden lisäksi tarkastelen tutkimuksen tekemisen eettisiä kysymyksiä aiheen ja käsitteiden valinnan sekä kulttuurin ja kielen huomioimisen kautta. Olen tässä luvussa lähtenyt liikkeelle yleisistä tutkimuseettisistä periaatteista, joihin sosiaalityön tutkimuksen eettiset ohjeet pohjautuvat. Sosiaalityön tutkimusta ohjaavat myös Talentian sosiaalialan ammattilaisten eettiset ohjeet. Alkuperäiskansatutkimuksessa ei ole yleisiä kaikille kansoille yhteneväisiä eettisiä periaatteita. Olen käyttänyt tässä luvussa alkuperäiskansatutkimuksessa esiin nostettuja eettisiä ohjeita,

jotka ottavat kantaa kulttuurisen tiedon käyttämiseen, sen kontrollointiin ja tiedon palauttamiseen tutkitulle yhteisölle.

Yleisiä tutkimuseettisiä periaatteita ovat tieteellinen rehellisyys, huolellisuus, avoimuus, tieteellinen tunnustus, eettisesti kestävät menetelmät, älyllinen vapaus ja julkinen vastuu. Eettisesti kestävät menetelmät koskevat tiedonhankintaa, tutkimusta ja arviointia ja korostavat tutkittavien itsemääräämisoikeutta. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 43–44.) Länsimaisen tieteen perustana on tieteen itsesäättely. Uusi tieto kulkee kokeneempien tieteentekijöiden arvioinnin kautta. Tällöin he määrittävät ne kriteerit, jotka tekevät uudesta tiedosta tieteellisesti pätevää. Kriteerit määrittävät esimerkiksi tutkimusetiikan vaatimuksia. (Rauhala & Vironkannas 2007, 246–247.)

Suomessa sosiaalityön tekemistä ohjaavat eettiset periaatteet, jotka pohjautuvat kansainväliseen sosiaalityöntekijöiden liiton eettiseen periaatelausumaan. Ohjeissa korostuu ensisijaisesti käytännön sosiaalityön tekemisen etiikka, mutta ne läpäisevät koko sosiaalityön toimikentän. (Talentia 2013; Raunio 2011, 90–91.) Myöskään kansainvälisissä sosiaalityön ohjeissa sosiaalityön tutkimusetiikka ei painotu erikseen, vaan niissä todetaan, että sosiaalityön tutkijoiden tulee noudattaa eettisiä periaatteita. Sosiaalityön näkökulmasta tutkimuksen etiikassa painottuvat tutkimuksella saadun tiedon käyttäminen heikommassa asemassa olevien tilanteen parantamiseen ja tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen. (Antle & Regehr 2003, 139, 142.)

Tutkimuksen tekemisen etiikkaa voi oppia muilta tutkimusaloilta, mutta sosiaalityön tutkimusetiikan tulee olla muotoiltu sen omista lähtökohdista käsin. Tutkimusetiikassa painottuvat tällöin itsemääräämisoikeus, ihmisarvo sekä sosiaalinen ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Tutkimus ei saa tuottaa tutkittaville vahinkoa ja sen tulee tuottaa sellaista tietoa, josta on hyötyä tutkittavaan ilmiöön liittyville henkilöille. (Antle & Regehr 2003, 135–136.) Eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimus on tehty niin, että siitä on hyötyä tutkittaville ihmisille ja tuotettu tieto on rakentavaa (Rauhala & Vironkannas 2007, 246). Epäoikeudenmukaisuuden vastustaminen on sosiaalityön ammattilaisen velvollisuutta tuoda esiin sellaisia yhteiskunnallisia epäkohtia, jotka ovat syrjiviä, epäoikeudenmukaisia ja haitallisia hyvinvoinnille (Raunio 2011, 94). Sosiaalityön tutkimuksessa tulisikin huomioida erityisesti niiden ihmisten elämäntilanteet, jotka ovat haavoittuvassa asemassa ja kohtaavat vaikeita asioita (Walls, 2005, 25).

Sosiaalityön itsemääräämisoikeus tutkimuksessa korostaa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tutkimukseen osallistuminen tai osallistumatta jättämisellä ei saa olla minkäänlaisia vaikutuksia henkilön saamiin palveluihin tai mihinkään muuhun tekemiseen. Henkilön pohtiessa osallistumistaan saattaa häntä ohjata ympäristön ja yhteisön paine osallistua. Tutkittavan on voitava keskeyttää osallistuminen milloin vain tai osallistua sillä tavalla kuin haluaa. Jos tutkittava esimerkiksi ei halua vastata johonkin haastattelukysymykseen, on tutkijan varottava, ettei hän ala suostutella manipuloivasti tutkittavaa vastaamaan. Tavoiteltavaa olisi myös se, että tutkittavat pääsisivät itse osallistumaan niiden käsitteiden valintaan, joita heistä käytetään. (Rauhala & Vironkannas 2007, 240–241.) Tietoinen suostumus korostaa sitä, että tutkittava ymmärtää mihin on osallistumassa ja millaisia seurauksia osallistumisella voi olla (Antle & Regehr 2003, 137).

Alkuperäiskansatutkimuksen etiikka on kehittynyt viime vuosikymmeninä osana dekolonisaation ja alkuperäiskansan oman tutkimuksen vahvistumista. Kaikkien tutkijoiden, jotka ovat tutkimuksessaan tekemisissä alkuperäiskansojen kanssa, tulisi olla tietoisia eettisistä käytännöistä. (Kovach 2009, 143.) Brian Schnarchin (2004) artikkelissa kuvaillaan eettisiä tutkimuskäytäntöjä, jotka ovat joko suoraan lähtöisin alkuperäiskansojen yhteisöstä tai muotoiltu yhdessä niiden kanssa. Artikkelissa painottuvat neljä tutkimuseettistä käytäntöä: omistaminen, kontrolli, saavutettavuus ja hallussapito (*OCAP—ownership, control, access and possession*). Omistaminen tarkoittaa sitä, että kulttuurinen tieto on yhteisön yhdessä omistamaa tietoa. Kontrolli korostaa alkuperäiskansan oikeutta kontrolloida heistä tehtävää tutkimusta. Saavutettavuus viittaa kerätyn tiedon palauttamiseen, sen antamiseen takaisin alkuperäiskansalle itselleen. Hallussapito viittaa kerätyn tiedon, esimerkiksi dna-näytteiden konkreettiseen hallussa pitämiseen. (Schnarch 2004, 81; Kovach 2009, 144–145.)

Brian Schnarch (2004, 82–83) konkretisoi alkuperäiskansojen tutkimuseettisten periaatteiden tarvetta pitkällä listalla, jossa kerrotaan eettisesti kestäättömistä kokemuksista. Muutamina esimerkkeinä mainitakseni tällaisia ovat esimerkiksi kansojen näkeminen kohteina, joita on tutkittu ja heistä raportoitu sellaisin menetelmin, joita kansat eivät itse hyväksy. Alkuperäiskansojen tarpeita on sanoitettu ulkopuolelta eikä heiltä itseltään ole kysytty heidän omista tarpeistaan. Tutkimustulokset tai tutkijoiden tekemät johtopäätökset ovat saattaneet vahingoittaa tutkittavaa yhteisöä tai asettaa sen epätasa-arvoiseen asemaan.

Itsemääräämisoikeus tutkimuksen eettisenä ohjeena ja alkuperäiskansan oikeus kontrolloida itseään koskevaa tutkimusta kietoutuvat yhteen. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja osallistuminen on voitava keskeyttää halutessaan. Itsemääräämisoikeus voi koskettaa yhtä henkilöä laajemmin yhteisöjä. Tällöin korostuu yhteisön oikeus itse päättää ja kontrolloida tutkimukseen osallistumisesta, osallistumatta jättämisestä tai keskeyttämisestä ja tiedon käyttämisestä on tutkimuseettinen ohje. Vaikka itsemääräämisoikeutta tarkasteltaisiin yhteisön tasolla, tulee muistaa, että minkään yhteisön jäsenet eivät ole toistensa kaltaisia, vaan kaikkien yhteisöjen sisällä sijaitsee erilaisuutta ja keskenään päinvastaisia kokemuksia ja mielipiteitä. Itsemääräämisoikeus ja kontrollointi tutkimuseettisenä ohjeena tarkoittavat tutkittavien informoimista, kunnioittamista ja sitä, että tutkija jakaa saamansa tiedon ja tiedosta saatavan hyödyn tutkittavan yhteisön kanssa.

Sosiaalityön tutkimusta suunniteltaessa tulee pohtia tutkimuksen mahdollisia negatiivisia vaikutuksia. Tutkimuksen tekeminen ei saa vahingoittaa tai aiheuttaa kohtuuttomia vaikeuksia. Päinvastoin, tutkimuksen tulisi lähtökohtaisesti tuottaa jotain hyvää. (Antle & Regehr 2003, 137.) Linda Tuhiwai Smith (2005, 173) toteaa, että tutkimusprosessissa tutkijan on mentävä henkilökohtaisten kiinnostusten ja oletusten avaamista sekä vuorovaikutuksessa syntyvien vaikutusten pohtimista pidemmälle. Tutkijan tulee pohtia esimerkiksi mitkä ovat tuotetun tiedon mahdolliset positiiviset ja negatiiviset seuraukset ja kuinka niihin reagoidaan. Tutkijan tulee pohtia myös millaiset prosessit tukevat tutkijaa, tutkittavia ja tutkimuksen toteutusta. (mt., 173.)

Tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys. Saamentutkimuksessa jotkin tutkimusaiheet, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalta, voidaan kokea haastaviksi ja vaikeiksi puhua. Tutkittavan yhteisön sisäpuolella olevan tutkijan voi olla ulkopuolista helpompi tarttua vaikeisiin asioihin siinä mielessä, että hän jakaa tutkittavien kanssa saman kulttuurin ja samat arvot. (Gaup 2008, 87–90.) Kulttuurin selittämisessä ja tutkittavaan ilmiöön liittyvien asioiden ymmärryksen lisäämisessä avainasemassa ovat käsitteet ja kieli, jolla asioita kuvaillaan. Asioiden merkitys on erilainen, jos niiden selittämiseen käytetään sellaisia sanoja ja käsitteitä, jotka on luotu toisessa kulttuurissa. Kieli on muutakin kuin vain kommunikoinnin väline. Kielen avulla ulkopuolinen voi ymmärtää paremmin kansan maailmankuvan rakentumista ja ymmärtää sitä tietoa, jota hän tutkimuksessaan saa. (Gaup 2008, 87–90; Battiste 2008, 504.)

Sosiaalityön tutkimuksessa tunnistetaan käsitteiden valinnan suuri merkitys tutkimuksen tuloksiin. Käsitteet ohjaavat tiedostamatonta tulkitsemista, jossa luokittelua tehdään vain yhden erottuvan piirteen mukaan. Tutkija saattaa tällöin huomaamattaan toistaa ennakkoluuloja ja -asenteita. Usein määrittely tehdään ongelmalähtöisesti, jolloin tutkittava nähdään jonkin sellaisen ongelman kantajana, johon yhteiskunnan tulee puuttua. Tällaisen ongelmalähtöisen tulkitsemisen sijaan ihminen tulisi kohdata ensisijaisesti ihmisenä kokonaisvaltaisesti, eikä jonkun palvelun käyttäjänä tai tietynlaisen taustan tai ominaisuuden omaavana. Ihmisten kategorisointi tuottaa leimaantumista ja toiseutta. Toisin sanoen tutkija käyttää valtaa, jonka kautta tuottaa tapoja ajatella ja ymmärtää. Sosiaalityön tutkimuksessa tulisi luoda käsitteitä ihmisten omista lähtökohdista käsin, jolloin todellisuutta katsotaan heidän näkökulmastaan lähtöisin. (Pohjola 2003, 62–63, 65; Pohjola 2007, 25–27.)

Kulttuurinen sensitiivisyys tutkimuksessa on sellaisten kulttuuristen osatekijöiden etsimistä, jotka sijaitsevat monien kerrosten alla tai useissa kerroksissa, ulottuvuuksissa ja merkityksissä. Kulttuurisuus sijaitsee käytännöissä, toimintamalleissa ja tavoissa elää. Käsite on kuitenkin osittain muodostunut yleistäväksi ja kategorisoivaksi sen sijaan että se kuvaisi ihmisten moninaisuuden ymmärtämistä. Luokittelussa on vaarana tietyille ryhmille syntyvät negatiiviset leimat. (Pohjola 2003, 55–56.) Tutkimukseen osallistuvien määrittely tiettyyn rotuun, etnisyyteen tai kulttuuriin tulee sisältää pohdintaa siitä, mitä nämä termit todella tarkoittavat ja kuinka päätös määritellä henkilö johonkin ryhmään on tehty. Kulttuuri sisältää jaettuun tietoon perustuvia yhteisön tapoja ajatella ja elää sekä tietoisuuden, arvot, ilmaisumuodot, sosiaaliset instituutiot ja käyttäytymisen, jotka edistävät yksilön selviytymistä omassa ympäristössään. Erilaiset sosiaaliset, ekonomiset sekä poliittiset voimat muovaavat ja nimeävät uudelleen näitä ryhmiä sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla. (Fisher & Anushko 2008, 103.)

Sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen periaatteiden peilaaminen lähdekirjallisuuden avulla toisiaan vasten oli haastavaa, sillä kummassakaan tutkimusalassa ei ole selviä ääneen lausuttuja yhteneväisiä tutkimuksen eettisiä periaatteita. Eettisten painotuserojen peilaaminen ja vertailu toisiaan vasten olisi voinut olla yksinkertaisempaa selvien ääneen lausuttujen ohjeiden kautta. Tämä luku rakentui niiden eettisten periaatteiden varaan, joita lähdekirjallisuudesta nousi kummankin tutkimusalan kirjallisuudesta.

Sosiaalityön tutkimusetiikka rakentuu yleisten ohjeiden varaan, joista lähdekirjallisuuden perusteella painotin tässä luvussa itsemääräämisoikeutta ja tutkimuksen hyödyllisyyttä. Alkuperäiskansatutkimuksen etiikassa korostui tiedon kontrollointi, joka pohjautuu kansojen kokemuksiin pelkkinä tutkimuksen kohteina olemisesta. Molemmissa tutkimusaloissa korostetaan tutkimuksesta saatavan tiedon käyttämistä pohtien, mitä saadulla tiedolla tehdään, jotta se ei tuota haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille lisää haittaa, vaan hyödyttää heitä. Sosiaalityön tutkimusetiikasta nostin esille tärkeäksi kokemani asian käsitteiden käytön ja muotoilun. Korostin niitä tutkimuksen tekemiseen vaikuttavia pohdintoja, joissa tutkija on tekemisissä muun kuin oman kulttuurinsa kanssa ja tekee tulkintaan liittyviä valintoja.

3 Metodologia alkuperäiskansatutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen rajapintana

3.1 Tämän tutkimuksen metodologiset valinnat sosiaalityön näkökulmasta

Tutkijan oletusten ja maailmankuvan avaaminen, ihmisen olemassaolon tavan ymmärtäminen ja esiymmärryksen tietoiseksi tekeminen luovat tutkimukselle perustan, jota vasten tuloksia voidaan tarkastella. Olen ymmärtänyt metodologian laajana käsitteenä, jolloin siihen kuuluvat kattavasti tiedon tuotantoon liittyvät asiat. Pro graduni sijaitsee sosiaalityön oppiaineen alla, jolloin esiymmärrys, oletukset, ihmiskäsitys ja tieteenfilosofiset sekä metodiset lähtökohdat ovat lähtöisin ensisijaisesti sosiaalityön tiedeperinnöstä. Tämän luvun tarkoituksena on avata tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia metodologian näkökulmasta. Olen rakentanut ymmärrystäni sosiaalityöstä omana tutkimusalananaan tarkastelemalla sen kahta ensisijaista tehtävää: tiedon tuottamista hyvinvoinnin vajeista yhteiskunnassa (Niemelä 2009) sekä sosiaalityön käytäntöä ohjaavan tiedon tuottamista (Hämäläinen 2014).

Juha Varto (1992, 36) edellyttää jokaisen laadullisen tutkimuksen kohdalla tutkijan esiymmärryksen erittelyä, tutkimuksen lähtökohtaoletusten tarkastelua sekä tutkimuskohteeseen liittyvien oletusten erittelyä. Lähtökohtaoletusten tarkasteluun kuuluvat ontologinen erittely, tutkijan mielenkiinnon tunnistaminen sekä tutkimusta ohjaavan ihmiskäsityksen tunnistaminen. Tutkimuskohteeseen liittyvien oletusten pohdinta auttaa tarkastelemaan tutkittavaan ilmiöön liittyviä käsityksiä ja ilmiön asettumista ympäröivään maailmaan. Esiymmärrystä, lähtökohtaoletuksia ja oletuksia tulee tarkastella yhdessä tarkastellen niiden sopivuutta toisiinsa. (Varto 1992, 36–37.) Yhteiskuntatieteissä tieteenfilosofisia paradigmoja on usein monia yhtä aikaa, jotka ovat keskenään erilaisia. Tämän takia tutkijan on tiedostettava omat tieteenfilosofiset valintansa ja perusteltava ne. Tieteenfilosofisten peruslähtökohtien esiintuominen auttaa ymmärtämään ja arvioimaan tutkimustuloksia ja niiden sovellettavuutta. (Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006, 131–132.)

Ontologinen erittely tarkoittaa sitä, että tajunnallisia ilmiöitä kuvataan tiettyjen kriteerien kautta, toisin sanoen kuvataan ilmiöiden merkityksiä. Ontologinen erittely estää käyttämästä eri ilmiöiden kuvauskriteereitä ristiin. Se myös ohjaa tutkimuksessa ja

raportoinnissa käytettyjä kysymyksiä, olettamisen rajoja sekä tutkimustulosten hyväksymistä. Tutkimuksessa merkityksiä määritellään, tarkennetaan, järjeistetään sekä raportoidaan ymmärrettäväksi. Laadullisessa tutkimuksessa merkitykset esiintyvät suhteina, jotka muodostavat rakenteita, eli merkityskokonaisuuksia. Ontologisen erittelyn seurauksena syntyy ihmiskäsitys, joka sisältää ihmisyyttä määrittävien tekijöiden lisäksi tutkijan omat oletukset ja ratkaisut. Ihmiskäsitys ohjaa tutkimuksen alkuasetelmaa, joskus tiedostamattakin. Ihmiskuva on tieteellinen hahmotelma ihmisestä. Sen avulla voidaan asettaa oletuksia ja strategioita tutkimusta varten (Varto 1992, 30–32, 55–56.). Tätä tutkimusta ohjaa jo aiemmin kuvattu Lauri Rauhalan (1983) holistinen ihmiskuva, jota Pauli Niemelä (2009) on tulkinnut sosiaalityöhön liittyen. Hänen mukaansa sosiaalityö on ihmisen toiminnan tason hyvinvointiin liittyvää työtä ja sosiaalityön tutkimuksen tehtävänä on tuottaa tietoa toiminnan tason hyvinvointiin liittyen.

Metodologia voidaan ymmärtää laajasti tiedon lähtökohtia, todellisuutta, tieteellisyyttä ja maailmankatsomusta käsittelevänä tai suppeasti vain metodien käyttönä, jotka ohjaavat uuden tiedon muodostumista. Metodien avulla voidaan perustella uusi tieto, mutta metodologian avulla tarkastellaan sitä, onko käytetty menetelmä järkevä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 12–13; Raunio 1999, 24–25.) Tieteellisen yhteiskuntaa koskevan tutkimuksen tehtävänä on tuottaa erityistä tietoa hyvinvoinnin vajeista. Sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka avulla voidaan ehkäistä ja korjata ihmisen hyvinvoinnin vajeita. (Niemelä 2009, 224.) Sosiaalityön tieto muodostuu teorioista, tutkimuksista ja käytännöistä jotka kasautuvat ymmärrykseksi (Raunio 2011, 122).

Sosiaalityön tutkimus tuottaa tutkittavia ilmiöitä selittäviä ja sosiaalityön tekemistä oikeuttavia käytännön teorioita. Tutkimuksen tuottamat teoriat voivat olla yleisesti suuntaa antavia tai ne voivat ohjata ammatillisia interventioita välittömästi. (Payne 2005, 4–6; Raunio 2011, 143–144.) Tieto ei ole käytettävissä toiminnan perustana yksinään, sillä se on vain yksi osa muodostamassa asiantuntijuutta. Tieteellinen tieto on sosiaalityön asiantuntijuudelle kuitenkin välttämätöntä. (Sipilä 2011, 29.) Sosiaalityön tutkimus on vahvasti yhteydessä käytäntöön. Sosiaalityön asemaan itsenäisenä tutkimusalana sisältyvät keskustelut siitä mitä tutkitaan ja miten, eli miten ja millaisilla metodologisilla ja tieteenfilosofisilla valinnoilla sosiaalityön teoriaymmärrys rakentuu. Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä jäsentää sen tuottamaa tietoa. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää itse sosiaalityön tekemistä sekä tuottaa tietoa sellaisista ilmiöistä, joilla on merkitystä ihmisten hyvinvointiin. Tutkimusperustainen sosiaalityö läpäisee koko alan

sekä oikeuttaa sosiaalityötä yhteiskunnallisena toimintajärjestelmänä. (Hämäläinen 2014, 64–67, 70.)

Tutkija on tulkitseja. Hänen lähestymistapansa aiheeseen tulee olla osallistuva, sillä tutkija sekä vaikuttaa, että on vaikutuksen kohde. Tutkimuksen taustaoletuksista ja niiden rajoittavista ominaisuuksista tulisi olla selvillä peruslähtökohtien kautta. Lähestymistapa tutkimuskysymyksiin valikoituu ensisijaisesti tutkimusongelman, eikä käytetyn menetelmän kautta. (Puusa & Juuti 2011, 23–24.) Tulkitsevassa tutkimuksessa pyritään ilmiöiden kuvaamiseen ja merkitysten ymmärtämiseen. Tulkitseva tutkimus voidaan jakaa fenomenologiseen ja hermeneuttiseen tutkimustapaan. (Kakkuri–Knuutila & Heinlahti 2006, 158.) Tutkimuksessani painottuu filosofinen fenomenologinen merkitysten tarkastelu sekä hermeneutiikan mukainen esiymmärtämyksen tuottama tulkintatapa.

Filosofiassa fenomenologisen lähestymistavan avulla tutkitaan asioiden ilmenemistapaa. Sen perustajana pidetään Edmund Hussleria (1859–1938). Hänen fenomenologinen filosofiansa on puhtaasti järkeen perustuva, havainnoista riippumaton lähestymistapa jonka pyrkimyksenä on löytää perustavia totuuksia, eli ”olemuksia”. Ihmistieteisiin sovellettuna puhdas filosofinen fenomenologia joutuu kauas alkuperäisestä. Ajatus ennakkoluulottomasta havainnoinnista on kuitenkin läsnä. (Raatikainen 2004, 100–102; Perttula 1995, 6; Varto 1992, 86.) Fenomenologia keskittyy niihin tapoihin, joilla ihmisen tietoisuus jäsentää ympäröivää maailmaa. (Perttula 1995, 7–8.) Tieteenfilosofian suuntauksena fenomenologiassa tulkitaan ihmisten kokemuksia heidän elämisaikamassaan. Tarkastelun kohteena on merkitystenanto, joka muodostuu ihmisten kokemuksen jäsentymisestä suhteessa johonkin kohteeseen. (Puusa & Juuti 2011, 41.) Tutkimuksessani tarkastelun kohteena ovat haastateltavien kokemukset ja merkityksenanto heidän tekemästään tutkimuksesta.

Filosofisen hermeneutiikan edustaja Martin Heidegger (1889–1976) tarkasteli erityisesti olemisen merkityksiä ja tapoja. Hän näki ihmistieteiden todellisuuden olevan ennalta ymmärretty johtuen sen ontologisesta erilaisuudesta ja erilaisesta olemisen tavasta luonnontieteisiin nähden. Tulkitseminen on Heideggerin ja hänen oppilaansa Hans-Georg Gadamerin (1900–2002) mukaan osa sekä luonnontieteen että ihmistieteiden ilmiöiden tutkimista. Huomioitavaa on, että ihmistieteissä tutkittu todellisuus on tutkimisvaiheessa jo esitulkittu, sillä tutkittavat ovat itse jo tulkinneet omaa

todellisuuttaan. Myös fenomenologisen tutkimustavan edustaja Alfred Schutz (1899–1959) esitti ajatuksen, että ihmistieteiden todellisuus, tapahtumat ja havainnot ovat aina esitulkittuja. (Raatikainen 2004, 94, 96, 98, 102.)

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa erityisen tarkastelun alla ovat ihmiskäsitys ja käsitys tiedosta. Hermeneutiikka tuo fenomenologian mukaan tulkinnan teorian, jonka avulla ymmärretään tutkittavien ilmiöiden merkityksiä. Hermeneuttis-fenomenologista tutkimustapa tuo esiin, tekee näkyväksi ja tietoiseksi sellaisia koettuja merkityksiä, jotka ovat huomaamattomia tai niitä ei ole tietoisesti vielä ajateltu. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 34–35.) Tutkimusta tehdessä tulkintoihin vaikuttavat lähdekirjallisuudesta tehdyt tulkinnat sekä haastateltavien tekemät tulkinnat. Perustelen tutkimukseni valintaa toteuttaa aineiston keruu haastattelemalla valintaa juuri tällä esitulkitulla todellisuudella. Vastaajien aiemmin tulkitsemat asiat voivat muuttua ja syventyä uuden tiedon ja pohdinnan myötä haastattelutilanteessa.

Avasin aiheeseeni liittyvää esiymmärrystä luvussa 2.1 tutkijan paikan pohtimisen yhteydessä. Metodologinen esiymmärrykseni pohjautuu tutkijan paikan lisäksi sosiaalityön opintoihin. Ymmärrystäni on ohjannut erityisesti se ihmiskuva, jossa sosiaalityö nähdään toiminnan tasoon vaikuttavana työnä, jolla on suuri merkitys myös fyysisen ja psyykkisen tason hyvinvoinnille. Tutkimukseni nojaa fenomenologiaan, jossa tarkastelun kohteena ovat merkitykset ja ne asiat, joiden kautta nuo merkitykset ovat muodostuneet. Hermeneutiikan avulla olen tuonut merkityksiin uutena ulottuvuutena esiymmärryksen vaikutuksen. Ymmärrän kaiken ihmistieteisiin liittyvän tulkinnan jo vähintään kerran ennalta tulkituksi. Tässäkin tutkimuksessa tulkitaan sellaisia merkityksiä, jotka ovat syntyneet aiemman tulkinnan kautta. Tuotettu tieto on monen oletuksen, esiymmärryksen ja tulkinnan läpikäynyttä tietoa, jota lukija tulkitsee vielä oman esiymmärtämyksensä kautta.

3.2 Dekolonisaatio ja rakenteellinen sosiaalityö tutkimuskäytäntöinä

Tarkastelin tässä luvussa sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen metodologisia kysymyksiä lähempänä käytännön tasoa. Dekolonisaatio ja rakenteellinen sosiaalityö on valittu tarkastelun kohteeksi, sillä niistä löytyy painotuksia, joissa sosiaalityön tutkimus ja alkuperäiskansatutkimus ovat lähellä toisiaan. Molemmissa

kiinnitetään huomiota yhteiskunnan rakenteisiin ja rakenteiden epäkohtiin. Dekolonisoivassa tutkimuksessa tarkastellaan ja tuodaan esiin erityisesti rakenteissa sijaitsevaa valtaa ja rakenteellisessa sosiaalityössä kiinnitetään huomiota erityisesti rakenteiden muutostarpeisiin. Rakenteellinen sosiaalityö tavoittelee yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Rakenne viittaa yhteiskunnallisiin rakenteisiin, joihin etsitään muutosta. Rakenteellista sosiaalityötä tulee tehdä niin tutkimuksessa kuin jokaisen sosiaalityöntekijän omassa työssään, jolloin rakenteissa sijaitsevia epäkohtia nostetaan esiin. Jos halutaan ymmärtää rakenteiden muutostarpeita alkuperäiskansan näkökulmasta, on dekolonisaation käsite olennainen osa prosessia. Dekolonisaation käsite määrittyy tässä luvussa jälkikolonialismin kautta. Jälkikolonialismi viittaa konkreettisemmin historiaan ja yhteiskunnan käytäntöihin, joiden kautta se linkittyy globalisaatioon. Dekolonisaation käsite viittaa tutkimuksen tekemisen käytäntöihin ja valtasuhteiden purkamiseen.

Kolonialismia on tapahtunut kahdella tasolla, fyysisesti maahan ja resursseihin liittyen sekä intellektuaalisesti tutkimuksen kautta luomalla ”toisia” ja ”muita” eurooppalaisiin verrattuna. Kolonialismin vaikutukset ulottuvat fyysistä elinympäristöä laajemmin tietämisen tapoihin, kieleen, kulttuuriin ja hengelliseen maailmaan. Kolonialismi on ollut eri puolilla maailmaa erilainen prosessi. On huomattava, että jo keskustelu siitä, ketkä ovat kolonisoituja kansoja, on peräisin eurooppalaisesta näkökulmasta, ei kansoista itsestään. (Kuokkanen 2009, 24–25.) Jälkikolonialismi viittaa aikakauteen kolonialismin jälkeen. Tämä on kuitenkin ongelmallinen viittaus, sillä kolonialismia ovat kokeneet kansat ympäri maailman eri aikoina, eikä voida tietää keiden kokemukseen viitataan. Yksi tapa käsittää jälkikolonialismi on nähdä se yhtenä imperialismien vaiheena, eräänlaisena kapitalismin globalisaationa, mutta se ei ole näin yksinkertaisesti pelkistettävissä. (Childs & Williams 1997, 1, 21.) Jälkikolonialismin voi myös määritellä tavaksi ymmärtää nykyhetkeä menneisyydestä kumpuavan tiedon avulla. Nykyhetken tarkastelu historiallisten tapahtumien valossa voi johtaa tilanteeseen, jossa uuden ymmärryksen kautta kysytäänkin menneisyyteen liittyviä uusia kysymyksiä. (Harrison & Melville 2010, 19.)

Kun kolonialismi-käsitettä korvataan globalisaatiolla tai kolonialismin eteen lisätään sana ”jälki-”, puhutaan jo laajemmista asioista kuin vain historiallisista ajanjaksoista. Imperialismi ja kolonialismi ovat yhteydessä toisiinsa sekä edelleen läsnä nykypäivässä. (Smith 2005, 19, 21, 25.) Alkuperäiskansan tutkimuksen yhteydessä jälkikolonialismi

tarkoittaa kolonisaation aiheuttamaa radikaalia muutosta alkuperäiskansan historiassa (Simpson & Smith 2014, 14). Rauna Kuokkanen (2007, 142, 145) toteaa, että saamelaisiin liittyvää jälkikolonialista tutkimusta on tehty vähän. Tutkimusta on tehty lähinnä kirjallisuuteen ja identiteettiin liittyen. Hänen mukaansa jälkikolonialista tutkimusta tarvittaisiin nostamaan esiin kolonialismin monimutkaisia ja näkymättömiäkin seurauksia. Jälkikolonialisten liikkeiden tavoitteena on tasa-arvoinen yhteiskunta, josta on kitketty pois rodullinen ja kulttuurinen syrjintä. (mt., 142, 145.)

Alkuperäiskansan edustajat itse kokevat sanan jälkikolonialismi harhaanjohtavaksi. He suosivat käsitettä dekolonisaatio, joka ymmärretään laajemmin käsitteenä, joka kuvaa sitä prosessia, jossa tuodaan esiin ja pyritään purkamaan kolonialistisen vallan eri muotoja. (Kuokkanen 2007, 144, 146; Kuokkanen 2009, 35.) Dekolonisoivassa alkuperäiskansan tutkimuksessa noudatetaan alkuperäiskansan tutkimuksen metodologiaa sekä kiinnitetään huomiota imperialismiin, kolonialismiin sekä jälkikolonialismiin kaikilla tutkimuksen tasoilla (Denzin & Lincoln 2008, xiv). Dekolonisaation käsite ei kuitenkaan ole yksinkertainen, sillä alkuperäiskansojen tilanteet ovat erilaisia. Käsitteiden käyttö ohjaa koko tutkimusta, eikä ole yhdentekevää käytetäänkö tutkimuksessa kolonisaatiota (*colonialism*), jälkikolonisaatiota (*postcolonialism*) vai uudisasutukseen liittyvä kolonisaatiota (*settler colonialism*) ohjaavana käsitteenä. Uudisasutukseen liittyvä kolonisaatio eroaa kolonisaatiosta siinä, että uudet yhdyskunnat ovat perustuneet alkuperäiskansan yhteisön hävittämiseen ja poistamiseen alueelta. Tällöin alkuperäinen yhteisö korvataan uudella. (Teves ym. 2015, 271–272.)

Dekolonisaatio sijaitsee myös niissä tänä päivänä tapahtuvissa poliittisissa, ekonomisissa, kulttuurisissa ja tieteellisissä prosesseissa ja toimissa, jotka vahvistavat alkuperäiskansan autonomiaa ja oikeuksia maahan, identiteettiin, kieliin ja maailmankuviin. Akateemisessa maailmassa dekolonisaatio merkitsee alkuperäiskansan omien tietämisen tapojen ja tutkimustapojen hyväksymistä ja kunnioittamista ja antamista niille samanarvoinen asema muiden tieteenalojen kanssa. Tutkimuksen tekemisessä dekolonisaatio tarkoittaa tutkimuksen kysymysten, lähtökohtien ja tarpeiden olevan lähtöisin alkuperäiskansasta itsestään. He itse kontrolloivat tietoa, tietämisen tapoja ja tutkimuksen metodologiaa omien arvojensa ja tarpeidensa mukaisesti. (Kuokkanen 2009, 37.)

Rakenteellisen sosiaalityön päämääränä on muutos oikeudenmukaisempaan yhteiskuntaan. Alkuperäiskansan kohdalla tämä tarkoittaa sellaista tutkimusta, joka

tarkastelee niitä tekijöitä yhteiskunnassa, jotka estävät oikeudenmukaisuuden toteutumista. Ilman, että tutkimusta lähdetään toteuttamaan dekolonisoivan tutkimuksen menetelmin, saattaa jo tutkimus itsessään tuottaa epäoikeudenmukaisuutta. Sosiaalityön tutkimuksessa tarkastellaan ihmisen hyvinvointia estäviä tekijöitä yhteiskunnassa. Epäoikeudenmukaisuus on yksi tällainen tekijä. Epäoikeudenmukaisuuden teemaan tuo mielenkiintoisen lisän ekososiaalisuuden ympärillä käytävä keskustelu ympäristöoikeudenmukaisuudesta, joka liittyy suoraan myös alkuperäiskansoihin.

Anneli Pohjola (2014, 17, 19–23) luonnehtii sosiaalityötä muutostyöksi, jossa kriittisyys ohjaa tarkastelemaan muutoksen edellytyksiä. Muutoksen tavoitteena on ihmisoikeuksien toteutuminen, oikeudenmukaisuus, osallisuus sekä voimaantuminen. Tavoitteet ovat sekä poliittisia että yksilön elämään vaikuttavia. Rakenteellinen sosiaalityö perustuu näiden lisäksi sosiaalityöntekijän kriittiseen työhön oman työnsä ja ympäristönsä muutoksen edistämiseksi. Rakenteiden huomioiminen sosiaalityössä on korostunut vähemmistöjen sekä muiden yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien ryhmien kautta. Taustalla on syrjinnän ja sorron vastainen sosiaalityö, joka on Suomessa jäänyt vähälle huomiolle. Muita rakenteelliseen sosiaalityöhön vaikuttaneita suuntauksia ovat olleet kriittinen teoria ja radikaali teoria. Rakenteellinen sosiaalityö on teoreettisesti osa kriittistä ja progressiivista sosiaalityötä, jolloin huomio kiinnittyy pääasiassa epätasa-arvoon sekä sosiaaliin, poliittisiin ja taloudellisiin yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin. Sosiaalityön rakenteellinen lähestymistapa pohjautuu sille ajattelulle, että hyvinvointi ja valta eivät jakaudu yhteiskunnassa tasa-arvoisesti. (mt., 17, 19–23.)

Ben Carniol (1992) hahmottaa rakenteellisen sosiaalityön historiaa Kanadassa. Hänen mukaansa 1960-luvun aktivismi syrjintää ja rasismia vastaan loi pohjaa seuraavilla vuosikymmenillä tapahtuneille eri ryhmien esiin nousulle ja oikeuksien vaatimiselle. Yksi esiin nousseista asioista oli julkisen vallan ja alkuperäiskansojen välinen koloniaalinen suhde. Poliittiset ja markkinataloudelliset voimat toivat mukanaan työttömyyttä, asunnottomuutta ja köyhyyttä, joiden vaikutukset koskettivat eniten vähemmistöjä ja erityisesti vähemmistöihin kuuluvia naisia. Lopputulemaksi näistä vuosikymmenistä Carniol kuvailee Kanadan löytäneen itsensä tilanteesta, jossa julkinen valta oli esisijaisesti valkoisen heteroseksuaalin miehen valtaa. Rakenteellisen sosiaalityön historialliset lähtökohdat sijaitsivat vähemmän valtaa omaavien ryhmien sosiaalisten tarpeiden esille tuomisessa rakenteissa, jotka eivät ole lähtöisin heidän tarpeistaan. (mt., 2–3.)

Rakenteellisen sosiaalityön tutkimuksessa tulisi tarkastella yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Näissä tarkasteluissa yhteiskunta on hahmotettavissa monin eri tavoin: taustalla olevana, byrokraattisena järjestelmänä joka tuottaa palveluita tai kansalaisia palvelevana mahdollistajana. (Pohjola 2014, 19–20.) Ben Carniol (1992, 4–5) on jakanut sosiaalityössä kohdattavat rakenteet ensi- ja toissijaisiin. Ensisijaisia ovat syrjivät rakenteet, joihin kuuluvat esimerkiksi rasismi, kapitalismi ja syrjintä iän tai toimintakyvyn perusteella. Nämä rakenteet toistavat yhteiskunnallista epätasa-arvoisuutta. Toissijaisia rakenteita ovat esimerkiksi perhe, yhteisö, media, koulutus sekä hallitus. Myös nämä toissijaiset rakenteet sisältävät valtaa ja ristiriidassa olevia suhteita, mutta se ei ole yhtä helposti havaittavissa kuin ensisijaisissa rakenteissa. (mt., 4–5.)

Ymmärrys Carniolin (1992) ensi- ja toissijaisista rakenteista on arvokasta dekolonisoivaa tutkimusta tehtäessä. Ensisijaiset rakenteet ovat usein näkyvämpiä ja niiden esiintuominen on helpompaa. Toissijaiset rakenteet tuottavat sellaista valtaa, jota on vaikea havainnoida ja joka vaatii aktiivista työskentelyä sen esiin tuomiseksi. Ymmärrän toissijaisten rakenteiden liittyvän siihen ympäristöön, johon yksilö kasvaa ja jossa hän elää. Sitä, millä tavalla yhteiskunnallisiin epäoikeudenmukaisuuksiin suhtaudutaan, ohjaavat muun muassa yhteisöt, media, koulutus sekä yhteiskunnallinen politiikka. Jälkikolonialismin ja dekolonisaation käsitteiden kautta ensi- ja toissijaisia rakenteiden muodostumista ja olemassa oloa tarkastellaan niissä edelleen vaikuttavien historian ja valtasuhteiden kautta.

Sosiaalityön tutkimuksessa Pohjola (2003, 55) puhuu historiallisesta herkkyydestä, joka ulottuu paitsi yksilön elämänhistoriaan myös rakenteellisiin vaikutussuhteisiin, alueelliseen sekä kulttuuriseen historiaan. Historian ymmärtäminen korostuu tilanteissa, joissa tarvitaan tietyn ryhmän kokemusten vaikutuksen ulottumista nykypäivään. Historiallisuuteen liittyy myös ihmisten ja ryhmien sidokset omien toimintaympäristöjensä merkityksiin ja niitä luoviin tekijöihin. Pohjola kutsuu tätä kontekstuaaliseksi sensitiivisyydeksi. (mt., 55.) Kontekstuaalinen sensitiivisyys sekä dekolonisaatio kuulostavat samaa asiaa tarkastelevilta käsitteiltä. Kontekstuaalinen sensitiivisyys ei tässä määritelmässä ota kantaa valtaan, vaan käyttää termiä vaikutus. Vaikuttaminen ja valta voivat joissain tapauksissa olla toistensa synonyymeja. Kontekstuaalinen sensitiivisyys voidaan käsitteenä ulottaa helposti laajemmaksi tavaksi ymmärtää eri kulttuureihin

liittyviä sosiaalityön kysymyksiä. Koen kontekstuaalisen sensitiivisyyden ja dekolonisaation olevan pohjimmaisilta ajatuksiltaan ja perusteiltaan lähellä toisiaan.

Jos kontekstuaaliseen sensitiivisyyteen lisätään dekolonisaation mukainen näkökulma, saadaan sosiaalityöhön sellainen tapa tarkastella asioita, jossa historiallisuus ja historialliset tapahtumat ohjaavat sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa kerääntyviä merkityksiä. Vaikutussuhteiden rinnalle nousee valtasuhteiden näkyviksi tekeminen ja niihin puuttuminen. Tutkimuksessa nämä kaksi käsitettä yhdessä tarkoittavat sellaista tutkimusta, jonka lähtökohta sijaitsee yhteiskunnassa epätasa-arvoisessa asemassa olevan ryhmän sisällä. Tutkimus noudattaa tutkittavien arvoja, lähtökohtia ja tarpeita ja tutkimustulokset palautetaan ensisijaisesti ryhmälle itselleen. Tutkimuksen tavoitteena on purkaa sellaisia rakenteita, jotka tuottavat yhteiskunnallista epätasa-arvoa.

Ymmärsin dekolonisoivan tutkimuksen ja rakenteellisen sosiaalityön tutkimuksen samankaltaisuuden olevan siinä, että ne molemmat pyrkivät samaan esiin valtarakenteita ja rakenteissa sijaitsevaa epätasa-arvoista valtaa. Rakenteellisessa sosiaalityön tutkimuksessa ensisijainen tarkastelun kohde ovat rakenteiden muutostarpeet. Dekolonisoivassa tutkimuksessa korostuvat alkuperäiskansojen asema ja oikeudet. Kontekstuaalinen sensitiivisyys ohjaa kohtaamaan ihmisiä historiallisuus huomioiden. Tämän lisäksi tulee alkuperäiskansakontekstissa huomioida kolonialismin vaikutukset. Alkuperäiskansoja koskevassa rakenteellisen sosiaalityön tutkimuksessa muutostarpeiden ymmärtäminen vaatii dekolonisoivan tutkimuksen mukaista ajattelua, sillä muuten tarvittavat muutokset jäävät havainnoimatta tai tarpeet havaitaan muusta kuin alkuperäiskansan näkökulmasta käsin.

3.3 Alkuperäiskansatutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Luvussa 3.1 avasin tämän tutkimuksen metodologisia lähtökohtia sosiaalityön tutkimuksena. Luvussa 3.2 siirryin lähemmäs tutkimuksen tekemisen käytäntöä etsimällä dekolonisoivan tutkimustavan ja rakenteellisen sosiaalityön samankaltaisuutta. Tässä luvussa olen siirtynyt samankaltaisuuden tarkastelusta painotuserojen etsimiseen. Etsin erityisesti niitä tutkimukseen liittyviä asioita ja tapoja ajatella, joissa sosiaalityön tutkimus ja alkuperäiskansatutkimus eroavat toisistaan metodologisilta lähtökohdiltaan. Metodologisten painotuserojen tarkastelu vei minut tiedon rakentumisen kysymysten

äälle, kuten tieto-oppiin ja maailmankuvan muodostumiseen. Toisiensa suhteen erilaiset tieto-opit ja ymmärtämys maailmasta kahden tarkasteleman tutkimusalan välillä konkretisoituvat tutkimuksen tekemisessä erityisesti käsitteiden käyttämisessä. Usein käy niin, että alkuperäiskansatutkimuksessa asiat ja ilmiöt kuvataan ja tulkitaan länsimaisen tutkimuksen suunnasta tulevilla käsitteillä ja kielellä. Tällöin tutkittavasta ilmiöstä ei saavuteta syvintä olemusta, vaan jäädään aina tietynlaisen rajan taakse.

Alkuperäiskansatutkimuksen painotuseroja käytännön tutkimuksen tasolla on tässä luvussa etsitty vertaamalla sitä vähemmistöihin liittyvään tutkimukseen. Kolonisoidut kansat, etnisyys ja vähemmistöt kytkeytyvät käsitteeseen ryhmä, jonka avulla eroja on pohdittu. Alkuperäiskansan tutkimuksessa korostuvat kolonisaatio, dekolonisaatio, kulttuuri, itsemääräämisoikeus ja oikeus maahan. Vähemmistöihin liittyvässä tutkimuksessa korostuvat pakkomuutto, etnisyys, kulttuuri, ihmisoikeudet sekä kotouttaminen. Toisiaan lähelle alkuperäiskansatutkimus ja vähemmistöjen tutkimus tulevat silloin, kun pohditaan kulttuurien kohtaamista, oikeutta omaan kulttuuriin, rasmin kokemuksia sekä ihmisoikeuksia. Alkuperäiskansojen parissa on kyseenalaistettu rodullisen vähemmistön käsite, sillä he eivät halua tulla nähdyiksi yhtenä rodullisena vähemmistönä. Tämän luvun tarkoituksena on selventää sitä paikkaa, mihin alkuperäiskansatutkimus asettuu keskusteluissa vähemmistöihin ja kulttuuriin ja liittyen.

Kun puhutaan alkuperäiskansatutkimuksen tieto-opista, on muistettava, että se ei ole yksi yhtenäinen tyhjentävästi määriteltävissä oleva tutkimusala. Tietoon liittyvät ontologiat, arvot, tietämisen tavat ja maailmankuvat ovat jatkuvassa muutoksessa ja liikkeessä. (Kuokkanen 2007, 59.) Alkuperäiskansatutkimuksen tulkinnallista luonnetta on sovitettu muun muassa konstruktivistisen paradigman narratiiviseen lähestymistapaan ja Martin Heideggerin fenomenologiaan, mutta sovittamisessa on unohdettu kolonialististen suhteiden vaikutus. Tämä kolonialististen suhteiden vaikutuksen huomioiminen on lähtökohta, jonka avulla erityisesti länsimaalaisen tutkimuksen suunnasta tuleva tutkija voi lähteä liikkeelle. Yksi tapa tehdä alkuperäiskansatutkimusta yhdessä länsimaisen tutkimustavan kanssa on esittää tehdyn tutkimuksen tulokset kahdesta suunnasta, eli analysoida tieto perinteisen kvalitatiivisen metodologian mukaisesti ja sen rinnalla alkuperäiskansatutkimuksen mukaisesti. (Kovach 2009, 30–31, 35.)

Länsimaisessa akateemisessa maailmassa sijaitsee rakenteita, jotka tekevät ne välinpitämättömiksi sellaista tietoa kohtaan, jota ei ole tuotettu sen omien rakenteiden

sisällä. Tällaisten rakenteiden seurauksena tiedon tuottamisessa alkuperäiskansan oma ääni on kadonnut, ymmärretty väärin, tai siitä ei välitetty. Välinpitämättömyys ja vähäinen ymmärrys ovat asioita, joiden seurauksena saattaa syntyä rakenteissa olevaa rasismia. Näkymätöntä ja ääneen lausumatonta rasismia vastaan on vaikeaa puolustautua. Tällainen asetus voi julkisesti olla marginalisaatiota vastustava, mutta kuitenkin tuottaa sitä omalla toiminnallaan. Esimerkiksi jos yliopisto ei tunnista tai hyväksy taustaltaan alkuperäiskansaa olevan opiskelijan tai tutkijan arvoja ja ymmärrystä maailmasta, voi se johtaa helposti vaikeuksiin tiedon tuottamisessa ja kulttuuriseen konfliktiin. Erityisesti, kun kyse on opiskelijoista, tulisi heidän tavoilleen oppia ja kommunikoida luoda tilaa akateemisessa maailmassa. Usein alkuperäiskansaa edustavat opiskelijat tuntevat, että heidän on luokkahuoneen ovella jätettävä se osa itsestään pois, joka liittyy alkuperäiskansaansa. Heillä on tunne, että heidän tulee täyttää sellaisia odotuksia, jotka tulevat valtaväestöstä käsin ja tässä onnistuakseen he joutuvat riisumaan itsestään osan identiteettiään pois. (Kuokkanen 2007, 5–6, 51–53.)

Rauna Kuokkanen (2009, 178–181) on listannut esimerkkejä siitä, millä tavalla alkuperäiskansan tieto eroaa länsimaisesta tietämisestä. Alkuperäiskansan tieto ei tavoittele luonnon hallitsemista, vaan elämistä tasapainossa luonnon ja ympäristön kanssa. Siinä tietoa ei pyritä erittelemään ja luokittelemaan, vaan tietoa käsitellään holistisesti kokonaisuutena. Tietoa kerätään havainnoimalla ja kuuntelemalla ennemmin kuin kysymyksiä kysymällä ja testeillä. Alue, jolta tietoa kerätään, on usein maantieteellisesti rajoitettu ja tieto painottuu kvalitatiiviseen tietoon. Alkuperäiskansan tieto ei pyri muotoilemaan periaatteita tai uusia teorioita. Sen ominaisuuksina ja tuntomerkkeinä korostuvat luonnon kunnioittaminen ja ymmärrys siitä, että ihmisellä on vastuu luonnon tasapainon ylläpitämisestä. Tutkija nähdään keskeisenä osana tutkimusprosessia ja hänellä on erityinen velvollisuus ympäristöä ja muuta elollista kohtaan, jonka tavoitteena on tasapainon säilyttäminen. Tutkittavat asiat ja ilmiöt tulee nähdä niin, että tutkijan suhde tutkittaviin tulee olla aktiivista kanssatoimijuutta korostava. Tutkimuksesta saatu tieto on holistista, kunnioittaa totuutta ja ottaa huomioon maailman monipuolisuuden.

Alkuperäiskansan tarkastelua rodullisena vähemmistönä pidetään ongelmallisena. Alkuperäiskansatutkimuksessa on kritisoitu rasismia tutkimusta kysymällä, onko rodullinen vähemmistö käyttökelpoinen käsite minkään ryhmän kohdalla. Tilalle on tarjottu valtaväestön käyttämän vallan käytön tarkastelua yhteiskunnassa. Monet

alkuperäiskansatutkijat ovat perustelleet rasismien ja dekolonisaation eroa toisistaan. Alkuperäiskansoja ei tulisi ymmärtää rasismia kokevina vähemmistöryhminä, jotka kaipaavat tunnustamista, vaan kolonisoituina ryhminä, jotka kaipaavat dekolonisaatiota sekä itsemäärittämisoikeutta. Kun alkuperäiskansaa on sovitettu yhdeksi etniseksi ryhmäksi valkoisten ihmisten hallitsemassa kolonisoivassa valtiossa, ovat he joutuneet mukaan keskusteluun vähemmistöistä, ulko- ja sisäpuolesta sekä rodullisuudesta. (Teves ym. 2015, 272–273.)

Sosiaalitieteissä käsitteiden käyttämisen tavoitteena on eritellä tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä. Käsitteet saattavat kuitenkin kääntyä vahvistamaan jo ennestään olemassa olevia käsityksiä ja mielikuvia. Tutkijan on tietoisesti kiinnitettävä huomiota siihen, millaista maailmaa hän luo valitsemillaan käsitteillä. (Ruuska ym. 2013, 8–9.) Yhteiskuntatieteissä ryhmä on hyvin yleisesti käytetty käsite, mutta sitä on harvoin avattu perustavalla tavalla. Tästä seuraa ryhmiin suhtautuminen itsestään selvänä asiana. Ryhmämuotoisuus on muuttuva asia, jota ei voida olettaa etukäteen tietynlaiseksi. Vaihtelua ja muuttumista tapahtuu paitsi ryhmien välillä myös ryhmien sisällä. (Brubaker 2013, 20, 28–31.)

Ryhmiiin liittyvä keskustelu on nostettu tähän siksi, että eri alkuperäiskansoista usein puhutaan ryhminä, joihin liitetään vähintäänkin erilaisuus tai etnisyyys. Alkuperäiskansa saatetaan nähdä yhteiskunnassa sellaisena ryhmänä, jolla on yksi sama päämäärä ja tavoite. Ryhmä ei kuitenkaan tarkoita joukkoa samoin ajattelevia ihmisiä. Myös jälkikolonialismin mukainen ajattelutapa jakaa yhteiskunnassa ihmisiä ryhmiin: valtaväestö, natiivit ja vähemmistöt. Rogers Brubakerin (2013) ajatuksia noudattaen nämä ryhmät ovat muuttuvia. Eri ryhmien väliset erottavat tekijät tapahtuvat ja sijaitsevat sosiaalisessa kanssakäymisessä, esimerkiksi samaistumisen (identiteetin), kielen, verkostojen ja sosiaalisten tapahtumisen kautta. Osa näistä sosiaalisen kanssakäymisen rakenteista on peräisin yhteiskunnasta, jossa ne on tuotettu valtaväestöstä käsin. Esimerkiksi organisaatiot ovat rakentuneet länsimaisen kehyksen ympärille ja yhteiskunnassa vähemmistöasemassa olevien ryhmien on tuotava oma äänensä kuuluviin näiden rakenteiden kautta.

Etnisyyteen liittyvässä keskustelussa olennainen asia on pakkomuutto. Ihmiset ovat muuttaneet pakon edestä pois kotimaastaan sotaa tai muuta katastrofia pakoon toiseen maahan. Alkuperäiskansat ovat asuneet maillaan alusta alkaen ja he käyvät kamppailua

näiden maiden oikeuksiin liittyen. Lähtökohdat ovat erilaisia, mutta suhde valtaväestöön sisältää monia samankaltaisuuksia. Avainsanana etnisten ryhmien ja alkuperäiskansojen suhteessa valtaväestöön olevan eron ymmärtämisessä on kolonisaatio. Yhtenäinen pohdinnan paikka molemmissa on oman kulttuurin säilyttäminen maassa, jossa valtaväestö edustaa erilaista kuin omaa kulttuuria. Molemmat ryhmät kokevat rakenteisiin liittyvää rasismia ja molempia ryhmiä työnnetään sisäpuolelta ulkopuolelle vedoten erilaiseen kulttuuriin. Nykyisessä globaalissa maailmassa monikulttuurisuus on kuitenkin läsnä yhteiskunnan jokaisella tasolla.

Mel Grayn ym. (2008, 1–2) mukaan sosiaalityössä on herätty varsin hitaasti hyväksymään sellaisia lähestymistapoja työn tekemiseen, jotka eivät ole lähtöisin länsimaisesta näkökulmasta. Globalisoituminen levittää länsimaista tietoa ja kulttuuria jatkuvasti laajemmalle ja jotkut alkuperäiskansat ovat kokeneet globalisaation jopa kolonisaation uutena muotona. Vaikka sosiaalityössä pyritään asiakkaasta käsin toteutettavaan työhön, tehdään työtä länsimaisin oletuksin ja uskomuksin (Gray & Coates 2008, 13). Globalisaatiota voidaan tarkastella lähimenneisyyden sijaan vähintään viisi vuosisataa jatkuneena voimana. Globaalin ja jälkikolonialistisen näkökulman adoptoimiseksi on mietittävä uudestaan ihmisten paikkaan ja sosiaaliseen tilaan liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi kolonialismin aikana valtioita ei ollut olemassa sellaisessa muodossa kuin nyt. (Harrison & Melville 2010, 19, 25.)

Jälkikolonialistisen ajattelun mukaan tuominen akateemiseen maailmaan tarjoaa käsitteen, jonka avulla tarkastella yhteiskunnassa sijaitsevia näkyviä ja näkymättömiä etuoikeuksia, joita valtaväestöllä on suhteessa alkuperäiskansoihin ja eri etnisiin vähemmistöihin. Sosiaalityön tutkimukselle kolonialismi, jälkikolonialismi ja dekolonisaatio tarjoavat tapoja ymmärtää alkuperäiskansojen hyvinvoinnin tarpeita. Käsitteet myös avaavat muiden kuin valtaväestön edustajien erilaisia lähtökohtia olla osana sellaista yhteiskuntaa, joka on rakentunut jonkin toisen kulttuurin ehdoilla. Esimerkiksi kotouttamiseen liittyen tämä lähtökohta voisi tuottaa uudenlaisia ymmärtämisen tapoja. Kolonialismin kautta voi opetella tarkastelemaan historiallisia kokemuksia osana nykypäivää. Jälkikolonialismi tarjoaa käsitteenä lähtökohdan, mistä lähteä analysoimaan yhteiskuntaa sosiaalityölle tärkeitä lähtökohdista: ihmisten suhde ympäristöönsä ja sen vaikutukset ihmisen hyvinvoinnille. Dekolonisaatio ohjaa sellaisen tutkimuksen tekemistä, jossa tavoitellaan kolonialistisen vallan rakenteiden purkamista ja alkuperäiskansan tietoa tuotetaan heidän omista lähtökohdistaan.

Vaikka tutkimuksessani tarkastelen painotuseroja, tarkoitukseni ei ole asettaa tutkimusaloja vastakkain toisiinsa nähden, vaan rinnakkain, yhteistä polkua etsien. Alkuperäiskansatutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen metodologiset painotuserot alkavat siitä kohdasta, kun mietitään millä tavalla ymmärrämme ympäröivää maailmaamme. Erilainen ymmärrys luo erilaisen lähtökohdan tieteen tekemiselle. Alkuperäiskansatutkijoiden keskuudessa on koettu, että länsimaalainen tiede ei hyväksy itsensä ulkopuolelta tulevaa tietoa tai metodeja, jotka eivät noudata sen tapoja ja arvoja. Kun alkuperäiskansaa koskevaa tutkimusta tehdään erilaisesta lähtökohdasta kuin kansan oma ymmärrys maailmasta on, ovat saadut tulokset rajallisia ja rajattuja.

Alkuperäiskansat eivät tahdo tulla nähdyiksi yhtenä etnisenä vähemmistönä muiden joukossa, vaan itsemääräämisoikeutta ja epätasa-arvoisten rakenteiden purkamista vaativina ryhminä. Itsemääräämisoikeus ja epätasa-arvon purkaminen ovat myös sosiaalityön tutkimuksen keskeisiä tavoitteita. Alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen tutkimusta koskevasta keskustelusta löytyy yhteisenä aiheena kulttuurin kohtaaminen ja oikeus kulttuuriin ja kieleen. Yhteiskunnassa sitä, millä tavalla kulttuurien kohtaaminen tapahtuu, ohjaavat politiikka, talous ja globalisoituminen, eli yhteiskunnalliset rakenteet. Samat rakenteet ohjaavat myös akateemista maailmaa ja sitä, minkälaisella tutkimuksella ja millaista tietoa tuotetaan. Rakenteet ulottuvat esimerkiksi tutkimuksessa käytettyihin käsitteisiin. Tutkimuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, tullaanko valituilla käsitteillä toistaneeksi jotain sellaista kategoriaa, jota ei ole ollut tarkoitus toistaa.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Aineiston keruun valinnat

Aiheen valintani takia sellaisen aineiston kerääminen, jossa vastataan suoraan tutkimuskysymyksiini painotuseroista ja yhtäläisyyksistä, oli haastavaa. Tekemäni aineiston keruuseen liittyvät valinnat korostavat vastavuoroista kommunikointia ja luottamussuhdetta haastateltavien kanssa. Keräsin aineistoni haastattelemalla sellaisia henkilöitä, jotka ovat tehneet tutkimusta joko sosiaalityöhön tai siihen läheisesti liittyvästä aiheesta ja he ovat käsitelleet aihettaan alkuperäiskansan näkökulmasta. Vastaajia oli kolme ja haastattelut ajoittuivat vuoden 2016 helmikuun ja toukokuun välille. Kaksi haastattelua toteutin kasvokkain ja yhden videopuhelimen avulla. Yhteensä haastatteluaineistoa on 4 tuntia 27 minuuttia ja 7 sekuntia. Haastattelutilanteen jälkeen tein litteroinnin, jossa on kirjoitettu kaikki sanottu ja tärkeimmät tunnereaktiot, esimerkiksi (naurua). Litteroitujen sivujen määrä (calibri 11, riviväli 1) on 64 sivua. Haastateltavien etsiminen perustui omiin ja tuttujen verkostoihin. Keskustelin saamentutkimusta tuntevien tuttujeni kanssa ja kerroin tutkimuksestani. He ehdottivat henkilöitä, jotka voisivat sopia rajaukseni sisään. Tämän jälkeen etsin henkilöiden tutkimuksen käsiini ja tein päätöksen siitä, otanko henkilöön yhteyttä. Haastattelupyynnön lähetin seitsemälle henkilölle, joista kolme suostui haastatteluun ja neljä jätti vastaamatta yhteydenottoihini.

Valitsin aineiston keruun metodiksi teemahaastattelun. Halusin haastattelun olevan tutkimuksen alusta asti tasa-arvoinen, dialoginen keskustelu, jossa vastaajat ovat aktiivisia toimijoita eivätkä vain tiedustelun kohteita. Tätä dialogisuutta edistin esimerkiksi tekemällä valinnan, jossa lähetin haastattelurungon etukäteen sähköpostitse. Tällöin vastaajille jäi aikaa tutustua kysymyksiin ja pohtia aihetta etukäteen. Osa heistä olikin tehnyt muistiinpanoja, vastakysymyksiä ja huomautuksia. Vaihtoehto haastattelulle olisi ollut tutustua vain vastaajien tekemiin tutkimuksiin ja käyttää vain niitä aineistona. Tämä vaihtoehto olisi kuitenkin ollut yksipuolinen ja suppea. Luin jokaisen haastateltavan tekemän tutkimuksen haastattelua edeltävänä päivänä, mutta en suoraan käyttänyt tutkimuksia aineistona. Haastattelemalla näiden tutkimusten tekijöitä

mahdollistui syvemmän ja paremman tiedon saaminen aiheesta kuin mitä ilman vuorovaikutusta ja dialogia haastateltavien kanssa olisin saanut. Haastattelu oli valintana selvä, sillä se mahdollisti keskustelun ja yhteisen pohdinnan valitusta aiheesta. Yhdessä pohtiminen olisi jäänyt pois, mikäli aineistona olisi ollut pelkkä kirjoitettu teksti.

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on kuvata, ymmärtää ja tulkita jotain tiettyä valittua ilmiötä tai tapahtumaa. Tutkimusta varten haastateltavien valinnan tulee perustua harkintaan siitä, että tietoa kerätään henkilöiltä, jotka tietävät aiheesta tai heillä on omakohtaista kokemusta siitä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85–86.) Haastattelun ollessa metodina voi tutkija valita juuri niitä henkilöitä, joilla hän tietää olevan kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelu sopii abstraktien ilmiöiden tutkimiseen. Tällöin tutkija on käyttänyt esiymmärtämystään ja teoriaa muotoillakseen haastattelulle kysymyksiä, joihin vastaaja kuitenkin osaa vastata ilman samanlaista teorianäkemystä kuin mikä tutkijalla aiheesta on. Haastattelua voidaan pitää menetelmänä, joka kohdistuu ihmisten tietoisuuden ja ajattelun sisältöihin. Haastattelun tavoitteena on kerätä aineisto, joka mahdollistaa uskottavat päätelmät tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelun käytössä on aina hyvä muistaa se, että tutkija tulkitsee toisten tekemiä tulkintoja. (Puusa 2011, 73, 76.)

Teemahaastattelu on tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla tehty keskustelu, jossa haastattelun aihepiiri on tutkijan toimesta määriteltä. Kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä, vaan haastattelijalla on eräänlainen tukilista. (Eskola & Vastamäki 2010, 26, 28–29; ks. myös Puusa 2011, 81.) Teemahaastattelu vaatii onnistuakseen tutkijan riittävän perehtyneisyyden tutkittavaan ilmiöön. Teemojen suunnittelu on yksi tärkeimmistä vaiheista koko tutkimuksessa, sillä niiden avulla tutkittava ilmiö jaetaan osa-alueisiin, joita käytetään ilmiön merkitysten ja sisällön ymmärtämiseen. Kaikki valitut teemat käydään läpi, mutta niiden järjestys, laajuus ja kysymistapa vaihtelevat haastateltavien mukaan. On myös pohdittava, kuinka valitut teemat ohjaavat haastattelua, käytetäänkö esimerkiksi samaa kieltä. (Puusa 2011, 82.) Teemahaastattelun yhtenä vahvuutena on aineiston keräämisen ja analysoinnin välinen matala kynnyks. Aineistoa on helppo lähteä analysoimaan teemoittain. (Eskola & Vastamäki 2010, 43.) Haastateltaessa on kuitenkin otettava huomioon sosiaalisesti hyväksytyjen vastausten mahdollisuus. Haastateltavilla voi joskus olla taipumus antaa vastauksia, joiden hän uskoo noudattavan niin sanottua yleistä linjaa. Myös reaktiivisuus, eli haastateltavan johdatteleminen tutkijan toimesta esimerkiksi kysymysten asettelulla, on otettava huomioon. Erilaiset tulkintavirheet ovat mahdollisia. (Puusa 2011, 78.)

Dialogi voidaan ymmärtää monella tavalla: argumentaationa ja väittelynä, toisen näkökulman ymmärtämisenä tai fenomenologiaan liittyvänä ontologisena ymmärryksenä ja tuon ymmärryksen historiallisena kehityksenä. Fenomenologisessa dialogissa tutkijalla ei välttämättä tarvitse olla omaa aiempaa kokemusta ilmiöstä. Dialogisuuteen perustuvassa haastattelussa korostuu tutkijan kyky kuunnella. Tutkija tuo avoimesti esiin jo haastattelussa omat ennakko-oletuksensa, jolloin ne toimivat keskustelun virittäjinä kohti dialogia. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 78–80.) Subjektiivinen sensitiivisyys tarkoittaa vastavuoroista tutkijan ja tutkittavan kohtaamista, jossa tutkittavat ovat yhteistyökumppaneita sen sijaan että he ovat vain tiedonkeruukohteita (Pohjola 2003, 57). Omien ennakko-odotusten esiin tuomisella voi olla haastateltavaa ja keskustelua johdatteleva vaikutus. Itse valitsin avata haastattelun aluksi omat lähtökohtani ja motivaationi juuri valitsemaani aiheeseen. Perustelin aiheen valintaa ja kerroin, miksi pidin aihetta tärkeänä. Tämä toimi keskustelun virittäjänä ja loi luottamusta minun ja haastateltavan välille.

Muotoilin tämän tutkimuksen aineiston keruussa käytetyn haastattelurungon (liite 1) siinä vaiheessa, kun olin käynyt tutkittavaan ilmiöön liittyvää teoriaa jo osittain läpi. Rungossa kiinnitin huomiota ajallisuuteen. Ensimmäinen osio koskee aikaa ennen kuin vastaaja teki tutkimusta, kaksi keskimmäistä osiota sitä aikaa, kun tutkimus oli käynnissä. Viimeinen osio koskee aikaa tutkimuksen teon jälkeen. Teemat nousivat pitkälti lähdekirjallisuudesta. Kysymysten muotoilussa on pyritty siihen, että ne ohjaavat vastauksia yleiselle tasolle. Haastattelurungossa ei esimerkiksi ole sellaisia yksityiskohtiin liittyviä kysymyksiä joihin vastaamalla tutkimus olisi mahdollista tunnistaa. Rungon tavoitteena oli ohjata keskustelua enemmän yleiselle kuin yksityiskohtaiselle tasolle, jolloin myös lainausten käyttäminen ja analyysin teko onnistuisivat helpommin. Kysymykset pyrin muodostamaan siten, että ne antavat vastaajille liikkumavaraa ja vastauksille tilaa.

Ensimmäinen haastatteluni toimi testihaastatteluna. Pyysin vastaajalta lupaa käyttää haastattelua aineistona. Testihaastattelu erosi muista haastatteluista lähinnä siinä, että vastaaja antoi palautetta haastattelurungosta, kysymysten muotoilusta ja valituista käsitteistä. Hänen haastattelunsa jälkeen muutin rungosta yhden kysymyksen paikkaa ja sovitin kysymyksissä olleita tieteellisiä käsitteitä helpommin ymmärrettävälle kielelle. Testihaastattelussa nousi esiin myös se, että rungossa näkyy alkuperäiskansan, muttei sosiaalityön tutkimus. Tämä johtunee osittain siitä, että kysymykset on pyritty saaman niin yleiselle

tasolle, että niihin on mahdollista vastata kummasta suunnasta vain, sosiaalityön tai alkuperäiskansan näkökulmasta. Toinen syy voi olla se, että sosiaalityön ollessa minulle itselleni tutumpi, sijaitsivat sosiaalityön mukaiset kysymykset rungossa ilman tarkentavia käsitteitä.

Kiinnitin vastaajien anonymiteettiin runsaasti huomiota. Tutkimuksessani käytetyissä sitaateissa esiintyvät murre sanat on käännetty kirjakielelle sen lisäksi, että täytesanat on poistettu. Myös sellaisia täytesanoja on poistettu, joita vastaajan huomattiin toistavan eri sitaateissa. Jos ne olisi jätetty, olisi ollut mahdollista yhdistää niiden avulla yhden vastaajan sitaatteja. Kaikki esimerkiksi ihmisiin tai paikkoihin liittyvät viittaukset on jätetty pois. Tein sitaattien siistimistä huolellisesti pohtien jokaista sitaattia tarkasti siltä kantilta, ettei alkuperäinen sanottu asia muutu. Sitaatteja ei ole eritelty vastaajien mukaan anonymiteetin lisäämiseksi. Jokaisen vastaajan kanssa oli sovittu, että tulosluku käytetään heillä tarkistettavana. Tulosluku lähetettiin sisällysluettelon ja aineiston kuvauksen kanssa vastaajille heinäkuussa 2016 tarkistusta varten. Kaikki vastaajat hyväksyivät tulosluvun sellaisenaan. Pieniä korjausehdotuksia tuli analyysitekstiin, mutta ne eivät puuttuneet asian sisältöön vaan lähinnä valittuun sanaan tai lausemuotoon.

Lähetin haastattelurungon etukäteen henkilöille, jotka olivat antaneet suostumuksensa haastatteluun. Saadun palautteen mukaan kysymysten etukäteen lähettäminen oli hyvä asia, sillä haastateltavat olivat kokeneet kysymykset pohdintaa vaativiksi. Etukäteen lähetetty haastattelurunko mahdollisti muistiinpanojen ja vastakysymysten tekemisen tutkimuksen tekijälle. Rungon lähettäminen etukäteen ja ajan antaminen valmistautumista varten toimivat tässä tutkimuksessa hyvin, sillä itse haastattelutilanteet olivat onnistuneita, ne olivat dialogisia ja vastavuoroisia. Arvioin valintani lähettää tulosluku tarkistettavaksi eettisesti kestäväksi ja luottamusta lisääväksi asiaksi. Keräämäni aineiston koko on asia, johon en itse ole täysin tyytyväinen. Olisin halunnut aineistoni koon suuremmaksi kuin mihin se jäi rajallisen ajan vuoksi. Arvioin aineistoni koon juuri ja juuri riittäväksi, mutta aineiston analyysin syvyyden kannalta aineisto olisi voinut olla laajempi.

4.2 Aineiston analyysin valinnat

Pro gradussani tutkin vastaajien kokemuksia sellaisen tutkimustyön tekemisestä, jossa yhdistyvät sosiaalityö ja alkuperäiskansa. Suomessa tämä tarkoittaa tutkimusta, joka koskettaa sosiaalityötä ja saamelaisia. Analyysissäni käytin hermeneuttista kehää, jolloin esiymmärrys aiheesta on mukana tulkinnassa. Fenomenologinen reduktio tarjoaa keinon, jonka avulla irrottautua ennako-odotuksista ja tarkastella tutkimusaihetta ilman epäolennaisuuksien läsnäoloa. Analyysini tavoitteena oli tuoda esiin vastaajien kokemuksia ja rakentaa kokemusten tuottamia merkityksiä. Merkitykset rakentuivat etsimällä niitä olennaisuuksia, joiden avulla kokonaisuus rakentuu.

Oikeiden olennaisuuksien löytämisen voi varmistaa miettimällä ovatko ne juuri niitä osia, joiden avulla kokonaisuus rakentuu: onko kokonaisuutta olemassa ilman niitä. Kokonaisuus on tässä hahmottunut vertaamalla analyysin tuloksia teoriapohjaan, eli rakentuuko tuloksista teorian kanssa yhteneväinen kokonaisuus. Käytin fenomenologinen reduktiota analyysissä vähemmän kuin hermeneuttista kehää, mutta halusin pitää molemmat mukana. Hermeneuttinen kehä ohjaa tekemään analyysia omat ennako-oletukset huomioiden. Fenomenologinen reduktio taas ohjaa ajattelemaan aineistoa uusi silmin, kuin sen näkisi ensimmäistä kertaa. Analyysia tehdessä tulkintani tapahtui siis vuorotellen kahta reittiä, tietoisesti esiymmärtämystäni käyttäen sekä astuen ulos tutusta ajatusmaailmasta pyrkien näkemään tutkimani ilmiön kuin näkisin sen ensimmäistä kertaa.

Tutkimukseni analyysi on teoriaohjaava, jolloin tutkittava ilmiö määritellään jo olemassa olevien käsitteiden avulla. Analyysin tekemistä ohjaa jo olemassa oleva tieto. Analyysin avulla tehtävä päättely pyrkii deduktiiviseen päättelyyn, jolloin yleistä tietoa pyritään tuomaan yksittäisen tasolle. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 97–98.) Analyysiani ohjaava teoria on muodostunut tutkimuksessani sosiaalityön ja alkuperäiskansan tutkimusten etiikasta sekä metodologiasta. Olen käyttänyt olemassa olevaa tietoa analyysin teossa esiymmärryksessä ja soveltamisessa. Teoriat ovat alkuperäiskansan osalta enimmäkseen peräisin kansainvälisestä alkuperäiskansatutkimuskirjallisuudesta. Sosiaalityön teoriat ovat osin kansainvälisestä ja osin suomalaisesta keskustelusta, painottuen kuitenkin jälkimmäiseen. Aineisto on kerätty suomalaisesta tutkimusympäristöstä ja se käsittelee saamelaisia.

Laadullisen aineiston analyysivaihe on varsin niukasti ohjeistettua. Avainsanoja siinä ovat systemaattisuus, avoimuus, tarkistettavuus ja perusteltavuus. Analyysin tavoitteena on kokonaisuus, joka tuottaa rikkaan tulkinnan ja mahdollistaa johtopäätösten tekemisen tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin tavoite on eritellä, tiivistää ja luokitella. (Puusa 2011, 116.) Aineistolla harvoin pystytään vastaamaan suoraan tutkimuskysymykseen, sillä aineiston keruu tapahtuu aina valintoja pitkin. Sen sijaan aineisto on tiedon tuottamisen väline. Haastateltavat voivat tuoda tutkittavaan ilmiöön aivan uusia näkökulmia sekä vastata tavalla, jota tutkija ei osannut odottaa. (Ronkainen ym. 2013, 122.)

Hermeneuttinen kehä sisältää ajatuksen siitä, että kokonaisuus tulee ymmärtää sen osien merkitysten kautta. Sama toimii toisin päin; osien merkitykset voidaan ymmärtää vain kokonaisuuden kautta. (Puusa & Juuti 2011, 43; Gadamer 2004, 29.) Tutkija, eli tekstien tulkitsija tekee jokaisen uuden merkityksen jälkeen uuden luonnostelman kokonaisuudesta. Kokonaisuuden luonnos käy läpi tarkistuksen jokaisen uuden havaitun merkityksen myötä. Jatkuva ymmärtämisen ja tulkitsemisen liike korvaa ennakkokäsitteitä sopivimmilla käsitteillä. (Gadamer 2004, 32–33.) Friedrid Schleiermacher (1768–1834) kutsuu hermeneuttista kehää spiraaliksi, jossa lopullinen ymmärtäminen on mahdotonta. Ilmiöstä on mahdollista saada kehän avulla parempi, mutta ei lopullinen, käsitys. Hermeneuttinen kehä voi selventää tutkijan hankkimaa esiymmärtämystä tai korjata sitä. (Kusch 1986, 39.) Juha Varto (1992, 69) hahmottelee hermeneuttista kehää niin, että jokainen lukutapa vie lukijaa lähemmäs tutkimuskohteiden mieltä ja syventää lukijan itseymmärtämystä.

Hermeneuttinen tutkimustapa kiinnittää huomiota kulttuuristen ilmiöiden sääntöihin sekä niiden taustalla oleviin syihin (Kakkuri–Knuutila & Heinlahti 2006, 158). Hermeneuttisessa kehässä tutkija käy aineiston kanssa dialogia lähestyen vähitellen tulkintaa. Tutkimusprosessin edessä tutkija korjaa omia ennakkokäsityksiään pyrkien siihen, että tulkitseminen auttaa ymmärtämään kokonaisuutta. Tässä vaiheessa esiin nousevat tutkijan aiemmat tiedot, näkemykset tai kokemukset, jotka muodostavat esiymmärryksen. Esiymmärrys voi olla tutkijan tulkintaa esimerkiksi aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta. Jotkut tutkijat ovat painottaneet esiymmärtämisen mahdollisuutta väaristää tuloksia, toiset taas ovat painottaneet sen käyttämistä hyväksi varoen kuitenkin ”joutumasta se orjaksi”. (Puusa & Juuti 2011, 43.) Aloitin tämän tutkimuksen analyysin käyttämällä esiymmärrystä tietoisesti haastattelurungon

kysymysten valinnassa ja muotoilussa. Myös aineiston analyysi on aloitettu hermeneuttisen tutkimustavan mukaisesti esiymmärryksen ollessa vahvasti mukana.

Fenomenologinen reduktio on ensisijaisesti metodologinen väline. Sen avulla pyritään tietoisesti sulkemaan epäolennaisuuksia pois ja nostamaan esiin olennaisimmat ominaispiirteet tutkittavasta ilmiöstä. Epäolennaisuuksien sulkeistaminen tarkoittaa irtaantumista arkiajattelusta ja luonnollisista asioiden jäsentämistavoista. (Saarinen 1987, 121.) Tutkittavat asiat ikään kuin kohdataan ensimmäistä kertaa. Saavutetun välittömän kokemuksen jälkeen luonnollisesta asenteesta irrallaan tavoitettua ilmiötä tarkastellaan mielikuvituksen ja intuition avulla kysymällä, mitä ilmiössä on muututtava, jotta se lakkaa olemasta sitä mitä se on nyt. (Perttula 1995, 9–11.)

Haastattelurunko jakautui neljään osaan, joista ensimmäinen osa käsitteli tutkimuksen lähtökohtia, aikaa ennen varsinaista kirjoitustyötä. Näillä kysymyksillä pyrittiin hahmottamaan tutkijan paikkaa ja motiiveja sekä mahdollisia ennakko-oletuksia liittyen siihen, että tutkimus koskettaa alkuperäiskansaa. Toinen osa oli tutkimuksen aikainen etiikka. Tämän osan tavoitteena oli käydä keskustelua eettisistä valinnoista, rooleista ja vallasta. Kolmas osa oli tutkimuksen aikainen metodologia. Metodologiaan liittyivät käsitteet, kielivalinnat, kolonisaatio ja dekolonisaatio. Haastattelurungon neljäs osa käsitteli aikaa tutkimuksen jälkeen. Siihen liittyivät tutkimustulosten käyttäminen, itsensä arviointi ja esimerkiksi se, millä tavalla vastaaja ohjeistaisi muita samankaltaista tutkimusta tekeviä.

Aloitin analyysin kirjoittamalla kolme kysymystä paperille: Mitä etiikkaan liittyviä asioita haastattelusta nousee esiin? Mitä metodologiaan liittyviä asioita haastattelusta nousee esiin? Mitä sosiaalityön ja alkuperäiskansan tutkimusten yhdistämiseen liittyviä asioita nousee esiin? Kävin litteroinnit läpi merkkamalla ne kohdat, jotka vastaavat johonkin näistä kolmesta kysymyksestä. Myös tässä käytin esiymmärrystä, sillä yksittäiset sitaatit saattoivat kuulua johonkin näiden kysymysten vastauksista, mutta vaativat esimerkiksi teoriasta tulleen tiedon hyödyntämistä. Tämän jälkeen keräsin jokaisen kysymyksen alle juuri ne kohdat haastatteluista, jotka vastaavat siihen. Tässä vaiheessa alkuperäinen sivumäärä 64 oli tiivistynyt 13 sivuun. Seuraavaksi unohdin alkuperäiset kolme kysymystä ja tutkin jokaista sitaattia erikseen fenomenologisen reduktion avulla.

Fenomenologinen reduktio, eli sulkeistaminen on tässä tutkimuksessa tapahtunut siinä kohdassa, kun analyysia ohjaavat kysymykset etiikkaan, metodologiaan ja yhteneväisyyksiin liittyen on tietoisesti unohdettu. Tutkin jokaista sitaattia ensin itsenäisenä kirjoittaen sen sisällön omin sanoin yhdellä tai kahdella lauseella sulkujen sisälle sitaatin yhteyteen. Samalla yhdenmukaistin käytettyä kieltä kääntämällä murre sanat kirjakielelle ja poistamalla merkityksen kannalta epäolennaisia täytesanoja. Poistin myös kaikki tunnistetiedot, joista vastaaja olisi ollut mahdollista tunnistaa. Sitaattien muokkaamisen yhteydessä varoin huolellisesti muuttamasta keskustelun alkuperäistä merkitystä. Esimerkkinä nostan tähän keskeneräisestä analyysitekstistäni seuraavan sitaatin, jossa fenomenologisen reduktion mukainen ydinlause on sulkeissa ensimmäisenä. Sitaatissa ei ole myöskään vielä poistettu murre sanoja tai kiinnitetty huomiota helppolukuisuuteen.

(Kielen käyttö tutkimuseettisenä valintana) No tää liittyy ehkä myös tohon valta-asiaan mutta on myös eettinen kysymys niin kielenkäyttö. Se että millä kielellä haastattelu tehdään niin se on myös mun mielestä tutkimuseettinen valinta.

Kirjoitettuani sitaattien ydinsisällön omin sanoin lauseella tai kahdella sitaatin yhteyteen, jatkoin analyysiä hermeneuttisen esiymmärryksen avulla etsimällä kokonaisuuksia näitä ydinlauseita hyödyntäen. Aineistosta alkoivat nousta omina teemoinaan tutkijan paikka, tutkijan valta ja metodiset valinnat. Sosiaalityön ja alkuperäiskansan tutkimusaloja yhdistävät ja erottavat painotuserot eivät nousseet yhtä helposti esiin, vaan minun oli etsittävä niitä. Viimeisessä tulosluvussa painotuserojen tarkastelu muodostuikin omana kokonaisuutenaan eri osien kautta. Tällainen tarkastelu vaati myös jo aiemmissa luvuissa esiin nousseiden aiheiden tarkastelua erilaisesta näkökulmasta.

Hermeneuttinen metodi ohjaa tutkijaa tarkastelemaan tekstiä niin kauan kehämäisesti, kunnes on saavutettu sellainen sisäinen yhteneväisyys tekstissä, että loogisia vastakohtaisuuksia ei ole. Tulkintaa tehdessä on otettava huomioon konteksti, kulttuuri ja historia. Tulkittava teksti on itsenäistä; sitä on tarkasteltava sen valossa mitä se kertoo valitusta teemasta. Teksti on tällöin ensisijainen lähde ja teoria vasta toissijainen. Tulkitsijan on ymmärrettävä syvällisesti ilmiötä, mutta oltava tietoinen omista ennakkoletuksista. Itse tulkinta pyrkii olemaan innovatiivista ja luovaa alkuperäistä tekstiä rikastuttavaa ja uusia vivahteiden kautta sen merkitystä laajentavaa toimintaa. (Järvinen

& Järvinen 2011, 197–198.) Analyysin edetessä, eli tulkinnan syventyessä, vuorottelivat teoriaymmärrys, aineistosta nouseva ymmärrys ja oma esiymmärrys. Osa aineistosta vaati käyttämään omaa esiymmärrystäni, joka liittyi pitkälti tutkijan paikkaan ja sen mukana tuomaan ymmärtämykseen. Esiymmärrystä käytin erityisen paljon niissä kohdissa, kun pyrin tuomaan esiin merkityksiä ensisijaisesti vastaajien maailmankuvista käsin. Tavoitteenani oli saamelaisten kulttuuria ja tutkimuksen vastaajia kunnioittava ja eettisesti kestävä tulkinta.

Fenomenologia ohjaa katsomaan ilmiötä enemmän olennaisuuksien kautta, kun taas hermeneuttinen kehä näkee tutkimusprosessin ymmärrykseltään muuttuvana jatkuvasti liikkeellä olevana prosessina. Kehäajattelu korostaa esiymmärrystä ja sitä ajatusta, että lopullista totuutta ei voi saavuttaa koskaan, sitä voi vain päästä kehä kehältä lähemmäksi. Molemmat tutkimustavat tarjoavat mielenkiintoisen pohjan jota vasten tehdä ja pohtia analyysia. Hermeneuttinen kehä ohjaa tekemään tarkastelua konteksti, kulttuuri, historia ja oletukset huomioiden. Fenomenologinen reduktio taas korostaa havainnointia kuin se tapahtuisi ensimmäisen kerran. Ensisilmäyksellä nämä tuntuvat vastakkaisilta tavoilta toimia ja molempien käyttäminen vaatii lähestymistä kahdesta eri suunnasta.

Käytin tutkimuksessani hermeneuttista kehää ja fenomenologista reduktiota vuorotellen. Ensin katsoin aineistoani hermeneuttisen kehän avulla, sitten fenomenologisen reduktion kautta, jonka jälkeen taas hermeneuttisen kehän kautta lopulliseen analyysiin asti. Toisin ilmaisten, tarkastelin asiaa ensin esiymmärtämyksen avulla, jonka jälkeen etsin reduktion avulla sen ytimen, joka on olemassa riippumatta tulkinnassa mukana olevista oletuksista. Menetelmien käytössä minun oli muistettava, että täydellisen reduktion saavuttaminen on mahdotonta ja kaikkea esiymmärrykseen liittyvää tietoa ei ole mahdollista saada esille tai tietoisuuteen. Analyysimenetelmänä tutkimuksessani korostui hermeneuttinen kehä, sillä suurin osa tulkinnasta nojasi siihen.

5 Tulokset

5.1 Tutkijan sijainti vaikuttaa koko tutkimukseen

Tutkijan paikka, itsensä sijoittaminen ja tutkijan positio ovat esimerkkejä erilaisista lähestymiskulmista siihen, kuka tutkija on ja mistä paikasta hän tutkimustaan tekee. Paikka voi sijaita sisä- tai ulkopuolella tai niiden välissä reunalla. Sisä- ja ulkopuolella olemisen korostuu alkuperäiskansaa koskevassa tutkimuksessa, sillä tutkijan paikalla on merkitystä ja vaikutusta tutkimuksen lähtökohtiin ja seuraksiin (Smith 2005). Sisäpuolella olevan tutkijan on tarkasteltava kriittisesti sellaisiakin asioita, joihin hän on kasvanut. Ulkopuolinen tutkija joutuu tarkastelemaan kriittisesti omiaan ja edustamansa tutkimusinstituutin intressejä. (Smith 2005, 139.) Paikan lisäksi tutkijan on sijoitettava itsensä kulttuurisen identifikaation kautta. Olennaista on, lähestyykö hän tutkittavia jaetun yhteisen kulttuurin kautta, vai erilaisesta kulttuurista käsin. (Kovach 2009, 110–111.) Position käsite laajentaa tutkijan paikan käsitettä ottamalla tarkasteluun mukaan suhteen tutkittavien kanssa, aiheesta hankitun esiymmärryksen sekä roolin, josta käsin tutkimusta tehdään (Ronkainen ym. 2013, 70–72). Tutkijan paikka, itsensä sijoittaminen ja tutkijan positio nousivat aineistosta esiin monesta näkökulmasta käsin.

Pyysin haastateltavia asemoimaan itsensä suhteessa saamelaisuuteen. Osa vastaajista kertoi, että he sijaitsivat sisäpuolella ja kuuluvat saamelaisyhteisöön. Osa vastaajista sijoitti itsensä suomalaisen ja saamelaisen kulttuurin ja yhteisön reunalle samankaltaisesti kuin oma tutkijan paikkani on sijoittunut (luku 2.1). Kukaan ei sijoittanut itseään ulkopuolelle. Aineistosta ei siis tule nousemaan ulkopuolisen näkökulma saamelaisuuteen liittyvässä tutkimuksessa. Oma sijainti sisäpuolella tai reunalla oli yksi peruste tehdä tutkimusta saamelaisuuteen liittyen, sillä tutkimuksella haluttiin tuottaa hyötyä omalle yhteisölle.

Asemoin itseni reunalle ja sitten se haastateltava sai päättää kummalle puolelle reunaa se minut sitten laittaa.

Ja sitten tietenkin saamelaisena minä toivoin, että tästä minun tutkimuksesta olisi hyötyä saamelaisille itselleen.

Sisäpuolisuuteen liitettiin sekä tutkimusta edesauttavia, että rajaavia tekijöitä. Tutkimuksen tekeminen koettiin sisäpuolelta käsin helpommaksi yhteisten tekijöiden vuoksi. Yhteys tutkittaviin löytyi helpommin jo olemassa olevien yhteisten arvojen ja ymmärryksen kautta. Alkuperäiskansan jäsenet mahdollisesti kertovat avoimemmin tutkittavaan ilmiöön liittyviä asioita tutkijalle, jos tämä sijaitsee sisäpuolella, eli jakaa saman yhteisön ja kulttuurin. Sama asia voi kääntyä toisin päin: haastateltava paikantaa sisäpuolella olevan tutkijan yhteisön tiettyyn paikkaan tai sukuun ja jättää sen takia kertomatta tutkittavaan ilmiöön liittyvää tietoa. Toinen sisäpuolisuuteen liitetty vaikeus oli yhteisössä muodostuneen tiedon kääntäminen tutkimuksen kielelle. Sisäpuolella ollessa tuotettu tieto on sellaista, että muodostuvan kulttuurisen tiedon auki kirjoittaminen ja tutkimuksen kielelle saaminen koettiin haastavaksi.

Olin asemoinut itseni osana sitä alkuperäiskansan tutkimusjoukkoa, jonka parissa tein sitä tutkimusta. Se oli jollakin lailla helppoakin, koska meillä oli sitten yhteinen arvomaailma näitten tutkittavien kanssa ja samanlainen ajatusmaailma ja yhteinen kieli ja käsitemaailma niin -- Siinä minä en kokenut mitään vaikeuksia olisi ollut. Me selkeästi niin kuin ymmärsimme.

Sitten se, että saada se kirjoitettua tällaiselle tutkimuksen kielelle ja auki, niin se on se haaste varmastikin.

Minä ainakin mietin sitä omaa roolia siinä (tutkimuksessa), että kun on saamelainen niin siitä voi olla joko hyötyä tai haittaa. Että ne joko kertovat minulle avoimemmin tai sitten ne ei, pimittävät minulta asioita siinä pelossa, että minä jakelen niitä eteenpäin niitä tietoja. Ja sitten minä mietin myös sitä, että paikantavatko ne minut johonkin tiettyyn sukuun, että sen takia eivät sitten halua kertoa minulle asioita.

Sisäpuolisuutta pohdittiin myös sen kannalta, tuleeko aihe tutkijalle liian lähelle. Osaako tutkija etäännyttää itsensä tarpeeksi kauas, jotta näkisi lähelle, entä onko hän ”oikea” henkilö tekemään kyseistä tutkimusta. Tutkimuksen tekeminen sisällä tai reunalta käsin herätti samanlaisia pohdintoja siitä, kuinka tutkija otetaan vastaan ja mihin tutkittavat hänet paikantavat. Alla olevissa sitaateissa ensimmäisessä pohditaan sitä, tuleeko tutkija liian läheltä tutkittaviaan. Toisessa pohditaan, tuleeko tutkija liian etäältä. Molemmat liittyvät luottamuksen luomiseen tutkittavien kanssa, yhteisön tutkijaan suhtautumiseen ja rooliin, jota tutkimuksen tekijä edustaa.

Joo minä sitä paljonkin mietin sitten, että onko se aihe jotenkin semmoinen liian, liian läheinen minulle, että olenko minä oikea henkilö tutkimaan jos minä olen itse siinä matkassa koko ajan siinä yhteisön elämässä.

...Miten ne ihmiset suhtautuvat minuun tutkijana. -- Niin se, että sitten kun minä menen sinne niin kuin tutkijana niin mikä se vastaanotto on.

Jokainen haastateltava koki tutkijan roolin moniulotteiseksi ja monta eri roolia sisältäväksi. Omaa roolia pohdittiin sukulaisena, tuttuna, kaverina, tutkijana, opiskelijana, eri elämänvaiheen edustajana ja tutkimusyhteisön edustajana. Vastauksissa korostuivat pieneen yhteisön tutkimiseen liittyvät eettiset asiat. Tutkijan rooli muovaantui ja vaihteli tutkimusprosessin aikana ja sen jälkeen. Tutkija saattoi esimerkiksi haastateltaviensa silmissä olla välillä tuttu, välillä taas tutkija. Sukulaisuus ja tuttuus toimivat parhaimmillaan tutkittavien turvallisuuden tunnetta lisäävänä asiana. Tutkimusyhteisön edustajuuteen liittyen pohdittiin kolonisaatiota, sitä nähdäänkö tutkija taas yhtenä kolonisaatiota toteuttavana tutkijana, joka tulee ja ottaa antamatta mitään takaisin.

Sehän tietenkin oli se, että minulla oli monta roolia, oli sukulaisia ja oli tuttuja ja oli sitten, piti olla tutkijanakin ja toisaalta oli sitten vielä opiskelijakin, -- Että kyllähän siinä monta roolia oli. Toisaalta sitten taas se tuttuus ja semmoinen yhteinen arvo- ja käsitemaailma niin sehän toi semmoista turvallisuutta, en kokenut sitä mitenkään hankalana.

Tutkimuksen sensitiivisyys jakoi haastateltavien vastauksia. Osa koki sensitiivisyyden toteutuvan luonnostaan, itsestään selvästi koska kuuluttiin samaan kulttuuriyhteisöön. Osa vastaajista koki sensitiivisyyden haasteeksi ja itse tutkimusaiheen sellaiseksi, että se vaatii sensitiivisyyden pohtimista. Sensitiivisyys näkyi pohdintoina siitä, miten tutkimuksessa olevat asiat esitetään, miten haastateltavaa kunnioitetaan ja miten vaikeaksi mielletty aihe otetaan yhteisössä vastaan. Sensitiivisyys ei kuitenkaan korostunut aineistossa niin kuin olin etukäteen odottanut.

Se, että kuuluu tutkittavien kanssa samaan kulttuuriin, niin se varmaan lisää sitä sensitiivisyyttä sillä lailla, että minä en edes muista, että olisin pohtinut tällaisista asioita.

Kun tulee sieltä tutkimusyhteisön sisältä tai tekee tutkimusta, niin sensitiivisyydestä ei nouse niin merkittävää, vaan se on osa sitä tutkimusta jo luonnostaan.

Tutkijan sijainnin ei koeta muuttuvan ulkopuolisesta sisäpuoliseen tai toisinpäin. Sisäpuolella ollessa tulisi omaa yhteisöään ”katsoa kauempaa”, omaa sijaintiaan reflektoiden. Ulkopuolisen tutkijan on mahdollista hankkia kulttuurisia perustietoja omaa

tutkimusprosessiaan varten, mutta on mahdotonta koskaan tehdä samanlaista tutkimusta kuin sisäpuolella oleva tutkija. Joidenkin aiheiden tutkiminen ulkopuolelta voi olla monella tavalla vaikeampaa, kenties mahdotontakin verrattuna siihen tilanteeseen, että sisäpuolella oleva tekisi kyseisen tutkimuksen.

Sehän on selkeä, että jos ihminen ei ole syntynyt ja kasvanut siihen kulttuuriin, niin ei siihen koskaan pääse. Ei se johdu siitä, että saamelaiset eivät hyväksy sinua semmoisena kuin sinä olet, vaan se johtuu siitä, että sinulla ei ole sitä kulttuuriymmärrystä samalla tavalla.

Niin en tiedä miten ihmiset olisivat tosiaan suhtautuneet, jos joku muu olisi tehnyt kuin saamelainen tämän tutkimuksen. Että olisi varmaan noussut karvat pystyyn.

Tutkijan sijainti vaikutti koko tutkimuksen tekemiseen. Aineistossa korostuivat sisäpuolisuuteen liittyvät pohdinnat omasta paikasta, sijainnista ja roolista. Tutkijan paikka pysyi tutkimuksen ajan samana. Rooli sisälsi monia päällekkäisiä rooleja, jotka elivät ja muovaantuivat jatkuvasti. Sisäpuolisuuteen liittyviä haasteita olivat liian lähelle tulevan aiheen pohtiminen sekä tuotetun tiedon saaminen tutkimuksen vaatimalle kielelle. Sisäpuolisuus, samojen arvojen ja maailmankuvan jakaminen, toimi turvallisuutta tuovana ja eettisyyttä lisäävänä asiana.

5.2 Tutkijan valta sijaitsee valinnoissa ja tutkijassa itsessään

Tutkijan valta on eettinen kysymys, jota pohditaan sekä sosiaalityön tutkimuksessa, että alkuperäiskansatutkimuksessa. Aineistossa tutkijan valta liitettiin haastateltavien valintaan, analyysin tekemiseen, tiedon käyttämiseen, kysymysten asetteluun, rajaamiseen sekä valtaan nostaa tai olla nostamatta asioita esiin. Haastateltavien valinta nousi yhdeksi teemaksi, sillä valinta ohjaa tiedon muodostumista. Analyysin tekemisessä teemojen valinta ja niiden nostaminen esiin on valtaa. Se on myös toisinpäin valtaa jättää jotain kertomatta. Haastattelukysymykset koettiin konkreettiseksi tutkijan vallan ilmentymäksi, sillä ne rajasivat muodostuvaa tietoa. Tutkijalla on valta paitsi muovata ja rajata syntyvää tietoa, myös valtaa päättää miten ja mitä tietoa käytetään. Oman vallan tiedostaminen on tärkeä asia. Esiin nousi myös oman itsensä tunnistaminen siinä, että joku toinen olisi voinut nähdä ilmiön täysin eri tavalla ja tuoda siitä esiin aivan erilaisia asioita.

Kun minä itse valitsin nämä haastateltavat, niin siinä minä käytin jo valtaa ihan selkeästi, että ketä valitsin. Mutta myöskin siinä, kun tein näitä analyyseja, -- kun niitä teemoja sieltä nostin, niin kyllähän siinäkin sitä vallan käyttöä sillä lailla, että mitä teemoja sieltä. Kyllähän sieltäkin olisi voinut varmaan löytyä täysin eri... Tai eri ihminen olisi tehnyt, niin hän olisi varmaan löytänyt erilaisia teemoja sieltä mitkä sitten nousi.

Se, mitä kysyin, niin se rajasi paljon. Että mitä he sitten minulle kertoivat. - En minä tiedä koenko, että minulla oli sen enempää valtaa kuin niiden kysymysten kautta. -- Tietenkin minä itse valitsin, että mitä minä sieltä nostan esiin.

Minulla on myös valta, että haluan käyttää tuota, vaikka tiedän että tutkittava ei haluaisi käyttää sitä. Että myös siinä piti tiedostaa se oma valtansa, että vaikka minulla olisi se valta, niin ei ole oikein käyttää siitä.

Valintojen ohella valta sijaitsee tutkijassa itsessään, siinä että tunnistaa itsensä ja omat motiivinsa tekemiensä valintojen takana. Omat ennakkokäsitykset ja -oletukset ohjaavat tehtyjä valintoja. Ennalta muodostuneet käsitykset ja oletukset saattavat vääristää merkitysten etsimistä ja tulkintojen tekemistä. Avainasemassa on tutkijan itsetuntemus ja omien käsitysten läpikäyminen ja reflektointi tutkimusaihetta vasten. Valintojen avaaminen tutkimuksessa, avoimuus lukijaa kohtaan vahvistaa tutkimuksen eettisyyttä.

Kun minulla oli näitä negatiivista suhtautumista näihin stereotypioihin ja tällaisiin, että vaikuttavatko minun ennakkokäsitykset tähän tutkimuksen tekemiseen. Että ovatko minulla liian vahvat itsellä ne ennakkokäsitykset ja -näkemykset että pystynkö minä enää löytämään sieltä aineistosta sitten niitä, niitä merkityksiä, oikeita merkityksiä. Tai teenkö oikeita tulkintoja ja analyysia.

Pyrin tässä tutkimuksessa semmoiseen avoimuuteen, se on se minun valtti tässä, pyrin kaiken kirjoittamaan auki ja perustelemaan sillä lailla näitä minun valintoja ja näitä minun suuntauksia mitä tässä nyt tein sitten.

Tutkijan valta toimii paitsi tutkimuksen valintoja ja tiedon muodostusta ohjaavana, myös positiivisena asiana: valtana tuoda asioita esiin ja tuoda saamelaisten omaa ääntä kuuluviin. Oma valtaa käytettiin tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön liittyvien asioiden julkittuomiseen ja sitä kautta tietoisuuden lisäämiseen yhteiskunnassa.

Mutta sitten oli tietenkin valtaa, myöskin vallankäyttöä ehkä sekin, että tämän tutkimuksen kautta niin saatoinkin tuoda sitä saamelaista ääntä esille. Että siinäkin on sitä vallankäyttöä, että minä mahdollistin sen, että sai näitä asioita tuotua julkisuuteen.

Tutkijan valta liittyy tiedon käyttämiseen. Alkuperäiskansojen historia ja siihen liittyvät huonot kokemukset tutkimuksiin liittyen asettavat tiedon käyttämiselle erittäin vahvan eettisen velvoitteen. Velvoite ohjaa tiedon käyttämistä ja tuottamista. Tutkimusta tehtäessä tiedon tuottajien aiemmat kokemukset ovat läsnä ja haastavat tutkijan luomaan eettisesti vahvan luottamuksen tiedon tuottajien kanssa. Tutkijan tulee välttää aiempien ikävien tutkimuskokemusten toistamista. Tällöin korostuvat tiedon käyttämisen kysymykset.

Ja sitten tietenkin valtaa siinä, että miten käytin sitä saatua tietoa hyväksi. Kyllä siinäkin on aina sellaista vallan käyttöä, mutta se varmaan liittyy kanssa pitkälti siihen, että saamelaisilla on vähän tämmöistä huonoja kokemuksia siitä, että heitä on käytetty hyväksi. Kyllä minä sitä pohdin, että onko eettisesti oikein, että miten käyttää tätä tietoa hyväksi. Sitä jouduin pohtimaan ja sitten varsinkin, että kun siitä julkaistaan tällöinen tutkimus, että miten näiden ihmisten vastauksia sitten käytetään hyväksi. Kokeeko siinä taas joku, että häntä on käytetty hyödyksi, sitäkin minä mietin siinä.

Jokaisella vastaajalla korostui tiedon palauttaminen takaisin tutkittavalle yhteisölle. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa sekä parantaa yhteisön jäsenten asemaa. Tutkimuksilla haluttiin tuottaa sellaista hyödyllistä tietoa, josta hyötyvät sekä saamelaiset että tutkittavien ilmiöiden parissa työskentelevät henkilöt. Ennen kaikkea tutkimustiedolla haluttiin auttaa ja tuottaa hyötyä yksilötasolle ja yhteiskunnalliselle tasolle.

Toivoin, että tästä minun tutkimuksesta olisi hyötyä saamelaisille itselleen ja tämän aiheen tutkimuksen kautta pystyttäisiin sitten auttamaan myöskin saamelaisia ja tämä tutkimus jollakin lailla auttaisi heidän aseman parantamista.

Koin kuitenkin, että tämä (tutkimus) on ennen kaikkea saamelaisille -- Että niille olisi jotakin hyötyä ja sitten niille ihmisille jotka (tutkimuksen aiheeseen) liittyvien kysymysten kanssa tekee töitä.

Tutkijan valta sijaitsee valinnoissa ja tutkijassa itsessään. Valinnat ulottuvat tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin, aiheen valinnasta merkitysten etsimiseen. Erityisesti valta näkyy tiedon käyttämisessä, siinä miten tutkimuksessa saatua tietoa käytetään. Parhaimmillaan tutkijalla on valtaa tuoda julki hyvinvointia estäviä tekijöitä ja hän pystyy palauttamaan tutkimustulokset ensisijaisesti takaisin saamelaisille itselleen. Tutkijassa itsessään sijaitseva valta on sitä, ottaako hän omat odotuksensa ja käsityksensä tarkastelun alle ja miettii niiden vaikutusta koko tutkimukseen. Tutkimuksessa muodostunut tieto on aina

muodostunut tutkijan kautta, toisen henkilön tekemänä tiedosta olisi voinut muodostua toisenlaista.

5.3 Dekolonisaatio, käsitteet ja kieli ohjaavat tutkimuksen toteutusta

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyen avainsanoiksi aineistossa nousivat dekolonisaatio, käsitteet ja kieli. Dekolonisaatiota pohdittiin asiana, jota tulisi vahvistaa saamelaisissa koskevassa tutkimuksessa. Dekolonisoivassa tutkimuksessa tutkimusta toteutetaan prosessina, jossa tuodaan esiin ja puretaan kolonialistisen vallan eri muotoja ja rakenteita. Käsitteet ja kieli liittyvät dekolonisoivaan tutkimustapaan, mutta aineistossa niitä pohdittiin myös erillään. Käsitteiden käytössä korostuivat niiden valinta ja muovaaminen haluttuun kontekstiin sopivaksi. Kielen valinta herätti pohdintoja monesta näkökulmasta ja kieleen liittyen nousi esiin kysymys hiljaisesta tiedosta ja sen saamisesta hyväksytylle tutkimuksen kielelle.

Dekolonisaatioon ja kolonisaatioon liittyvä keskustelu ja pohdinta tapahtuivat pääasiassa haastattelutilanteessa, sillä haastateltavat eivät olleet tutkimuksissaan nostaneet niitä näkyvästi esiin. Kaikki haastateltavat kuitenkin kokivat oman tutkimuksensa noudattavan dekolonisoivaa tutkimusta. He olivat esimerkiksi pohtineet yhteiskunnallisia valtasuhteita sekä tutkimuksen valtaa ja lähtökohtia. Tutkimuksia oli tehty dekolonisoivan tutkimuksen hengessä, mutta lähinnä rajaamisen takia itse käsitteen avaaminen ja laajempi pohdinta oli jätetty pois. Sijaitseminen sisäpuolella yhdessä tutkittavan yhteisön kanssa edesauttoi dekolonisaation mukaisten aiheiden nousemista esiin itsestään ja luonnollisesti.

Ehkä siellä taustalla oli sitä -- tämmöistä pyrkimystä paljastaa semmoisia kolonialismin piilorakenteita ja tuoda sitä myös saamelaistutkimuksella esiin, vaikka se ei kyllä ollut minulla suoranaisesti mielessä. Mutta näin jälkikäteen -- niin varmaan siellä oli semmoista sitten.

Mutta ehkä se dekolonisaatio tuli konkreettisemmin siinä sen vallan kautta, että minulla oli mahdollisuus nostaa niitä asioita esiin. Kun sitten taas, jos olisin tehnyt kolonisoivaa tutkimusta, niin olisin hyvin tarkoitushakuisesti sieltä sitten hakenut eri asioita.

Siellä se (dekolonisaatio) on ja koen hyvin vahvasti että se on siellä sisältönä, vaikka sitä ei olekaan auki kirjoitettu.

Vaikka ei ole ollut kolonisaatio sinällään matkassa, on sen mukaiset aiheet olleet mukana.

Dekolonisaatio liitettiin siihen, mitä on päätetty tutkia ja mistä näkökulmasta. Sellainen tutkimus, jonka tavoitteena on parantaa saamelaisten asemaa, koettiin asetelmaltaan dekolonisoivaksi. Jokainen haastateltava oli halunnut, että hänen tutkimuksellaan on merkitystä ja siitä on hyötyä saamelaisille. Olemassa olevaa tietoa oli koettu olevan vähän ja omalla tutkimuksella oli haluttu tuoda lisää tietoa saamelaisten hyvinvointiin liittyen. Hyvinvointia estäviä tekijöitä tarkasteltiin esimerkiksi yhteiskunnassa tapahtuneen muutoksen ja yhteiskunnallisten rakenteiden kautta.

Se ajatus, mikä minulla oli, se oli nimenomaan, että saamelaisten omasta näkökulmasta tehtäisiin tätä tutkimusta ja saamelaisyhteisöjen näkökulmasta.

Ja sitten minä mietin sitä, että yhteiskunnalliselta ja yhteisötasolta niin menin sinne yksilötasolle ja ajattelin että nämä (tutkimuksen nimi) on myöskin seurauksia näistä suurista muutoksista mihin ihmiset on joutunut.

Niin, elikkä puhutaan, että kolonisaation vaikutteita ja seurauksia. Minähän en tietoisesti siitä dekolonisaatiosta missään vaiheessa kirjoittanut enkä sitä mitenkään nostanut siinä omassa tutkimuksessa mutta, sitten näin jälkikäteen - - Huomasin, että olen sitä käsitellyt tätä aihetta muun muassa loppupohdinnassa ja sitten noissa tutkimusprosessin eri vaiheissakin.

Jokainen haastateltava olisi nyt jälkikäteen tutkimustaan tarkastellessaan vahvistanut kolonisaation ja dekolonisaation käsitteitä omassa tutkimuksessaan. Etukäteen lähetetty haastattelurunko, jossa kysyttiin kolonisaatiosta ja dekolonisaatiosta, lienee osaltaan vaikuttanut pohdintaan siitä, olisiko nämä käsitteet pitänyt tuoda vahvemmin esiin. Aiheesta käytiin paljon pohtivaa keskustelua ja asian esiin nostaminen ja osaksi tätä tutkimusta sai positiivista palautetta haastateltavilta.

Se (kolonialismi) oli yksi semmoinen, mitä olisin voinut pohtia siinä minun työssä. Ja mietinkin, että alkaisin sitäkin kautta lähestyä aihetta, mutta minulla vaan tuo oli niin pitkä tuo minun tutkimus, että minun oli pakko rajata. -- Koin että siitäkin näkökulmasta olisi tärkeä pohtia sitä aihetta. Ne (kolonisaation vaikutusten tarkastelu omassa tutkimuksessa) ovat luettavissa näin kun jälkikäteen katsoo. Jos nyt olisi oikein innokas niin laittaisi ja uudelleen kirjoittaisi tämän ja ottaa sitten se dekolonisaatio siihen matkaan.

Kun minä oman tutkijan position siinä avasin, niin en kokenut siinä lisäksi sitten tarvetta näille. Tietenkin nyt voi jälkiviisastella, että olisin voinut mutta...

Käsitteiden valinta on iso osa tutkimuksen toteutumista. Ne ohjaavat tulkitsemista, kohtaamista ja ovat osa tutkijan valtaa. Käsitteet määrittävät sitä näkökulmaa, josta tutkimusta tehdään ja tulkitaan. Käsitteiden avulla näkökulma voi muuttua ongelmakeskeiseksi tai voimavarakeskeiseksi. Aineistosta käsitteiden käyttöön liittyen nousivat niiden valitseminen ja mahdollisesti muokkaaminen omaan tarkoitukseen, erityisesti alkuperäiskansakontekstiin ja saamelaisuuteen sopivaksi. Kaikki haastateltavat olivat jättäneet aineistolle runsaasti tilaa, niin että tutkittavaan ilmiöön liittyviä asioita sai nousta sieltä vapaasti esiin. Jokaisella haastateltavalla nousi käsitteitä tutkittuun ilmiöön liittyen teorian lisäksi aineistosta. Jokainen haastateltava oli käyttänyt käsitteitä sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen puolelta. Käsitteiden käyttämiseen liittyi niiden muokkaaminen ja eteenpäin kehittäminen. Joidenkin käsitteiden koettiin edustavan valtaväestön tutkimusta ja sovitettaessa jotain käsitettä alkuperäiskansan kontekstiin, oli tuota käsitettä muokattava. Sellaisenaan käytettynä käsite ei olisi toiminut.

Halusin jättää myös niille haastatteluille tilaa, että ne haastatteluiden sisällöt sitten saa vaikuttaa niihin käsitteisiin.

Niin ne kolme ensimmäistä (käsitettä) tuli jotenkin luonnollisesti sen aiheen tiimoilta ja sitten se viimeinen rakentui siinä sitä tutkimusta tehdessä. Huomasin, että se sopii siihen.

Se liittyy siihen alkuperäiskansatutkimukseen, että tavallaan aineisto puhuu puolestaan.

Että se (käsite) ei, se ei semmoisenaan se ei sopinut. Koska se edusti sitä valtakulttuurin tutkimusta. -- Se ei olisi toiminut se käsite jos olisin käyttänyt sitä sellaisenaan.

Kielellinen osaaminen korostuu alkuperäiskansan tutkimuksessa, sillä kielen avulla rakentuu tapa katsoa maailmaa. Ilman kielen osaamista ei voi ymmärtää tuota maailmaa. Suomen kielen asema koettiin korkeakouluissa vahvaksi, ja sitä kuvailtiin tutkimuksen kieleksi. Saamen kieltä oli käytetty osassa tutkimuksia, mutta pääpaino oli suomen kielellä. Saamen kielen käyttöä rajasi esimerkiksi se, että siinä ei välttämättä ole tutkittavaan ilmiöön liittyvää sanastoa olemassa kuin rajallisesti. Saamen kieli haastateltavan kanssa olisi kuitenkin voinut mahdollistaa syvemmälle menevän ja

kieleltään rikkaamman tiedon tuottamisen kun haastateltava olisi voinut käyttää omaa äidinkieltään. Suomen kieli on äidinkielenä saamea puhuvalla sanavarastollisesti köyhempää. Kielivalintaa kuvailtiin myös tutkijan eettisenä valintana.

Kyllä joo, ei ollut mitään muuta vaihtoehtoa, että se oli pakko tehdä suomen kielellä. - - Kyllä se valikoitui minulle tosiaan (korkeakoulun) mukana se suomen kieli.

Sekin olisi voinut, että vaikka olisi ollut sitä kielitaitoa, niin haastava puhua tästä aiheesta.

Se varmaan olisi se keskustelu ollut jollakin lailla semmoista syvällisempää minä ajattelisin, jos se olisi omalla äidinkielellä tehty. Kielikin rikkaampaa, että kyllähän saamelaiset nykyisin suomea puhuvat mutta myös kieli on aika köyhää, sanavarastollisesti ja ei siinä tule niitä vivahteita niin paljoa kuin että jos käyttäisi saamen kieltä.

Se, että millä kielellä haastattelu tehdään, niin se on myös minun mielestä tutkimuseettinen valinta.

Valittu kieli ei ollut välttämättä pysyvä. Kieli saattoi vaihtua kesken haastattelutilanteen. Tutuiksi tuleminen ennen haastattelua saattoi tapahtua saameksi, mutta haastattelun alkaessa siirryttiin haastateltavan pyynnöstä käyttämään suomen kieltä. Saamelaiset ovat tottuneet siihen, että julkiset palvelut ja asioiden hoitaminen tapahtuvat suomeksi. Tutkimukseen osallistuminen nähtiin helposti yhdeksi tällaiseksi toiminnaksi, joka on käsitteistöltään ja sisällöltään helpompi puhua suomeksi.

Sitten oli semmoisia, joiden kanssa siinä saatettiin vähän kahvistella ensin saameksi ja sitten kun haastattelua alkoi, niin sanoi, että hän haluaa näistä asioista puhua suomeksi. -- Monesti sitten puhuttiin aukikin se, että miksi niistä asioista on helpompi puhua suomeksi. Ja se on just sen takia, että ihminen käyttää palveluita suomeksi ja on tottunut esimerkiksi siihen, että kaikki käsitteet ovat suomeksi.

Kyllähän ne ihmiset on tottuneet siihen, että jos joku tutkimus tai tällainen niin kyllä se pääsääntöisesti se on aina suomen kielellä asioiminen jossakin viranomaisessa tai muualla.

Aineistojen keräämisessä korostuivat ikäihmisten kokemukset. Saamelaisessa kulttuurissa ikäihmisiä pidetään kulttuurin kantajina ja heidän tietoaan arvostetaan erityisesti. Tutkimusten tekemisessä oli kiinnitetty huomiota siihen, että ikäihmisten tieto tulee esiin. Aineistojen keräämisessä oli kiinnitetty huomiota myös asuinpaikkaan, ikään, sukuun ja sukupuoleen. Informanttien löytämisessä olivat korostuneet omat ja eri

toimijoiden verkostot. Ennen aineiston keruuta ja analyysia ei oltu tehty tiukkaa teoreettista rajausta. Tällä valinnalla haastateltavat olivat halunneet mahdollistaa sen, että aineistoa voi tarkastella mahdollisimman avoimin mielin. Tähän liittyen teorian suhde aineiston keruuseen ja tulkintaan koettiin yhdeksi vaikeimmista asioita tutkimusprosessin aikana.

Minulla oli semmoinen ajatus, että minä saisin kattavan aineiston, että siihen täytyisi olla eri sukupuolta olevia, eri-ikäisiä ja kun saamelaiskulttuurista kyse, niin eri suvuista. Ettei kaikki tulisi samasta suvusta. - - Sitten tietenkin kun miettii saamelaiskulttuuria, niin ikäihmisillä on hyvin suuri merkitys - - Halusin myöskin että heidän mielipiteet ja näkemykset, merkitykset tulevat siinä mukana, koska saamelaiskulttuurissa ikäihmiset ovat niitä tärkeimpiä kulttuurinkantajia ja –siirtäjiä.

Nyt jos mietin tuota paradigma asiaa ja tieteenfilosofia asiaa, että jos sen valitsee hirveän tiukasti etukäteen niin voiko se aineisto sitten puhua sinulle vapaasti? - - Että kuinka paljon itseänsä voi rajata?

Ja sitten yksi asia mitä ajattelin, mikä saattaisi olla hankalaa, niin että ne miten ne nämä minun tulkinnat ja analyysit sitten, osaanko minä niitä yhdistää tällaisiin laajempiin teoreettisiin ulottuvuuksiin ja osaanko kääntää niitä sillä lailla tutkimuksen kielelle, että se vastaisi länsimaisen (nimi)tutkimuksen rakennetta ja täyttää sen edellytykset.

Kolonisaation ja dekolonisaation voidaan sanoa olevan teema, jonka soisi nousevan enemmän esiin tutkimuksien tekemisessä. Sen tulisi ulottua tutkimuksen lähtökohtiin, toteutukseen ja tulosten käyttämiseen ja jatkokäyttöön. Dekolonisaatio tarjoaa väylän, jota pitkin tarkastella hyvinvointiin liittyviä yhteiskunnallisia kysymyksiä ja valita metodeja. Käsitteiden valinta on tärkeä kohta tutkimusprosessissa, sillä käsitteet asettavat tutkimukselle suunnan ja tulkintatavan. Kielen käyttöön liittyy eettisiä kysymyksiä, jotka palautuvat aina sille tasolle asti, jossa pohditaan hiljaisen tiedon suhdetta tutkimustietoon.

5.4 ”Osoittaa arvostavansa sitä tutkittavaa yhteisöä”

Pidin tätä lukua rakentaessa ensisijaisesti mielessäni tutkimuskysymykseni siitä, miten sosiaalityötä ja alkuperäiskansaa koskettavaa tutkimusta tulisi tehdä. Osa asioista on käyty läpi aiemmissa tulosluvuissa, mutta tässä luvussa niitä tarkastellaan erityisesti tutkimusaloja yhdistävän tutkimuksen näkökulmasta. Aineiston mukainen asetelma tässä luvussa on kallistunut siihen, miten alkuperäiskansatutkimus tulee huomioida sosiaalityön tutkimuksessa. Tiedon tuottamista on käsitelty aiemmissa tulosluvuissa

tutkijan sijainnin, vallan, valintojen ja dekolonisaation kautta. Konkreettisiksi tutkimuksen tekemiseen liittyviksi teemoiksi tähän lukuun asettuivat lähteiden käyttö, käsitteiden käyttö ja muovaaminen, alkuperäiskansojen historian tunteminen ja huomioon ottaminen, tutkimusprosessin aikana saatu ohjaus ja tutkittavan yhteisön arvostaminen.

Lähteiden käyttö nousi esiin haastattelurungon ulkopuolelta. Saamelaisen taustan ja vahvan kulttuurituntemuksen omaavana henkilönä haastateltava koki tietyt kirjallisuuslähteet sellaisiksi, että ei niitä halunnut käyttää. Hän ei avannut tarkemmin mitä lähteitä ei halunnut käyttää tai miksi. Oletus on, että tällaiset lähteet tuottavat sellaista tietoa tai sellaisella tavalla saamelaiskulttuuria koskien, että haastateltava ei niitä hyväksynyt.

Sitten yksi, mikä minua kanssa mietitytti, niin oli se lähteidenkäyttö. Se lähdekritiikki, kun minä olin aika kriittinen niiden lähteiden kanssa. Minulla on vahva semmoinen saamelaiskulttuurin tausta ja vahva tunne saamelaisyhteisöön kuulumisesta, niin minulla oli selkeät näkemykset tietyistä lähteistä kohtaan. Että missään nimessä halunnut käyttää niitä. Enkä nähnyt niitä semmoisina tähän tutkimukseen relevantteina lähteinä - - Minulla oli selkeä näkemys ei tämä ei sovi ollenkaan tähän.

Käsitteisiin tulisi suhtautua kriittisesti ja niitä tulisi uskaltaa muovata, ravistella ja muokata. Itsestäänselvyytenä ja ilman kritiikkiä omaan tutkimukseen otettu käsite ei välttämättä tarjoa omalle tutkimukselle sopivaa sisältöä ja näkökulmaa tulkintaan. Sen sijaan, jos käsitettä ravistellaan ja muokataan rohkeasti, saatetaan saada hyvinkin omaan tutkimukseen sopivia käyttökelpoisia käsitteitä. Käsitteisiin kriittisesti suhtautuminen ja niiden sisällön muovaaminen koskee sekä sosiaalityöstä päin (ja muusta länsimaisesta tutkimuksen suunnasta päin) otettavia käsitteitä, että alkuperäiskansan omia käsitteitä. Alkuperäiskansatutkimuksen käsitteitä tulisi muokata aina alkuperäiskansan, esimerkiksi saamelaisuuden, mukaisiksi.

Kun tekee alkuperäiskansaa koskevaa tutkimusta, niin ei ottaisi niitä käsitteitä silleen -- Että minä en voi käyttää sitä muutoin kuin että tämä (käsitteen kehittänyt) on tarkoittanut.. -- Voit muokata niitä käsitteitä omiin tarkoituksiin. -- Pitää sillein olla luova senkin suhteen, että jos tuntuu, että tarvitsisin tähän käsitteen ja et löydä, niin sitten pitäisi olla rohkeutta keksiä siihen sopiva käsite.

Se käsitteiden muokkaus, niin sehän ei koske vaan länsimaisen tieteen käsitteitä, vaan se koskee myös niitä alkuperäiskansakäsitteitä koska ei

joku... Australian aboriginaalien käsite ei välttämättä toimi saamelaiskontekstissa sellaisenaan.

Kun tehdään tutkimusta alkuperäiskansojen kontekstissa, yhdeksi teemaksi aineistosta nousi alkuperäiskansojen historian tunteminen. Aihe koskettaa kolonialismia, dekolonisaatiota, tutkimuksen ja tutkijan valtaa. Ydinajatuksena on se, millä tavoin ja mistä lähtökohdista tutkimuksia tehdään, jotta ei toisteta tutkimuksen teon kolonialistista historiaa. Tutkijan valtaa pohdittiin alkuperäiskansan tutkimuksen historiaa vasten ja tulkintojen tekemiseen liittyen. Haastateltavat eivät halunneet toistaa saamelaisten kokemuksia hyväksikäytetyksi tulemisesta omassa tutkimuksessaan.

Kun tekee tutkimusta alkuperäiskansa- tai saamentutkijana niin pitää tiedostaa se tutkimuksen historia, joka on aika ikävä. Niin paljon minä mietin sitä valtaa siltä kannalta, että käytänpö nyt jotenkin minun valtaa väärin? Tulkitsenko minä näitä ihmisiä väärin?

Kun ihminen on ollut tutkimuksissa mukana ja luulen että jos haastattelet saamelaisyhteisössä, niin moni on ollut jossain tutkimuksessa mukana, niin siellä voi olla ihmisillä aika monenlaisia kokemuksia taustalla, että...

Saamen kielen osaamista perustellaan tutkimusta tehdessä sillä, että kielen osaaminen mahdollistaa neuvottelun siitä, millä kielellä tutkimusta tehdään. Kielen osaaminen korostuu erityisesti silloin, kun jalkaudutaan yhteisön pariin. Kielivalintaan liittyy myös se, että saamelaiset ovat tottuneet siihen, että tutkimukset samalla tavalla kuin muutkin yhteiskunnan rakenteet ja palvelut, toteutetaan suomen kielellä. Toisaalta taas saamen kielellä tehty tutkimus vaatisi termistön pohtimista uudelleen, mikä voisi olla työlästä, mutta toisaalta hyvinkin hedelmällistä.

Mutta siis kieli pitää osata. - - Voi olla, että sitä kieltä ei tarvitse käyttää, mutta et voi käydä reiluja kielineuvotteluja mitä kieltä tässä puhuttaisiin, jos sinun oma kielitaito ei ole...

Monta kertaa olen jälkikäteen, tai nyt miettinyt että olisi tosi mukava tehdä semmoista tutkimus- ja kirjoittamistyötä saamen kielelläkin, koska siinä se termistö on taas erilaista ja sekin vaatisi varmaan semmoista... Jonkunlainen haaste varmaankin, toisaalta semmoinen rikkauskin tehdä sitä.

Konkreettisen valinnan siitä, käytetäänkö suomen- vai saamenkieltä, rinnalla kulkee arkisen kielen ja tutkimuskielen välinen ero. Arkikieli sisältää yhteisön hiljaista tietoa, jonka saaminen tieteellisen kielen vaatimukset täyttäväksi koettiin vaativaksi. Yhteisön

parissa tuotettu tieto sisältää yhteisössä jaettuja arvoja ja käytäntöjä, joiden esille tuominen korkeakoulun tutkimusrakenteessa vaatii kielen kääntämistä tutkimuksen kielelle. Tässä prosessissa asioita joudutaan nimeämään uudelleen tutkimuksen termein, jolloin alkuperäinen merkitys voi muuttua. Yhteisön parissa tuotetun tiedon kääntäminen tutkimuksen kielelle koskettaa myös keskustelua hiljaisen tiedon suhteesta tieteelliseen tietoon.

- - Onnistunko näitä tulkintoja ja analyyseja siirtämään tälle tieteen kielelle ja löytyykö siihen teoreettistakin perustaa ja tukea muista vastaavista tutkimuksista.

Onko se sitten se tieto, jonka suullisesti tuotan tai kirjoitan, niin onko se yhtä relevanttia kuin se tieto, joka on jossakin lähteessä, joka on kirjoitettu ja on laitettu lähteenä sitten tänne. Että sitä minä paljon pohdin, koska siinä oli meitä selkeästi ohjeistettu, että täytyy olla kirjallisia lähteitä, -- Siinä kuitenkin länsimainen yliopisto oli, niin siinä täytyy pelata heidänkin säännöillään ja se sai sen tutkimuksen läpi.

Lähteiden käytön lisäksi haastattelurungon ulkopuolelta nousi esiin tutkimuksen aikana saatu ohjaus. Ohjausta oli saatu niin, että se oli painottunut jompaankumpaan näkökulmaan, alkuperäiskansaan tai sosiaalityöhön. Ohjaaja oli esimerkiksi ehdottanut sellaisia lähteitä, jotka eivät haastateltavan mielestä sopineet tutkimukseen tai sitten ehdotettuja lähteitä oli tarkasteltu sen pohjalta, miten ne istuvat saamelaiseen arvopohjaan ja -maailmaan. Ohjaajilta kaivattiin sitä, että he olisivat painottaneet enemmän alkuperäiskansan teoreettisen puolen mukana oloa ja auki kirjoittamista. Erityisesti kaivattiin eettisesti ja metodologisesti hyvin tehtyjä tutkimuksia, joista olisi voinut ottaa mallia ja joihin omaa tutkimusta olisi voinut peilata. Ohjaajien ja toisten opiskelijoiden antama palaute ja tuki koettiin tärkeäksi.

Minun ohjaaja, joka ei ollut niin perillä tässä kulttuurisessa ympäristössä, niin hänhän ehdotteli tietenkin aina niitä, että tämähän voi olla, tämähän voi liittyä tähän. Minulla oli selkeä näkemys ei tämä ei sovi ollenkaan tähän.

Hän (ohjaaja) minulle ehdotteli (käsitteitä) ja sitten minä oman ymmärryksen ja tällaisen tietämyksen ja elämäkokemuksen pohjalta valitsin niitä jotta ne minun mielestä soveltui tähän minun tutkimusaineistoon, mutta myöskin sitten tähän saamelaiseen arvopohjaan.

Ohjaajia evästäisin sillä, että saisivat vähän painostaakin sitä, että käytä nyt sitä alkuperäiskansan sitä teoreettista puolta siinä ja kirjota se näkyviin. Että sitä minä toivoisin ohjaukselta. Sitä ei voi minun mielestä vaatia

ohjattavalta, vaan just niiltä ohjaajilta. Että ne alkaisivat potkimaan niitä ohjattavia eteenpäin.

Oli hyvin vaikeaa löytää semmoisia tutkimuksia tästä aiheesta ei ollut yleensäkaan saamelaisaiheista ja vaikka olisi tehty saamelaisten omista lähtökohdista käsin ja saamelaiskulttuurin sisältäpäin, ettei ollut semmoisia malleja joita olisi voinut..., joista olisi voinut mallintaa.

Tutkijan sisä- tai ulkopuolisuuteen liittyen vastaajat pohtivat niitä asioita, joita ulkopuolelta tultaessa on huomioitava. Saamelaisuuden ulkopuolelta tulevaa tutkijaa ohjeistettiin perehtymään alkuperäiskansaa koskevaan tutkimukseen liittyvään kirjallisuuteen. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota yhteisöjen tutkimuksen metodologiaan sekä yhteisön arvoihin, opetella kieltä ja tutustua kulttuuriin. Arvot, kieli ja kulttuurin tuntemus mahdollistavat paremman ymmärtämisen, kun molemmat osapuolet ymmärtävät ne käsitteet, joilla puhutaan ja tutkija ymmärtää millä tavalla erilainen arvomaailma ja maailmankuva muodostuvat. Haastateltava koki, että ulkopuolelta tuleva tutkija ei pysty koskaan täysin samanlaiseen tutkimusasetelmaan kuin sisäpuolella oleva tutkija.

No kyllä minä kannatan perehtyä nyt kun on saatavilla jo alkuperäiskansan tämmöistä tutkimusmetodeja koskevaa kirjallisuutta ja yleensäkin tämmöistä tutkimusta, mikä liittyy näihin alkuperäiskansoihin... Että semmoista yhteisöjen sisältä tehtävää tutkimusta, että niitä varmaan kannattaa tutkiskella ja lukea ja sitten toisaalta myöskin tutustua kulttuuriin mistä on tekemässä sitä tutkimusta, jotta pystyisi mahdollisimman hyvin ymmärtämään ja pystyisi puhumaan samojen käsitteiden ja samanlaisen arvomaailman kannalta. Koskaanhan se ei tule täysin onnistumaan.

Haastateltavat kannustivat tulevia tutkimuksen tekijöitä rohkeasti tarttumaan vaikeisiin aiheisiin, niin haastavaa kuin tabuluontoisiin aiheisiin tarttuminen onkin. Kun lähdetään tekemään tutkimusta alkuperäiskansaan liittyen, tulisi tutkijalla olla arvostava asenne alkuperäiskansan jäseniä ja heidän tietoaan kohtaan. Tutkijan ei tulisi lähestyä ilmiötä ylimielisesti, vaan avoimin mielin ja nöyrästi. Avoiminen mieli ja arvostava asenne edesauttavat vastavuoroista kohtaamista.

Ehkä vaan sitä rohkeutta, että tarttuu näihin aiheisiin. Vaikka on arkakin aihe niin oikeasti uskaltaa. Koska minusta tämmöisiä arkojakin aiheita pitäisi tutkia. Eikä jättää tutkimatta sen takia, että se on tabu, koska kaikkea pitäisi pystyä tutkimaan kuitenkin.

Mutta sitten tietenkin se, että lähtee semmoisella arvostavalla ja arvostavan kohtaamisen kautta, eikä lähde sillä lailla, että olisi niin kuin omalla

tiedolla ja tietopohjalla siellä yläpuolella. Vaan että tasavertaisesti ja avoimin mielen ja kyllähän se nöyryys täytyy muistaa, että ei lähde sitten niin kuin torpedoimaan sinne kun ei välttämättä kuitenkaan ole sitä tietoa. Että siinä hyvin äkkiä saa kyllä semmoisen vastahyökkäyksen sitten. Enemmän tätä avoimuutta ja avointa uteliaisuutta ja tyhmiä kysymyksiä olekaan jos niitä osaa esittää sillä lailla, että arvostaa, osoittaa arvostavansa sitä tutkittavaa yhteisöä tai tutkittavaa kohdetta tai niitä haastateltavia tai mikä nyt onkin sitten se tutkimusmenetelmä.

Tutkimus, joka koskettaa sosiaalityötä ja alkuperäiskansaa, vaatii tämän tutkimuksen teoriaosuudessa läpi käytyjen tiedon muotoutumiseen liittyvien asioiden ymmärryksen rinnalla ymmärrystä myös siitä, miten painotuserot konkretisoituvat käytännön tasolla. Lähtökohdiltaan erilainen ymmärrys tietämisestä ja tiedon tuottamisesta voi johtaa esimerkiksi siihen, että alkuperäiskansan jäsen ei hyväksy joitain lähteitä, vaikka ne ovat tieteellisesti hyväksytyjä. Myös ohjaajan ja tutkimuksen tekijän näkemykset olemassa olevasta ja tutkimuksessa tuotettavasta tiedosta voivat olla erilaisia. Eri kulttuurin arvostaminen, kunnioitus ja avoimuus ovat teemoja, jotka ovat läsnä kaikissa tämän tutkimuksen tuloksissa. Tutkimuksen tekemisen käytäntöön liittyen nämä asiat konkretisoituivat erityisesti kieleen ja käsitteisiin liittyvissä valinnoissa sekä alkuperäiskansojen kokeman historian tuntemisessa. Valintojen ja opitun tietämyksen avulla voi osoittaa arvostavansa tutkittavaa yhteisöä, jolloin yhteisen tutkimusmatkan onnistumisella on paremmat lähtökohdat.

6 Pohdinta

Pro graduni rakentaa rajatusti ymmärrystä käsitteestä sosiaalityön kulttuurinen asiantuntijuus. Käsite on peräisin omasta pohdinnastani ja olen kiinnostunut erityisesti siitä, mistä sosiaalityössä tarvittava kulttuurinen asiantuntijuus koostuu. Ymmärrän käsitteen sosiaalityön kulttuurinen asiantuntijuus tarkoittamaan sellaista sosiaalityön tutkimusta, käytäntöä sekä sellaisia eettisiä lähtökohtia sosiaalityössä, joissa tarvitaan ja joihin liittyy erilaisten kulttuurien huomioimista. Keskityin tässä tutkimuksessa asiantuntijuutta rakentavan tiedon muodostumiseen. Tiedon muodostumista on tarkasteltu etiikan ja metodologian kautta vertaamalla sosiaalityön tutkimusta alkuperäiskansatutkimukseen. Sosiaalityön kulttuurinen asiantuntijuus käsitteenä tarvitsee myös käytäntöjen, eli taidon, sekä eettisten kysymysten perusteellista tarkastelua ja tutkimista, joita tässä tutkimuksessa lähinnä sivusin. Tutkimusprosessini aikana olen ymmärtänyt, että valta on hyvin olennainen osa tutkimusmaailmaa, käytäntöjä ja eri kulttuurien välisiä kohtaamisia.

Ymmärsin tutkimukseni aikana, että alkuperäiskansatutkimuksen tekeminen sen omista lähtökohdista käsin vaatii erityisesti länsimaalaiselta tutkijalta astumista tutuiksi tulleista raameista ulos. Sitä, minkä on opiskellut ja ehkä pitänyt itsestään selvyytensä, tuleekin tarkastella uudesta näkökulmasta kriittisin silmin. Itse olen tiedostanut esimerkiksi kolonialismin olemassaolon, mutten ole aiemmin ajatellut tutkimusta osana yhteiskuntaa, jossa kolonisaatio edelleen sijaitsee ja tapahtuu. Ymmärsin, kuinka tärkeitä on tehdä tutkimuksen metodologiset valinnat eettisesti ja perustellen. Erityisesti, koska pro graduni käsittelee kahden eri tutkimusalan painotuseroja, koin omien valintojeni esiintuomisen ja perustelun tärkeäksi. Lähestyin valitsemaani aihetta omasta sijainnistani valtaväestön edustajana tietoisesti pyrkien toteuttamaan dekolonisoivaa tutkimustapaa ja kunnioittamaan saamelaisuutta. Valitsemani aihe on Suomessa ja maailmalla vähän tutkittu, enkä löytänyt suoraan samasta aiheesta yhtään tutkimusta Suomesta tai kansainvälisesti. Koin tärkeänä tuoda aihetta esille ja näkyviin, erityisesti tulevia tutkimuksia ajatellen.

Tutkimusprosessin alussa odotin löytäväni selviä eroja ja yhtäläisyyksiä kahden tutkimusalan välillä. Prosessin edetessä ja tietovarantoni karttuessa sanat ero ja yhtäläisyys alkoivat tuntua liian voimakkailta ilmaisuilta. Minulle tuli tunne siitä, että kyse on ennemminkin painotuksista ja vivahteista, usein vielä sellaisista joita on vaikea

pukea sanoiksi. Oman haasteensa kahden tutkimusalan vertailuun toi se, että suurin osa alkuperäiskansatutkimuksesta on peräisin kansainvälisestä keskustelusta. Alkuperäiskansojen kokemukset ympäri maailmaa ovat erilaisia ja koetut kolonialismin kokemukset poikkeavat toisistaan. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty koskien Suomessa elävää alkuperäiskansaa, saamelaisia. Sosiaalityön tutkimukseen liittyvä teoriakirjallisuus painottuu tässä tutkimuksessa suomalaiseen keskusteluun. Suomalainen sosiaalityön keskustelu usein perustuu ainakin osittain kansainväliseen keskusteluun, mutta etsin tietoa pääasiassa Suomessa tuotetusta kirjallisuudesta. Tämän tutkimuksen teoriaosuudessa keskustelua käyvätkin kansainvälinen alkuperäiskansatutkimus ja suomalainen sosiaalityön tutkimus osana akateemista tiedemaailmaa. Aineistossani keskustelu tapahtuu saamelaisuuteen liittyvän tutkimuksen ja suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen välillä.

Tutkimusmetodologioinani toimivat ensisijaisesti hermeneutiikka sekä fenomenologia. Niiden avulla tavoittelin tutkitun ilmiön olennaisuuksia sekä syvempää ymmärtämystä valitusta aiheesta. Hermeneutiikan tärkein tähän tutkimukseen vaikuttava asia oli ymmärrys siitä, kuinka se todellisuus, jota tutkijana tulkitseen, on aina vähintään kerran ennalta tulkittua. Fenomenologian tärkein anti oli ymmärrys olennaisuuksien etsimisestä ja kokonaisuuden muodostamisesta näiden osatekijöiden kautta. Avasin omaa aiheeseen liittyvää esiymmärrystäni ja lähtökohtia sellaisen ihmiskäsityksen kautta, jossa sosiaalityö nähdään ihmisen toiminnan tasoon vaikuttavana voimana. Toiminnan taso on yhteydessä fyysiseen ja psyykkiseen tasoon vaikuttaen. Sosiaalityön tutkimuksen tehtäväksi näen toiminnan tasoon vaikuttavan hyvinvoinnin edistämisen, jolloin se tulee samalla edistäneeksi myös fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia.

Hermeneuttinen kehä ohjasi aineiston analyysissa ottamaan oman esiymmärryksen mukaan, fenomenologinen reduktio taas katsomaan aineistoa kuin sen näkisi ensimmäistä kertaa. Tein analyysia molempien avulla käyttäen ensin esiymmärtämystä, sen jälkeen sitaattien ydintä etsien ja sitten jälleen esiymmärtämystä käyttäen yhdistin ydinlauseita teemoiksi. Tulkinta on tapahtunut kahta reittiä, kuitenkin pääpainon ollessa hermeneuttisessa kehässä. Fenomenologisen reduktion mukaisesti tehty jokaisen sitaatin referointi lyhyiksi ydinlauseiksi toi uuden ulottuvuuden analyysiin. Ydinlauseesta huomasin, jos sitaatin sisältö ei sittenkään sopinut ensin hahmoteltuun teemaan tai aiheeseen. Ydinlause myös varmisti sitaatin olevan oikeassa kohdassa, oikean teeman alla.

Hermeneuttisen kehän mukainen esiymmärrys kietoutuu mielenkiintoisesti alkuperäiskansan tutkimuksen sisällä korostuvaan pohdintaan tutkijan sisä- ja ulkopuolisuudesta. Sisäpuolella ollessa ennakkokäsitykset voivat olla hyvin vahvoja ja niistä voi olla hyvin vaikeaa irtaantua tulkitsemista varten. Sisäpuolella olevalla tutkijalla voidaan sanoa olevan vahva esiymmärrys. Ulkopuolelta tulevan tutkijan esiymmärrys voi olla hyvin vaatimatonta ja perustua toisen käden tietoihin ja tulkintoihin. Toisaalta ulkopuolelta tuleva tutkija on voinut hankkia laajan esiymmärryksen, jolloin hän saattaa siirtyä kohti reunalla sijaitsemista. Molemmat sijainnit vaativat pohdintaa siitä, vääristääkö olemassa esiymmärrys tulkintaa ohjaamalla sitä liian vahvasti tai liian vähän. Tutkijan sijaitessa reunalla on hänellä oltava kerättyä esiymmärrystä. Fenomenologisen reduktion mukainen havainnointi ilman esiymmärrystä ei toiminut aineiston keruussa tai tutkimusta suunniteltaessa. Sen sijaan se toimi hyvin analyysin apuvälineenä.

Toin Pro gradussani sisä- ja ulkopuolisuuden rinnalle vaihtoehdon reunalla oleminen, joka kuvaa tutkijan sijaintia sisä- tai ulkopuolisuuden välissä. Sosiaalityön tutkimuksessa pohditaan tutkijasubjektin ja tutkijan position kautta suhdetta tutkittavaan aiheeseen esimerkiksi refleктоimalla tutkijan aiempia kokemuksia suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Kun tehdään sosiaalityön tutkimusta, joka koskettaa jotain yhteisöä, tulisi omaa tutkijan paikkaa pohtia suhteessa tuohon yhteisöön. Ajatusta voi laajentaa koskettamaan minkä tahansa yhteisön tai ryhmän tutkimista kysymällä, mitä sosiaalityön tutkimusta tekevä tutkija edustaa. Tuleeko hän yhteisön tai ryhmän sisältä muotoillen tutkimuskysymyksensä tuon yhteisön tai ryhmän lähtökohdista? Vai tehdäänkö tutkimusta valtaväestön lähtökohdista muotoillun etiikan ja metodologian mukaisesti ja tuleeko tutkija tällöin edustaneeksi tutkittavillensa yhteiskunnallista valtaa ja länsimaista tiedemaailmaa?

Aineistossani korostuivat sisäpuolisuuden ja reunalla olemisen näkökulmat, sillä yksikään vastaaja ei sijoittanut itseään ulkopuolelle. Aineistossa ulkopuolisen tekemä tutkimus nähtiin sellaisena asiana, joka helposti toteuttaa edustamansa tutkimusyhteisön etua. Ulkopuolelta tulevaa neuvottiin suhtautumaan nöyrästi ja avoimin mielen tutkimaansa yhteisöön ja sen kulttuuriin. Neuvon takana on ajatus siitä, että tutkija lähestyisi tutkimaansa yhteisöä, siirtyisi ulkopuolisuudesta kohti reunalla olemista. Ulkopuolelta tulevan tutkijan on kunnioitettava ja arvostettava tutkittavaa yhteisöä ja tutustuttava alkuperäiskansatutkimuksen etiikkaan ja metodologiaan pohtien omia

motiivejaan ja velvollisuuksiaan niitä vasten. Alkuperäiskansatutkimuksen kirjallisuudessa puhuttiin useista tavoista sijaita sisä- tai ulkopuolella. Tämän tutkimuksen aineiston mukaan sisäpuolisuus koettiin asiaksi, jonne ei ulkopuolinen koskaan pääse. Toisaalta sisäpuolella oleva tutkija ei pysty koskaan asettumaan täysin ulkopuolellekaan. Sisä- ja ulkopuolisuuden välillä koettiin aineistossa olevan rajallinen tila liikkua. Keskustelussa sisä- ja ulkopuolisuudesta on muistettava, että paikantuminen viittaa niihin erilaisiin rooleihin, joissa tutkija saatetaan nähdä alkuperäiskansan silmissä. Välillä tutkija on sukulainen ja tuttu, välillä taas tieteen edustaja. Se, että sisäpuolelta ei pääse täysin ulos koskaan (tai toisinpäin) viittaa keskusteluun identiteetistä ja alkuperäiskansaan kuulumisesta.

Aineiston mukaan tutkijan sisäpuolella sijaitseminen tutkittavassa yhteisössä tarkoittaa saman maailmankuvan ja arvomaailman jakamista. Yhteys tutkittavien kanssa on turvallinen, koska heidän kanssaan jaetaan sama kulttuuri ja ollaan jo kenties tuttuja. Tutkimuksen lähtökohta sijaitsee tällöin tutkittavassa yhteisössä. Sisäpuolisuus toisaalta haastaa tutkijan refleктоimaan omaa rooliaan ja asettaa hänet tilanteeseen, jossa hänen tulee tarkastella uusin silmin niitä asioita, joihin hän on kasvanut. Sisäpuolelta tai reunalta käsin sosiaalityön tutkimusta tehtäessä vaaditaan tutkijalta toisenlaista pohdintaa kuin ulkopuolelta tullessa. Oman paikan avaaminen ja sijaintinsa pohtiminen on yhteistä molemmista paikoista. Sisäpuolella oleva tutkija joutuu miettimään omia ennakkokäsityksiään, joihin hän on kasvanut ja pohtimaan itsestäänselvyytenä pitamiään asioita. Hän joutuu myös miettimään niitä seurauksia, joita tutkimuksella on hänen yhteisölleen. Sisäpuolella olevalle hiljaisen tiedon saattaminen tutkimuksen kielelle niin, että kulttuuriset merkitykset säilyvät ja tieto hyväksytään tieteellisessä maailmassa, on haaste.

Sensitiivisyys ei korostunut aineistossa sanana, mutta sensitiivisyyteen läheisesti liittyviä asioita nousi esiin. Vastaajien omien tutkimusaiheiden tabuluontoisuus, asioiden esittäminen eettisesti oikealla tavalla, haastateltavien kunnioittaminen ja vahingon tuottamisen välttäminen ja tutkimuksen tulosten käyttäminen ja vastaanottaminen yhteisössä nousivat esiin. Haastatteluissa sensitiivisyys-sanan käytön koettiin sopivan joihinkin asioihin, mutta koska se on sanana muotoutunut tarkoittamaan niin montaa eri asiaa, ei sen käyttöä koettu sujuvaksi. Erityisesti kulttuurisensitiivisyyden käsite sai kritiikkiä. Sensitiivisyyden sijasta tässä tutkimuksessa käytin sellaisia sanoja kuin kunnioitus, arvostus ja ymmärtäminen.

Erilaisen maailmankuvan kautta ja erilaisten arvojen, käsitteiden ja kielen kautta tuotetun hiljaisen tiedon tuominen tutkimuksen kielelle on tutkimusprosessissa yksi tärkeimmistä ja haasteellisimmista asioista. Merkitysten tulkinta syntyy tämän prosessin kautta, eli sen kautta, miten tieto muotoillaan tieteellisen tiedon kriteerit täyttäväksi. Tässä prosessissa tutkijalla on valtaa tehdä tulkintoja ja etsiä merkityksiä parhaakseen katsomalla tavalla. Tutkijan tekemään tulkintaan vaikuttavat hänen arvonsa, ymmärryksensä maailmasta, aihetta koskeva esiymmärrys ja hänen keräämänsä aineisto, joka on aina jollain tavalla etukäteen rajattu. Näiden kautta tehdyt valinnat ohjaavat tulkintoja kohti merkityksiä, ilmiön ydintä. Tutkija myös päättää, kuinka paljon hän avaa sitä paikkaa, sijaintia ja positiota, josta hän on tulkitun tiedon tuottanut. Mitä enemmän hän sitä avaa, sitä paremman käsityksen lukija saa kokonaisuudesta ymmärtäen sen näkökulman, josta tieto on tuotettu.

Oma tutkijan paikkani tässä tutkimuksessa sijoitin reunalle, joka toimii myös paikkana, josta on mahdollista tarkastella saamelaisuuden ja valtaväestön suhdetta niin, että voi katsoa molempia yhtä aikaa. Valtaväestön ja saamelaisten välistä keskustelua on mahdollista kuunnella tasapuolisesti esimerkiksi käyttämällä kulttuurisia perustietoja ja pohtimalla kolonisaation vaikutuksia. Olen kasvanut valtaväestön edustajana, joten ensisijainen tarkastelukulmani tulee aina sieltä käsin. Tiedon, taitojen ja ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvän sosiaalisen ympäristön pohdinnan avulla olen voinut haastaa itsestäänselvyytenä pitämiäni asioita. Tutkijana minun on huomioitava oman ymmärrykseni ja omien kokemusteni yhteydet tekemiini tulkintoihin ja tiedon tuottamiseen liittyvät yhteiskunnalliset rakenteet.

Aineistosta nousi esiin tutkijan valta asiana, joka sijaitsee paitsi tehdyissä valinnoissa myös tutkijassa itsessään. Tutkijan omat kokemukset, ajatukset ja motiivit ohjaavat tehtyjä valintoja ja hän voi valita kuinka avoimesti lähtökohtansa avaa. Aineistossa itsensä tunnistaminen näkyi esimerkiksi siinä pohdinnassa, että joku toinen tutkija erilaisilla lähtökohdilla olisi voinut saada täysin erilaisia tuloksia samasta aiheesta. Tutkijassa itsessään sijaitsevat lähtökohdat ohjaavat metodien ja tiedon käyttöä eettisesti. Tärkeäksi asiaksi nousee tutkijan itsetuntemus ja uusien opittujen asioiden jatkuva reflektointi olemassa olevaa tietopohjaa vasten. Tieto on aina saanut kirjoitetun muotonsa tutkijan oletusten, käsityksen, motivaation, kokemusten, arvojen ja tulkintojen kautta.

Sosiaalityön tiedonmuodostuksessa tarkastellaan yksilön ja hänen ympäristönsä välisiä suhteita. Eettisyyden tulee läpäistä tutkimuksen kaikki vaiheet ja valinnat. Tavoitteena on tutkittaville hyödyllinen tieto, joka on tuotettu eettisesti kestäväällä tavalla. Tutkimuksen ontologia ja epistemologia ovat eettinen asia siinä mielessä, että valintojen ja ymmärryksen taustalla olevat vaikuttavat asiat tulee avata. Samoin on eettisesti tärkeää tietää, mitä ovat tutkijassa itsessään sijaitsevat lähtökohdat ja miten ne vaikuttavat tulkintaan. Tutkittaessa hyvinvoinnin vajeita kuuluu jo lähtökohtaan ajatus siitä, että tuotettu tieto on julkaistava, toisin sanoen otettava kantaa yhteiskunnassa epäoikeudenmukaisuutta tuottaviin asioihin. Velvollisuus korostuu erityisesti silloin, kun tieto koskettaa sellaista ryhmää, jonka ei ole mahdollista saada itse omaa ääntään kuuluviin. Tutkijan lähtökohdat ovat erityisen tärkeitä avata silloin, kun johonkin yhteiskunnalliseen epäkohtaan tai epäoikeudenmukaiseen valtarakenteeseen otetaan kantaa. Lukijan on tärkeää ymmärtää ne perustelut ja lähtökohdat, joilla tutkija on jonkin asian nimennyt epäkohdaksi.

Tämän tutkimuksen teoriaosuuden kirjallisuuden perusteella tutkimuksen tekemistä ohjaavan etiikan voidaan sanoa muodostuvan ääneen lausutuista ohjeista, periaatteista ja arvoista. Käsitteiden valinta ja käyttäminen sekä kielen ja kulttuurin huomioimisen taso ohjaavat tekemisen prosessia. Yleisiä tutkimusperiaatteita kirjallisuuden perusteella ovat rehellisyys, huolellisuus, eettisesti kestävät menetelmät, tieteellinen tunnustus, älyllinen vapaus, julkinen vastuu ja tutkittavien itsemääräämisoikeus. Sosiaalityön tutkimusetiikassa painottuvat erityisesti tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, ihmisarvo ja se, että tiedon lähtökohtana on sen käyttäminen heikommassa asemassa olevien tilanteen parantamiseen. Toisin sanoen tutkimusetiikassa painottuvat sosiaalinen ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus.

Itsemääräämisoikeus korostaa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja tutkittavien ihmisten näkemistä toimijoina, jotka voivat osallistua esimerkiksi niiden käsitteiden valintaan, joita heistä käytetään. Tutkittavia määriteltäessä johonkin ryhmään on oltava erityisen herkkä sille pohdinnalle, mitä valittu termi todella tarkoittaa ja kuinka päätös määritelmästä on tehty. Ryhmien nimeämiseen vaikuttavat poliittiset, sosiaaliset ja ekonomiset voimat, jotka muovaavat ryhmien rajoja ja nimeävät niitä uudelleen. Ihminen tutkimuskohteena tulisi nähdä ensisijaisesti kokonaisvaltaisena ihmisenä eikä jonkun tietyn ryhmän edustajana, sillä kategorisointi tuottaa helposti toiseutta.

Mielenkiintoinen esimerkki käsitteisiin suhtautumisesta kriittisesti on alkuperäiskansatutkimuksessa kyseenalaistettu rodullisen vähemmistön käsite liittyen rasismiin tutkimukseen. Tilalle on sovitettu yhteiskunnallisen vallan vaikutusten tutkimista. Alkuperäiskansat eivät halua tulla nähdyksi vähemmistöinä, jotka kokevat rasismia, vaan ryhminä, joiden itsemääräämisoikeus tulee tunnustaa. Kun alkuperäiskansoista on puhuttu valtaväestöistä poikkeavina vähemmistöinä, on keskustelu kääntynyt yhteiskunnalliseen ulko- ja sisäpuolisuuteen (marginaaleihin) sekä rodullisuuteen.

Alkuperäiskansatutkimuksessa tulisi sitoutua sellaisen tutkimuksen tekemiseen, joka perustuu dialogisuuteen, yhteisöihin, itsemääräämisoikeuteen ja kunnioitukseen. Alkuperäiskansan tieto on peräisin kansan ajatuksista, jaetuista kokemuksista ja henkisestä maailmasta. Tutkimuksen tulee lähtökohtaisesti olla hyödyllistä ja tutkijan on rehellisesti avattava ne sitoumukset, joita hänellä on. Sitoumukset liittyvät siihen, kuka tutkimusta tekee, millä oletuksilla ja käsityksillä ja mihin hän tuloksia käyttää. Tuotettuun tietoon liittyvät eettiset kysymykset tiedon omistamista, sen palauttamisesta tutkittaville sekä saavutettuun hyötyyn liittyvät kysymykset. Alkuperäiskansatutkimuksen etiikka perustuu tiedon omistamiseen, kontrolliin, saavutettavuuteen ja hallussapitoon. Tutkijan on paitsi perusteltava omat kiinnostuksensa ja oletuksensa myös pohdittava sitä, miten tutkimuskysymys on muodostunut, kuka saa hyödyn, mitkä ovat mahdollisia seurauksia ja kuinka niihin reagoidaan.

Alkuperäiskansojen kolonialismin kokemukset asettavat tutkijalle vahvan eettisen velvoitteen, joka koskettaa tiedon tuottamista ja käyttämistä. Tutkija ei saa toistaa historiallisia kokemuksia, joiden lopputulemana erotetaan ”muut” meistä (valtaväestöstä). Sosiaalityön tutkimuksen tehtävä huomioiden saatujen tulosten tulisi palvella hyvinvointia edistävästi alkuperäiskansaa itseään. Tutkijan valta on tällöin parhaimmillaan valtaa tuoda hyvinvointia estäviä tekijöitä päättävien tahojen tietoisuuteen. Epäoikeudenmukaisuuden vastustus sellaisena kuin se sosiaalityössä ymmärretään, tulee alkuperäiskansan yhteydessä ymmärtää laajemmin sellaisena ilmiönä, jonka juuret ulottuvat kansojen kokemaan kolonisaatioon.

Kolonialismi ei ole vain maahan ja resursseihin liittyvää, vaan sen vaikutuksen ulottuvat tietämiseen, kieleen ja kulttuuriin. Dekolonisoiva tutkimus noudattaa alkuperäiskansan metodologiaa, etiikkaa ja ottaa huomioon kolonialismin eri muodot kaikilla tutkimuksen

tasoilla. Alkuperäiskansojen tilanteet ovat erilaisia. Myös ne rakenteet, joista kolonisaation vaikutuksia lähdetään etsimään, ovat erilaisia, monimutkaisia ja muuttuvia. Dekolonisaation voidaan sanoa olevan läsnä kaikessa sellaisessa yhteiskunnassa tapahtuvassa toiminnassa, jossa vahvistetaan alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta ja edistetään oikeuksia maahan, kieleen ja tunnistetaan kansan oman maailmankuvan olemassaolo. Sitä on alkuperäiskansan oman tiedon ja tieteen tekemisen kunnioittaminen ja niiden asettaminen samanarvoiseen asemaan muiden tieteenalojen kanssa. Aineistossani dekolonisaation merkitys tunnistettiin ja sitä pidettiin asiana, jota tulisi vahvistaa saamelaisuuteen liittyvässä tutkimuksessa. Se nähtiin asiana, jonka tulisi ulottua koko tutkimukseen lähtökohdista jatkokäyttöön asti, eräänlaisena polkuna, jota seurata.

Sosiaalityön tutkimuksesta tuleva käsite kontekstuaalinen sensitiivisyys ja dekolonisaatio sisältävät perusteiltaan samankaltaista ajattelua. Mikäli käsitteitä käytetään tietoisesti yhdessä, saadaan sosiaalityöhön sellainen näkökulma, jossa historialliset tapahtumat otetaan huomioon merkityksiä etsittäessä. Vaikutussuhteita tarkastellaan rakenteissa sijaitsevinä valtasuhteina. Tutkimuksella tuotetaan hyötyä heikommassa asemassa olevalle ryhmälle ja noudatetaan tämän ryhmän arvoja, lähtökohtia ja tarpeita sekä palautetaan tulokset ensisijaisesti heille itselleen. Tavoitteena on purkaa sellaisia yhteiskunnassa sijaitsevia rakenteita, jotka tuottavat hyvinvointia estäviä tekijöitä. Dekolonisaatio syventää tarkastelua historiallisuuden huomioimisesta ihmisen elämässä ja ympäristössä laajemmaksi yhteiskunnallisiin rakenteisiin, globalisaatioon ja kolonisaation vaikutuksiin ulottuvaksi pohdinnaksi. Tavoitteena on tällöin yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Vaikka dekolonisaatio on käyttökelpoinen väline yhteiskunnallista valtaa tutkittaessa, saattaa toimia myös rajaavana käsitteenä. Tutkijana ei tule sokaistua ja pitää kritiikittömästi dekolonisaatiota ainoana oikeana tapana tehdä alkuperäiskansatutkimusta.

Tieteellisessä maailmassa sijaitsevat valtasuhteet näkyvät esimerkiksi siinä keskustelussa, miten alkuperäiskansasta itsestään nousevaa tietoa voidaan kääntää tieteellisesti hyväksytylle tutkimuksen kielelle. Aineistosta nousi esiin arkisen hiljaista tietoa sisältävän tiedon kääntäminen tutkimuksen vaatimalle kielelle. Kun tutkimuksessa on kuvattu jotain saamelaisuuteen liittyvää asiaa tieteellisellä kielellä, on tutkija tehnyt käännöstyötä, jossa hän on sovittanut kulttuurista tietoa tieteen kielelle. Yhteisön sisällä tehty tutkimus tuottaa jaettujen arvojen ja maailmankuvan kautta sellaista tietoa, joka on

vaikeaa sovittaa korkeakoulujen vaatimalle tieteelliselle kielelle. Asioita joudutaan nimeämään olemassa olevien termien avulla, jolloin alkuperäinen merkitys voi muuttua. Yksi vastaaja pohti sitä, onko hänen oma tietonsa yhteisön sisällä elämisestä arvoltaan vähäisempää kuin sellainen tieto, jonka joku on johonkin kirjoittanut ja johon voi lähdemerkinnällä viitata.

Ymmärsin kansan maailmankuvan ja kulttuurin sijaitsevan kielessä. Kielen osaamalla on mahdollista ymmärtää paremmin sitä tietoa, jota tutkija saa, sillä kielestä löytyy merkityksiä ja teorioita. Koen, että ilman yhteistä kieltä tutkimuksella ei ole mahdollista saada tuloksia kuin tiettyyn pisteeseen asti. Kieli nousi esiin aineistossa kahdella tavalla: saamen kielen ja suomen kielen sekä saamen kielen ja tieteellisen kielen välisenä. Ne vastaajat, jotka olivat käyttäneet aineiston keruussa suomen kieltä mieltivät jälkikäteen olisiko saatu tieto ollut syvemmälle menevää ja vivahteikkaampaa jos tutkimus olisi tehty saameksi. Suomen kielen käyttämistä tutkimuksen kielenä perusteltiin sillä, että osa käsitteistä ja termistöstä on olemassa vain suomeksi. Saamen kielellä olisi joutunut käyttämään valtavasti aikaa ja taitoa käsitteiden muotoilemiseen. Toisaalta käsitteet olisivat kuvanneet ilmiötä luultavasti perusteellisemmin. Saamelaiset ovat Suomessa tottuneet siihen, että palvelut ja tutkimukset tapahtuvat suomeksi. Tutkimusta tehtäessä on muistettava, että suomen kielellä puhuessaan he saattavat puhua itselleen vieraalla kielellä.

Suomalainen yhteiskunta on rakentunut niin, että palvelut ja rakenteet ovat valtaväestöstä peräisin ja niissä käytetään suomen kieltä. Tämä palautuu yhteiskunnan rakenteiden tarkasteluun ja niihin prosesseihin, joilla nykyiset rakenteet ovat muotoutuneet. Puhutaan hyvinvointipalveluiden rakentumisesta valtaväestön tarpeista käsin. Sosiaalityön käytännöt pohjautuvat sosiaalityön tutkimukseen, jolloin tutkimus on ensisijainen väylä vaikuttaa yhteiskuntaan ja sosiaalityön tekemisen tapoihin. Se, miten tutkimuksessa näistä asioista keskustellaan, ohjaa käytännön tason keskusteluita. Yksi tapa vähemmistöjen sekä alkuperäiskansan aseman tarkasteluun yhteiskunnassa voisi olla jälkikolonialismin (tai dekolonisaatio) käsite, jonka avulla voitaisiin havainnoida kolonisaatioon viittaavia asioita tutkimuksessa ja käytännöissä. Sosiaalityöntekijä toteuttaa työtänsä sellaisessa yhteiskunnallisessa ympäristössä ja sellaisilla ehdoilla, jotka on muodostettu valtaväestön lähtökohdista käsin. Tämän asian ymmärtäminen silloin kun työskennellään alkuperäiskansan jäsenten tai muiden ei-valtaväestöön kuuluvien asiakkaiden kanssa voi parantaa työn vaikuttavuutta. Ilman tätä pohdintaa ja ymmärrystä

siitä, kenen ja mitä tavoitteita toteutamme, tulemme vain toistaneeksi olemassa olevia valtarakenteita. Jälkikolonialismin käsite tarjoaa sosiaalityön tutkimukseen tavan ymmärtää yhteiskunnan rakentumista sekä valtasuhteita, jotka sijaitsevat noissa rakenteissa.

Jälkikolonialismissa puhutaan ryhmistä, kuten valtaväestöstä ja alkuperäisasukkaista. Ryhmittely johtaa helposti vastakkainasetteluihin ja mielikuviin omia etujaan ajavista ryhmistä. Ryhmä ei tarkoita yhtenäistä samoin ajattelevaa joukkoa vaan muuttuvaa ja liikkeellä olevaa asiaa, joka sijaitsee muun muassa sosiaalisissa suhteissa. Ymmärrän ja puollan sitä kritiikkiä, mitä rodullisen vähemmistön käsite on osakseen saanut. Sisä- ja ulkopuolisuutta tai ”me” ja ”muut” korostavien keskusteluiden sijaan voitaisiin tuoda esiin yhteiskunnassa sijaitsevia valta-asetelmia, rakenteita, yhteisöjen ja ryhmien itsemäärittämisoikeutta. Palvelut ja tutkimuksen toteutus tulisi tehdä asiakkaiden ja tutkittavaan ilmiöön liittyvien ihmisten omista lähtökohdista. Tutkimuksessa tämä tarkoittaa tutkimuksen vastaajien ottamista tasavertaisiksi toimijoiksi. Sosiaalityön tekemisessä tämä tarkoittaa asiakaslähtöisyyttä. Vallan ja rakenteiden tutkiminen, itsemäärittämisoikeuden kunnioittaminen ja tutkimuksen lähtökohtien sijaitseminen tutkittavissa ovat sosiaalityön tutkimuksessa läsnä ja olemassa, joten jälkikolonialismin käsitteen käyttö lähinnä painottaa jo olemassa olevia asioita. Hahmottelemani jälkikolonialismin käyttö ilman ryhmittelyä on mahdollista ulottaa sekä alkuperäiskansoja että eri vähemmistöjä koskevaksi.

Tutkijana reflektoin koko tutkimukseni ajan ja sen jälkeen niitä valintoja, joita tein. Koen minulla olleen erityinen eettinen vastuu saamelaisia kohtaan tämän tutkimuksen aikana. Tiedeyhteisölle olen vastuussa siitä, että tutkimukseni noudattaa tieteellisiä menetelmiä ja kestää eettisen tarkastelun. Saamelaisia kohtaan koen olevani vastuussa siitä, että tutkimukseni on heille hyödyllistä, kunnioittavaa ja noudattaa dekolonisoivaa tutkimustapaa. Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut ensisijaisesti toimia opinnäytetyönä ja tieteellisen tutkimuksen tekemisen opetteluna. Valitsemani aihe on opettanut minua paljon ja laajentanut ymmärrystäni alkuperäiskansatutkimuksesta, sosiaalityön tutkimuksesta ja yhteiskunnallisista valtasuhteista. Tosin oman opinalani vertailu sellaiseen tutkimusalaan, jossa painotuseroja on olemassa jo tutkimuksen perustassa, on tuottanut enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Pro graduni tavoitteena on ollut herättää lukija pohtimaan niitä lähtökohtia ja rakenteita, joiden perusteella

yhteiskuntamme on rakentunut ja kyseisten lähtökohtien ja rakenteiden vaikutusta ihmisten kokeman hyvinvoinnin tutkimiseen.

Vaikka vastasin joihinkin kysymyksiin aiheesta, jossa pohditaan sosiaalityön ja alkuperäiskansan tutkimusten painotuseroja, jäi moni vielä vastaamatta. Jotta sosiaalityön kulttuurinen asiantuntijuus saisi käsitteenä lisää voimaa ja pohjaa, tulisi sitä ehdottomasti tutkia myös sosiaalityön käytäntöjen ja etiikan kannalta. Myös tästä tutkimuksesta nousi monia asioita, joita voisi tutkia edelleen. Tutkijan paikkaa ja erityisesti reunalla olevan tutkijan sijaintia voisi tutkia ja pohtia eri näkökulmista. Dekolonisaation käsitteen mukaan ottaminen yhteiskunnallisten rakenteiden muodostumisen ja muutoksen tutkimiseen voisi tuottaa tietoa alkuperäiskansakontekstia laajemminkin yhteiskunnallisen vallan käytöstä. Tutkimukseni aiheeseen liittyviä kysymyksiä on tällä hetkellä kenties enemmän, kuin tutkimusprosessini alussa. Toivon, että pro graduni ei jää ainoaksi aihetta käsitteleväksi tutkimukseksi. Sosiaalityön tutkimuksella ja alkuperäiskansatutkimuksella on vielä jäljellä toisilleen hyödyllisiä käsitteitä, käytäntöjä ja tutkimuseettisiä asioita. Koska alkuperäiskansatutkimus korostaa dialogisuutta ja tulosten palauttamista tutkittaville, haluan mahdollistaa tulevaisuudessakin keskustelun aiheesta ja tästä tutkimuksesta. Jos sinulle lukijana heräsi aiheesta ajatuksia tai kysymyksiä, haluaisin mielelläni kuulla ne. Keskustelun mahdollistamiseksi ota minuun yhteyttä sähköpostitse osoitteeseen maria.jeminen(a)gmail.com.

7 Johtopäätökset

Palaan tässä luvussa kahteen tutkimuskysymykseeni ja vastaan niihin tiivistetysti pro graduni teorian ja aineiston avulla. Ensimmäinen kysymykseni oli: Mitä ovat sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen painotuserot ja yhtäläisyydet? Suomalainen sosiaalityön tutkimus asettui tässä tutkimuksessa osaksi länsimaista akateemista tutkimusmaailmaa, jota vasten alkuperäiskansatutkimusta peilataan. Suurin ja näkyvin painotusero sijaitsee länsimaisen akateemisen tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen välissä erilaisissa maailmankuvissa ja ymmärryksenä tiedosta.

Kun tehdään alkuperäiskansasta itsestään lähtöisin olevaa tutkimusta, ovat erot länsimaiseen tutkimukseen olemassa jo siinä, kuinka maailman olemassaolo ja toiminta ymmärretään (Smith 2005, 42.) Alkuperäiskansatutkimuksessa korostetaan ihmisen ja luonnon välistä tasapainoa ja ihmisen vastuuta tuon tasapainon ylläpitämisessä. Tietoa ei lähtökohtaisesti pyritä luokittelemaan ja kategorisoimaan, vaan sitä käsitellään holistisesti kokonaisuuksina. Tiedon tavoitteena ei ole ensisijaisesti tuottaa periaatteita tai teorioita. Alkuperäiskansaa tutkivan tulee aina kunnioittaa alkuperäiskansan jäsenten tapaa ymmärtää ja jäsentää omaa maailmaansa. Tutkimuksen tulee palvella kansan jäseniä ja tulosten tulee olla heidän käytettävissään ensimmäisenä. Tutkijan tulee ottaa huomioon kolonisaation vaikutukset tutkimukseen ja tutkimustuloksiin sekä menneisyydessä että nykypäivänä. (Kuokkanen 2009, 37, 178–181.)

Sosiaalityön tutkimuksen tehtävänä on tuottaa tietoa, jolla voidaan vaikuttaa korjaavasti ja ehkäisevästi ihmisen hyvinvoinnin vajeisiin (Niemelä 2009, 224). Tutkijaa ohjaavat oletukset ja käsitykset saattavat sisältää kategorisointia ja opittuja käsitteitä. Uutta tietoa saatetaan yrittää sulattaa jo olemassa olevaan tietoon, jolloin tiedon yhdenmukaistaminen luo tilanteen, jossa vallitsevan ryhmän tiedosta muodostuu universaaleja normeja (Battiste 2008, 504). Sosiaalityön tutkimuksessa on huomioitu universalismi asiana, joka saattaa ohjata ajattelemaan kaikkien ihmisten tarpeiden olevan samanlaisia (Juhila 2002, 11). Tiedon yhdenmukaistamisesta voi seurata tilanne, jossa alkuperäiskansojen omat maailmankuvat, ontologiat ja epistemologiat saatetaan tutkimuksessa yrittää tehdä näkyväksi käyttämällä sellaista termistöä, joka on peräisin valtaväestöstä. Alkuperäiskansatutkimus joutuu tällöin metodologisesti taipumaan länsimaisen akateemisen tieteen vaatimuksiin, jolloin sen omat metodologiat jäävät syrjään.

Alkuperäiskansatutkimuksen asemaan vaikuttaa myös tieteen itsesäätely. Olemassa olevan tiedon valta yli uuden tiedon luovat tieteeseen rakenteen, jossa erilaisen, uudenlaisen ja poikkeavan tiedon hyväksytyksi saaminen on vaikeaa. Vanha tieto luo eräänlaisen ”portinvartijuuden”, jonka läpi uuden tiedon on päästävä.

Alkuperäiskansoja on tutkittu kautta historian länsimaisten teorioiden kautta, jolloin on korostunut asetelma ”meistä” ja ”muista”. Teoriat ovat tuottaneet sellaista tietoa, jossa alkuperäiskansoilla ei ole ollut omaa ääntä, vaan ne on nähty primitiivisinä holhoamista tarvitsevinä kansoina. Teoria ei ole tällöin palvellut sen kohteena olevia ihmisiä, pikemminkin päinvastoin. Sosiaalityön tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota käsitteisiin ja tutkimusasetelmiin, joissa tuotetaan meistä eroavia ”muuta”. Usein ”muut” nimetään ongelmalähtöisesti, jolloin toistetaan olemassa olevia tapoja ajatella, eli toistetaan olemassa olevia kategorioita. Tutkimuksella on todellista valtaa nimetä ja tuottaa niitä näkökulmia, joita käytetään ilmiön tai asian käsittelyyn yhteiskunnassa sosiaalisesti, poliittisesti ja ekonomisesti. Toiseuden tuottamisen eettinen pohdinta löytyy molemmista tutkimusaloista. Koen, että sosiaalityön tutkimus toiseudesta ja marginalisaatiosta voi tarjota alkuperäiskansatutkimukselle toimivia käsitteitä ja pohdintoja.

Tarkastelin tässä tutkimuksessa sosiaalityön vähemmistöihin liittyvän tutkimuksen suhdetta alkuperäiskansatutkimukseen. Pohdin kriittisesti molemmista tutkimusaloista päin tapahtuvaa jaottelua ryhmiin ja näiden jaotteluiden tuottamia oletuksia. Vähemmistöihin liittyvän ja alkuperäiskansaa koskevan keskustelun tärkeimmäksi eroksi koin kolonisaation. Liitin vähemmistöistä käydyn keskustelun sellaisiin käsitteisiin kuin rasismi, kotouttaminen, etnisyys ja pakkomuutto. Alkuperäiskansatutkimuksessa koin korostuvan itsemääräämisoikeuden sekä koetun kolonisaation vastavoimana dekolonisoivan tutkimuksen. Näillä perusteluilla erotin alkuperäiskansoihin liittyvän tutkimuksen erilaisen lähtökohdan verrattuna sosiaalityön vähemmistöihin liittyvään tutkimukseen.

Koen ensimmäisen tutkimuskysymyksen koskettavan teoreettista puolta siitä, miltä kaksi tutkimusalaa näyttävät toisiaan vasten peilattuna. Toinen tutkimuskysymyksen siirtyä teoriasta käytännön tasolle vastaten kysymykseen siitä, miten sellaista tutkimusta tulisi tehdä, jossa sosiaalityö ja alkuperäiskansa yhdistyvät. Erilaiset tieteen pohjalla olevat käsitykset maailmasta ja tiedosta konkretisoituvat käytännön tekemisen tasolla monella tavalla: tutkijan paikan sijainnissa sisä- tai ulkopuolella, kolonialismin (historian)

huomioimisessa ja tutkijan motiiveissa, kielen valinnassa, käsitteiden valinnassa ja käytössä ja tiedon muodostamisen valinnoissa. Aineistossani saamelaisiin liittyvän tutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen välille nousivat painotuseroiksi tutkijan paikka, tutkijan valta, saamelaisten kokema historia, kielen valinta, lähteiden käyttö, käsitteiden valinta ja käyttäminen sekä tutkimuksen aikana saatu ohjaus.

Koin yhdeksi eniten näkyväksi painotuseroksi tutkimusalojen välillä tutkijan paikan merkityksen. Alkuperäiskansatutkimuksen mukainen sisä- tai ulkopuolelle asettuminen (Smith 2005, 173) painottaa tutkijan paikan lisäksi itse tutkijaa ja hänen lähtökohtiaan ja motivaatiotaan. Sosiaalityön tutkimuksesta löytyy keskustelua tutkijasubjektiudesta ja tutkijan positiosta (Ronkainen ym. 2013, 70–74), mutta koin selvästi tutkijan paikan merkityksen painotuksen vähäisemmäksi. Valitsin pro gradussani painottaa tutkijan paikan merkitystä ja valinnan seurauksena avasin oman paikkani heti tutkimuseni alussa. Oman paikkani sijoitin ”reunalle”, sisä- ja ulkopuolisuuden välille. Tutkimuksessani ja aineistossani korostuivat sisäpuolisuuden ja reunalla olemisen kokemukset.

Itsensä sijoittaminen (Kovach 2009, 110) ohjaa pohtimaan tutkijaa itseään, kuka hän on ja miksi hän tekee juuri tiettyä tutkimusta. Samanlainen pohdinta paitsi tutkijan paikasta myös tutkijasta itsestään voisi tuoda sosiaalityön tutkimukseen syvyyttä ja vahvistaa esimerkiksi tutkimuksen kantaaottavuutta. Tutkijan paikan merkitys näkyi myös aineistossani. Vastaajat pohtivat omaa sijaintiaan ja sen vaikutusta tutkimukseensa monipuolisesti ja perustellen. Tutkijan sijainnin koettiin vaikuttavan koko tutkimukseen ja olevan siinä mielessä pysyvä paikka, että ulkopuolisesta ei tule sisäpuolista eikä sisäpuolisesta ulkopuolista. Tutkijan paikka liittyi läheisesti tutkijan valtaan tehdä valintoja, joiden perusteella tulkinta ja tulokset syntyivät.

Kolonialismin ymmärtäminen edelleen yhteiskunnan rakenteissa vaikuttavaksi voimaksi (Bell 2014, 6) on tärkeä lähtökohta alkuperäiskansaan liittyvän tutkimuksen käytännössä. On tärkeää huomata, että eri kolonisaation merkitys on eri alkuperäiskansoilla erilainen. Aineistossani kolonialismi koettiin asiaksi, joka on tutkimuksissa ollut läsnä, mutta sitä ei oltu kirjoitettu auki ja näkyviin. Vastaajat pohtivat, että aihe olisi saanut näkyä enemmän kuin mihin se heidän tutkimuksissaan jäi. Dekolonisoivan tutkimuksen vastaajat liittivät tutkimuksen tekemiseen saamelaisten omasta näkökulmasta ja yhteiskunnallisten rakenteiden olemassaoloon ja muutokseen. Johtopäätöksenä

kirjallisuudesta ja aineistosta kolonisaatio ja dekolonisaatio ovat tärkeitä asioita, jotka tulee aina ottaa huomioon silloin, kun tutkimusta tehdään alkuperäiskansaan liittyen.

Nostin tutkimuksessani esille rakenteellisen sosiaalityön, sillä se kohdistuu yhteiskunnan rakenteisiin ja niiden muutokseen. Dekolonisoivan tutkimuksen yksi päämäärä on nostaa esiin ja purkaa juuri rakenteissa sijaitsevia kolonialismin tuottamia epäkohtia. Rakenteellinen sosiaalityö ja dekolonisaation käsite yhdessä pohdittuna tarjoavat konkreettisen tutkimuksen käytäntöön liittyvän metodisen pohjan. Rakenteellisen sosiaalityön päämääränä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, johon pyritään rakenteiden muutoksella. Näen dekolonisoivassa tutkimuksessa ja rakenteellisessa sosiaalityössä samankaltaisuutta ja yhtenäisen tavoitteen. Tutkimusprosessini aikana pohdin kuitenkin sitä, voiko rakenteellinen sosiaalityö löytää sellaisia muutostarpeita, jotka edesauttavat alkuperäiskansojen hyvinvointia, ilman dekolonisaation käsitettä. Ilman dekolonisaatiota rakenteita tullaan tarkastelleeksi vain sosiaalityön ymmärryksestä käsin ja tullaan mahdollisesti toistaneeksi jo olemassa olevia kategorioita, käsitteitä ja ajatusmalleja, jotka eivät ilmiöön sovi.

Käsitteet ohjaavat tutkimuksen näkökulmaa ja tulkintaa, jolloin tulkinta voi olla ongelmatai voimavarakeskeisestä. Käsitteet saattavat vahvistaa jo ennestään olemassa olevia kategorioita ja ajattelutapoja ja ne ovat osa tutkijan valtaa ja tulkintaa. (Pohjola 2003, 62–63, 65; Pohjola 2007, 25–27.) Käsitteiden suuri merkitys tunnistetaan molempien tutkimusalojen etiikassa ja metodologiassa. Aineistossa käsitteet nähtiin osana tutkijan valintoja sekä muokattavissa olevina ja sovellettavina. Aineistossa käsitteiden käyttämiseen liittyen rohkaistiin tulevia tutkijoita todella suhtautumaan niihin kriittisesti ja rohkeasti muovaamaan niitä omaan tutkimukseen sopiviksi.

Käsitteiden rinnalla tärkeäksi osaksi tutkimuksen tekemistä aineistoni vastaajat kokivat kielen osaamisen. Kieli on väline, jolla ulkopuolinen tutkija voi ymmärtää alkuperäiskansan maailmankuvaa ja tutkimuksessaan tuotettua tietoa (Gaup 2008, 87–90; Battiste 2008, 504). Aineistossa kielen valintaa pohdittiin kahdesta suunnasta. Saamen kielen käyttö olisi voinut tuoda merkityksiltään moninaisempaa ja syvempää tietoa tutkimusaiheesta. Toisaalta se olisi saattanut rajoittaa tuotettua tietoa tai tuottaa tutkijalle valtavasti työtä, sillä kielessä ei välttämättä ole aiheeseen liittyvää termistöä olemassa.

Kokoavana johtopäätöksenä totean, että sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen painotuserot sijaitsevat erilaisissa tavoissa ymmärtää maailmaa ja tietoa. Alkuperäiskansojen kokemukset, erityisesti toiseutta tuottavasta tutkimuksesta, asettavat tutkimukselle ja tutkijalla eettisen velvoitteen tuottaa tutkittaville hyödyllistä tietoa, joka on heidän lähtökohdistaan tehty kunnioittavalla tavalla. Sosiaalityön tutkimus kohdistuu heikommassa asemassa oleviin ja korostaa tutkittavien kunnioittamista ja tutkimuksen muotoilua yhdessä tutkittavien kanssa. Eettisesti tärkeimmät asiat ovat hyvin lähellä toisiaan. Erilainen ymmärrys tiedosta konkretisoituu tutkimuskäytäntöjen tasolla monella tavalla. Kun sosiaalityön tutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen käytäntöjä tarkastellaan rinnakkain, korostuvat tutkijan paikan avaaminen, kunnioitus tutkittavia kohtaan ja valittujen käsitteiden pohtiminen siltä kannalta, mitä todellisuutta tutkija niillä tuottaa.

Lähteet

- Antle, Beverley J. & Regehr, Cheryl 2003: Beyond Individual Rights and Freedoms: Metaethics in Social Work Research. *Social Work* 48 (1) 135–144.
- Battiste, Marie 2008: Research Ethics for Protecting Indigenous Knowledge and Heritage. Teoksessa Denzin, Norman K. (toim.) & Lincoln, Yvonna S. (toim.) & Smith, Linda Tuhiwai (toim.): *Handbook of Critical and Indigenous Methodologies*. SAGE Publications, Inc. 497–511.
- Bell, Avril 2014: Relating Indigenous and Settler Identities. *Beyond Domination. Identity Studies in the Social Sciences*. Palgrave macmillan. England.
- Brubaker, Rogers 2013: Etnisyys ilman ryhmiä. Suomentaneet Vainikkala, Erkki ja Kivinen, David. Toimittaneet Ruuska, Petri ja Valkonen, Jarmo. Vastapaino. Tampere.
- Carniol, Ben 1992: Structural Social Work: Maurice Moreau's Challenge to Social Work Practise. *Journal of Progressive Human Services*. Vol 3(1). 1–20.
- Childs, Peter & Williams, Patrick 1997: *An Introduction to Post-Colonial Theory*. Prentice Hall. Harvester Wheatsheaf.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: Tutkijan arkipäivän etiikka. Vastapaino. Tampere.
- Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. 2008: Critical Methodologies and Indigenous Inquiry. Teoksessa Denzin, Norman K. (toim.) & Lincoln, Yvonna S. (toim.) & Smith, Linda Tuhiwai (toim.): *Handbook of Critical and Indigenous Methodologies*. SAGE Publications. 1–20.
- Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. & Smith, Linda Tuhiwai 2008: Preface. Teoksessa Denzin, Norman K. (toim.) & Lincoln, Yvonna S. (toim.) & Smith, Linda Tuhiwai (toim.): *Handbook of Critical and Indigenous Methodologies*. SAGE Publications. ix–xv.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus.
- Gadamer, Hans-Georg 2004: Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Vastapaino. Tampere.
- Gaup, Káren Elle 2008: Ehtalaš jurddašeamit, čuolmmat ja hástalusat dutkanfáttaid válljemis ja fealtabargguid oktavuodas (Sámis). Teoksessa Sáme- ja álgoálbmotdutkama etihkka. Seminára raporta, Kárášjohka 23.-24.10.2006. Ethics in Sámi and Indigenous Research. Report from seminar in Kárášjohka 23.-24.10.2006. Sámi Instituhtta. Sámi allaskuvla. Norden. 87–93.
- Gray, Mel & Coates, John 2008: From 'Indigenization' to Cultural Relevance. Teoksessa Gray, Mel & Coates, John & Yellow Bird, Michael: *Indigenous Social Work around the World. Towards Culturally Relevant Education and Practice*. Contemporary Social Work Studies. Ashgates. 13–29.
- Gray, Mel & Coates, John & Yellow Bird, Michael 2008: Introduction. Teoksessa Gray, Mel & Coates, John & Yellow Bird, Michael: *Indigenous Social Work around the World. Towards Culturally Relevant Education and Practice*. Contemporary Social Work Studies. Ashgates. 1–12.
- Harrison, Gai & Melville, Rose 2010: *Rethinking Social Work in a Global World*. Palgrave MacMillan.
- Heikkilä, Matti 2002: Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari (toim.) & Launis, Veikko (toim.) & Pelkonen, Risto (toim.) & Pietarinen, Juhani (toim.): *Tutkijan eettiset valinnat*. Gaudeamus Kirja Oy. Helsinki.

- Helne, Tuula 2002: Syrjäytymisen yhteiskunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 123. Helsingin yliopisto.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja 2007: Kantaaottavuus tutkimuksen eettisenä kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalityö. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Rovaniemi. Lapin yliopisto. 87–110.
- Hämäläinen, Juha 2014: Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana: Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 64–86.
- Juhila, Kirsi 2009: Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännöissä –Michel Foucault’n perintöä tulkitsemassa. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä. PS-kustannus. 47–66.
- Juhila, Kirsi 2002: Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä. 11–19.
- Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki 2011: Tutkimustyön metodeista. Opinpajan kirja. Tampere.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa & Heinlahti Kaisa 2006: Mitä on tutkimus? -argumentaatio ja tieteenfilosofia. Gaudeamus. Helsinki.
- Kovach, Margaret 2009: Indigenous Methodologies. Characteristics, Conversations, and contexts. University of Toronto Press.
- Kuokkanen, Rauna 2007: Saamelaiset ja kolonialismin vaikutuksen nykypäivänä. Teoksessa Kuortti, Joel (toim.) & Lehtonen, Mikko (toim.) & Löytty, Olli (toim.): Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi. Gaudeamus. Helsinki University Press. 142–155.
- Kuokkanen, Rauna 2009: Boaris dego eana. Eamiálbmogiid diehtu, filosofijit ja dutkan. ČálliidLágádus sámii academia. Karasjoki. Norja.
- Kusch, Martin 1986: Ymmärtämisen haaste. Gummerus. Jyväskylä.
- Niemelä, Pauli 2009: Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Juva. 209–236.
- Payne, Malcolm 2005: Modern Social Work Theory. Palgrave Macmillan. Lontoo.
- Perttula, Juha 1995: Kokemus psykologisena tutkimuskohteena: johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Suomen Fenomenologinen Instituutti.
- Pietarinen, Juhani 2002: Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, Sakari (toim.) & Launis, Veikko (toim.) & Pelkonen, Risto (toim.) & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus Kirja Oy. Helsinki.
- Pohjola, Anneli 2003: Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalityö. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Rovaniemi. Lapin yliopisto. 53–67.
- Pohjola, Anneli 2007: Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. 11–31.
- Pohjola, Anneli 2014: Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana: Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 16–36.
- Porsanger, Jelena 2008: Etihkka álgoálbmodutkamis: Seminára álggahansárdni. Teoksessa Sáme- ja álgoálbmodutkama etihkka. Seminára raporta, Kárášjohka 23.-24.10.2006. Ethics in Sámi and Indigenous Research. Report from seminar in Kárášjohka 23.-24.10.2006. Sámi Instituhtta. Sámi allaskuvla. Norden.

- Puusa, Anu 2011: Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2011: Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto. Vantaa.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2011: Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto. Vantaa.
- Raatikainen, Panu 2004: Ihmistieteet ja filosofia. Gaudeamus. Helsinki.
- Rauhala, Lauri 1983: Ihmiskäsitys ihmistyössä. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Vironkannas, Elina 2007: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja. Ps-kustannus. Jyväskylä.
- Raunio, Kyösti 1999: Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Gaudeamus. Helsinki.
- Raunio, Kyösti 2011: Olennainen sosiaalityössä. 2. uudistettu painos. 1. painos 2009. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2013: Tutkimuksen voimasanat. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Ruuska, Petri & Valkonen, Jarmo & Vainikkala, Erkki 2013: Tekstejä tutkivalle mielelle. Teoksessa Brubaker, Rogers: Etnisyys ilman ryhmiä. Vastapaino. Tampere. 5–12.
- Simpson, Audra & Smith, Andrea 2014: Introduction. Teoksessa Simpson, Audra (toim.) & Smith, Andrea (toim.): theorizing Native Studies. Duke University Press. Durham ja Lontoo. 1–30.
- Sipilä, Anita 2011: Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet: Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta sosiaalityössä. Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta no 28. Väitöskirja.
- Smith, Linda Tuhiwai 2005: Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples. University of Otago Press. New Zealand. Kahdeksas painos. Ensimmäinen painos 1999.
- Schnarch, Brian 2004: Ownership, control, acces and possession (OCAP) or self-determination applied to research: A critical analysis of contemporary First Nations research and some options for First Nations communities. Journal of Aboriginal Health 1 (1): 80–94.
- Talentia 2013: Arki, arvot, elämä etiikka. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Teves, Stephanie Nohelani (toim.) & Smith, Andrea (toim.) & Raheja, Michelle H. (toim.) 2015: Native Studies Keywords. The Arizona Board of Regents. The University of Arizona Press. Tucson.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2012: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu laitos, ensimmäinen painos 2002. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Varto, Juha 1992: Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä Oy.
- Walls, Georg 2005: Sosiaalityön käytäntötutkimus –koordinaatteja ja paikannuksia. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikorki, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna: Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus. Helsinki. 23-46.

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko

Tutkimuksen tausta

- Miten päädyit valitsemaasi tutkimusaiheeseen? Mitkä ovat syyt siihen, että päätit tehdä tutkimuksen alkuperäiskansaan ja sosiaalityöhön liittyen?
- Mistä näkökulmasta olet lähestynyt tutkimusaihettasi ja miten perustellut sen?
- Mitä asioita pohdit ennen tutkimuksen tekemistä? Minkälaisia asioita odotit tulevan vastaan? Odotitko jotain vaikeuksia, mitä? Liittyvätkö jotkin näistä etukäteen pohdituista vaikeuksista siihen, että tutkimuksessa käsitellään alkuperäiskansaa?
- Miten asemoit itsesi suhteessa alkuperäiskansaan?

Etiikka

- Millä tavoin valitsit käsitteet joita käytit?
- Millä tavoin tietolähteesi (esimerkiksi haastateltavat) valikoituivat?
- Millaisen roolin koit sinulla tutkijana olevan? Oliko sinulla muita päällekkäisiä rooleja? (esimerkiksi sukulaisena tai työkaverina) Miten reflektoit näitä rooleja?
- Minkälaista valtaa tutkijana koit sinulla olevan?
- Miten reflektoit tutkimukseesi liittyviä eettisiä kysymyksiä? Mitkä asiat tekivät tutkimuksestasi mahdollisesti sensitiivisen?

Metodit

- Mitkä olivat valitsemasi pääkäsitteet? Toimivatko ne tutkimustasi vasten? Mitkä käsitteistä tulivat sosiaalityön tutkimuksesta? Mitkä käsitteet tulivat alkuperäiskansatutkimuksesta?
- Millä kielellä teit tutkimuksesi tai haastattelusi? Miten päädyit valitsemaasi kieleen?
- Miten pohdit kolonisaatiota ja dekolonisaatiota omassa tutkimusprosessissasi?
- Mitä tutkimussuuntausta tutkimuksesi edustaa? (paradigma/tieteenfilosofinen suuntaus)
- Miten reflektoit tutkimuksesi metodologiaa tutkimusprosessin aikana?

Tutkimuksen jälkeen

- Mikä tutkimuksessasi onnistui hyvin?

- Millaisia eettisiä asioita tutkimuksesi nosti esiin? Miten arvioit tutkimusprosessiasi tutkimuseettisyyden näkökulmasta? Millaisia tutkimustapaa ja –valintoihin liittyviä asioita tutkimuksestasi nousi? Miten arvioit tutkimusprosessiasi valittujen tutkimustapojen kannalta?
- Mitä olisit jälkikäteen ajateltuna tehnyt toisin?
- Kuinka tutkimus otettiin alkuperäiskansan parissa vastaan?
- Millaista jatkokäyttöä tutkimuksellasi on ollut?
- Miten ohjeistaisit oman tutkimuskokemuksesi perusteella toisia opinnäytetyötä tekeviä joiden tutkimus koskee sosiaalityötä ja alkuperäiskansaa?
- Vapaa sana, palautetta aiheesta ja haastattelusta